

ВСТАНОВЛЕНА
КАТЕГОРИЯ

Proty khvyl'

ПРОТИМ

ХВИЛЬ!

1929
no. 1-4

Ч. 1.

Рік видання II.

ВСТАНОВЛЕНА КАТЕГОРИЯ

СІЕНЬ 1929.

ЦІНА 50 гр.

НК

AP 58
. U5 P967
1929
no. 1-4

INDIANA UNIVERSITY LIBRARY

2-20-74

Зміст:

ВАСИЛЬ СТЕФАНИК: Дурні баби.

БОГДАН ПЕКАНКОВСЬКИЙ: Серп і молот.

ВСЕВОЛОД ПЕТРИВ: Гори.

С. ЛАЗЕБА: Я тішусь!

АНДРІЙ ГРИМ: З цуклю: На дні природи. Шляхом вічності.

АРКАДІЙ ЖИВОТКО: 22. I. 1919.

М. МАКСИМОВИЧ: Проблема проводу.

АНДРІЙ КРАСОВСЬКИЙ: На ідеологічні теми.

Д. ДАЛІН: Соціальні основи правої течії у В. К. П.

Л.: Проблеми нової культури. Сексуальна реформа.

ХРОНІКА.

ЗАМІТКИ.

Адміністрація журналу

„ПРОТИ ХВИЛЬ“

просить оцим веіх цих передплатників, які ще не прислали передплати,
вирівнати передплату відворогною поштою.

Тільки в цей спосіб поставимо трівкий ґрунт під наш молодий журнал.

Приеднуйте нових передплатників!

Кожені передплатник одного нового!

ПО ЗАНЯТТІ ДРУГИЙ НАКЛАД.

ВАСИЛЬ СТЕФАНИК.

Дурні баби.

Присвячую політичним в'язням.

Як то сталося, що жінки на ринку зробили недозволені збори, того ніхто добре не знає. Почалося від того, що стецівська жінка приїхала люта з Коломиї від сина, що сидить в криміналі.

— Малом під тими мурами не замерзла, не пускають тай решта. Ходжу по морозі, душа в мині стигне, кобим хоть зпоза ґратів уздріла його...

Жінок коло неї вже більше.

— Питаєте, за що сидит. А лихе його знає — за газети. Уздрів через вікно жандаря тай заповхав мені в пазуху якісь папері. А жандар обшукав його до голого тіла, перевернув хату до гори ногами тай сів. Надумав, надумав тай каже мому чоловікови: ідіт за цев Жидівков через дорогу, най зараз прийде. Прийшла Жидівка, а жандар каже: Обшукай цю жінку, чи нема коло неї яких паперів. І рихтіг. витягла з пазухи ті папері, шо мині син дав. Жандар урадувався. поперебирав ті папері тай каже хлопцеві: Ходіт зі мною на постерунок. Тай як пішов, то й до сьогодні. Питала я, питала, розвідувала, аж чую, а він у криміналі в Коломиї...

Жінок щораз більше.

— А хотьбим і замерзла, то іду до него, то в мене наймиліша дитина, може він голоден, може його нендза їсть, може за ґратами замерзає. Старий кричить, на кого решта дітей маються лишити. — А я кажу йому: Як не хочеш завезті ід колії, то я, бігме, на колінах піду. Вздрів, шо нема зо мнов шо робити, запрег коні тай повіз. Сіла я в ту колію, пудит, гадаю, зараз буду його видіти...

Жінок уже зібралася велика громада, вже й чоловіки позаду з батогами поставали і поліцай вже підслухує.

— Та нім я найшла тот кримінал, заки я тамся добила, то най вас Бог боронит. Але трафився якийсь добрий панок тай каже до мене: Чо ти, жінко, під цим муром замерзаєш? А я плачу. Розповіла я йому, шо так і так і він завів мене в середину до криміналу. Стягнули з мене протокул, як я си називаю, як він си називає, відки...

Жандарм пробував розгонити, але з бабами то так легко не йде.

— Там виділа сина, відай ним так, від коли він, не тішилася. І не журіт си, мамо, і веселий він і каже: Тут нас сидит таких богато, нічо нам не буде, як який рік-два дістану, то ми молоді, тай відсидимо. Отак він мене розважає. Дивлюся на ті мури, на малі вікна з ґратами тай кажу йому: А деж ти тут, сину, годен два роки вітримати? Отак я з ним минуточку побула тай гай, бабо, забирайся. Але мині і це добре...

Тут уже зробилася баталія, жандармів щораз більше, жінки не хотять розходитися, крик. Якась карлівська жінка кричить:

— Ви хочете всі наші діти, що в школах вчуться, зогноїти по криміналах, аби потім мужиків запрячи в ярем...

— Ви наші діти порозгонили по всім світі, мій утік на Україну тай не знаю, ци жие він, ци пропав.

— А мій гине дес у Чехах —

— А мій у Німця, аби вам так легко конати, як міні оплакувати мою дитину!

Жандармів щораз більше, крик змагається. Чоловіки вже пробують успокоювати жандармів, що це дурні баби, що вони не знають припісу.

— То най лиш ті дві жінці виступлять, ми з ними зробимо протокул, а ці решта най розходяться.

— Ех, ми знаємо ці протокули. Беріт нас усіх.

Чи там довго, чи коротко правдалися жінки з жандармами, але за яку годину рушив похід жінок під магістрат, а по боках жандарми. Мороз скрипів і скреготів під ногами, а з заду йшли чоловіки з батогами.

Та кожда з них у червоній платині. Де вони годні пізнати тай який дідько з тільки бабами годен собі дати раду...

І це була правда. До самого вечора жінки мерзли на магістратським подвірю, переминювали на собі хустки, аби їх не пізнати, і не мож було їх вигнати. Треба було аж просьби, щоби їх звідти позбутися.

А як розсипалися вулицями, то реготалися, як з весілля йдучи. Звичайно, дурні баби...

БОГДАН НІЖАНКОВСЬКИЙ.

Молот і серп.

Символ один: це молот-серп,
Подані дружно руки.
Здаєсь, шелестить жита лан,
Десь чути металічні звуки.

Це брат — і брат!
Велика це сім'я.
Одному молот й жар червоний,
А другому земля.

І праця йде —
Піт кропить на почате діло.
І не стають — нове беруть
І крок ставляють сміло!

І діло це одне лиш є,
Велике і могуче!
Тут є фасади — тут руштування,
Тут цемент на будуче!

Тне тихо серп — бе грімко молот,
Чуть гармонійні звуки,
І через поля — яри — і доли,
Стискаються дружно руки.

ВСЕВОЛОД ПЕТРІВ.

Г о р и.

У горах грім гуде та луна паде!

Довгі роки на вигнанні. Нарешті пощастило з цієї димної Праги та більше місяця в горах... Гори! але не ті далекі, більше лагідні, не такі бідні й суворі. Тихі бідні гірські села, але всеж не такі бідні, як ті далекі та ще до того цілі, — не чорніють пожежами та пробитими дірами. Смереки, ялини, сосни; такі і не такі; там вони більше незаймані, більше природні. У полях люде працюють, гукають. Луна відкликає — не по нашому.

Вечеріє, червонить сонце темну хмару, що там далеко раз у раз блискає синьовато білим світлом. Блище, блище, — раптом глухий гук і довга луна стогне горами-лісами.....

Примарами пливають малюнки недавнього — давнього.

Північні боки дико переплетених верхів, вкритих смереками, червонить вогневе сльиво; темною хмарою повзе чорний дим у гори й блиска, блиска, безнастанно то там то тут по горах у сірих при-смерках синьовато-біла блискавка, а після неї глухий гук іде луною горами-лісами. Від голосів людських гори стогоном стогнуть, але не праці ті вигуки а знищення.

»Ох! пити!«

»Ранені, дядьку?«

»А-я!«

»Чому ж вчасно не втікли, як бачите — бій починається?«

»Маржину домів гнав, щоб не згинула..... а Ви хто, що по нашому говорите?«

»Так такий же, як Ви!«

»Чому ж з Москалями йдете, шкоду робите, край нищете,..... своїх бете!?«

»Що ж робити, війна..... Вас же визволяємо з австрійського ярма!«

»Визволяєте!..... та ж будьте Ви прокляті з таким визволенням!...

»Бога бійтеся, дядьку,..... що кажете!..... та що Вам.. Вмер —..... прокляв«.

...І знову між верхи, між понижені села, між густі непрохідні смерекові ліси..... Деся далеко гука та гука та луною доліта гук горами.....

»Здорові були!«

»Слава Ісусу!..... З потяга?«

»З потяга, — ось там під горою стоїть!«

»Неглярівці!«

»Українці!.....

»Де ж бо!..... Українців у полон пігнали..... Українці через гори пішли..... Українці зі зброєю в горах збираються, повставати будуть..... а ті з нашими ворогами!

Знову гуркотить з хмари, що повзе далеко-далеко та помалу ховається за ліс.....

Колиж будемо ми всі Українцями?.....

Звичайно, коли будемо самі.

С. ЛАЗЕБА.

Я тішусь!

Я тішусь!

Радію і тішусь... люблюся тою,

Яку я в минулому бачу святою,

Яку я в майбутті осяяну бачу,

Радію і тішусь — не плачу!

Я радий дітворі. Тим ясновлосим,

Тим дробам селянським, засмаленим, босим,

Всім тим, що по бурі й шалючій зливі

Спінняє струмки галасливі.

Гей, дріб загартовує сили! Гей, хоч не в борні й на війні,

А в сонця промінні, в перловій піні,

Неначе то знає, веселий та милий,

Як багато йому треба буде сили.

Мені не здається, — я виразно бачу

Іх запал майбутній, іх вдачу козачу.

Гей, стануть вони ще в могутні ватаги

Під вольнії стяги!

АНДРІЙ ГРИМ.

З циклю: „На лоні природи“.

ШЛЯХОМ ВІЧНОСТИ.

Не вічний гнету ідол:

Весь рух-бистрогін,

Струй боротьби — це є символ

Вічних перемін.

Мчитьсья земля — одна з планет —

Крізь Вічності туман...

На ній блищить горя багнет,

Рида дзвін кайдан.

І ломить ум мечем наук

Незнання печать,

Геній іде під гомін, стук

Новий світ стрічать...

Тільки ніхто ще не зумів

Того доконать,

Щоб на землі серед рабів

Правду збудувать...

Раби плачуть у темноті

Серед ясных нив...

І наш геній... на самоті

Голову схилив!...

Море крові і сліз шумить,
 Топить нашу ціль...
 І в серці гнів страшний кипить,
 Мов буря серед піль...
 А Русалка-Краса пливе
 По горя ріці
 І з наших сліз на глум плете
 Весільні вінці...
 Чи сила — вічний наш закон,
 Початок і кінець,
 А правди дух, — це мрія, сон
 І тільки наш вінець?...
 Ні!... Не вічний гнету ідол:
 Весь рух-бистрогін,
 Струй боротьби — це є символ
 Вічних перемін.

(Переклад).

ЛЬВІВСЬКЕ ГОРОДСЬКЕ СТАРОСТВО.

Ч. 29/прес. 29.

У Львові, дня 28. січня 1929.

Заняття часопису «Проти Хвиль»

ч. 1. за січень 1929.

До

Пана Д-ра Матвія Стахова

відповідального редактора часопису «Проти Хвиль»

у Львові,

вул. Коперника ч. 28.

На основі арт. 73 Розпорядку Президента Річипосполитої з дня 10. травня 1927 о пресовім законі, оголошенім у Д. У. Р. П. Ч. 45 поз. 398 Львівське Городське Староство повідомляє Вас, що часопис л. з. «Проти Хвиль» ч. 1. за січень 1929 зістало заняте з приводу артикулу п. з. «22. I. 1919», в наслідок чого Городське Староство поступить по думці арт. 74. згаданого розпорядку.

Городський Староста
вз. Вагнер.

З приводу цього заняття П. Т. Читачі дістають це число з опізненням.

Адміністрація.

Проблема проводу.

(Голос у дискусії).

Стаття т. В. Л. під позивним заголовком («Проти Хвиль» ч. 7—9 за 1928 р.) вдарила у живе. Справді почувається чимраз виразніше, що українське громадське життя по цей бік Збруча опинилося фактично без авторитетного проводу. Анархія — це стан безвластя, час сумерку, старих авторитетів, стан ферменту. Розходиться в даному разі про правильну аналізу існуючого стану, бо тільки строго об'єктивна (наукова) оцінка діючих суспільних сил дає можливість правильних практичних висновків.

На наш погляд аналіза, яку проводить т. В. Л., не повна. Автор, констатуєчи факт ослаблення авторитету основної течії серед української інтелігенції (УНДА), стверджує тільки зовнішні ознаки цієї слабости (хаос у програмових і тактичних питаннях чи власне відсутність якоїнебудь програми, застій і безголовля в центральних установах), та приходить зразу до висновку, що течія, репрезентована У. П. Д. О-м «діткнена старчим маразмом» і що вона мусить уступити провідне місце течії іншій, здоровішій, що має вийти з самого працюючого народу.

На наш погляд замітки шан. автора, хоч правильні в основній тенденції, всежтаки трохи за прямолінійні. Їх категоричність слід у дечім згладити, розглядаючи ближче фактичний стан річей.

На наш погляд, течія, репрезентована УНДО-м, хоч виявляє всі признаки рахитичности, одначе ще не скоро вигибне і здасть «владу» (під владою розуміємо тут провід не лише у культурних та економічних установах, але й у «душах», цебто моральний авторитет серед частини укр. населення). Промовляє за тим передовсім (діючий теж у соціології) відомий закон безвладности (інерції), який спричинює, що кожний існуючий стан, стративши навіть рацію дальшого існування, всежтаки довго ще удержується силою традиції. Закон цей має в соціології ще більшу силу, як у фізиці тому, що тут у гру входить масова психологія, настрої суспільства, яке не любить перемін. Такими консервативними суспільствами є спеціально суспільства аграрні, особливож при низькій культурности, як у нас. Добре сказав свого часу, оден з наших діячів, що УНДО не партія, а стихія. Це дійсно не партія, тільки суспільний тип клерикально-дрібноміщанський.

Також розміри (сила) заникаючої суспільної течії самі по собі мають при законі інерції рішаче значіння. А розміри впливів т. зв. ундівської течії, числячи її приблизно від початку 20. століття, були

і почасті ще й є немалі. Яке значіння для удержання її впливів буде мати напр. факт, що на кілька тисяч урядовців центральних і місцевих економічних та культурних установ є сьогодні тільки який десяток осіб, що мають відвагу мати свою власну думку, і не визнають над собою авторитету ЦК. УНДО та його провінціональних експозитур! Не дивлячись на всі заяви про «народність», «надпартійність» чи «неутральність» установ усі ці особи (хочуть того чи ні) рахуються офіційними рабами пануючої «національної еліти» і оборонцями інтересів гр. кат. церкви, входячи через те дуже часто в розріз з елементарними засадами громадської етики. Другим ядром, на яке спирається сила впливів УНДА, є персонал гр. кат. церкви, як довго вона ще стоїть на послугах названої партії. Це є сильний і дисциплінований апарат, пляново розміщений по всій території Галичини, зі значним ще й досі авторитетом серед малоосвіченої маси. Треба уже раз на все сказати отверто, що сила УНДА — це сила уніяського духовенства. Ствердив це зрештою компетентно недавно у своїй «Відозві» до духовенства станицлавівський гр. кат. єпископ (гл. «Проти Хвиль» ч. 7—9 за 1928 р.).

Коли отже йде річ про те, щоби здати собі справу із можливостей дальшого розвитку подій, то приходиться звернути увагу, передусім на цю основну силу — духовенство. Що його держить при УНДІ та чи цей стан потребає довго?

Ще до війни була спроба створити в Галичині окрему клерикальну партію (т. зв. християнських суспільників, біля органу «Руслан» і особи Ол. Барвіньського). Спроба ця одначе не мала більших успіхів: велика більшість духовенства всежтаки стояла при тодішній УНДІ (нац. демокр. партії), о скільки не стояла «твердо» в таборі «твердих» — русофілів. Що здержувало гр. кат. духовенство, а в значній мірі і його офіц. провід від переходу в табір «Руслана»? На нашу думку, кілька причин. Перше — це інстинкт самозбереження духовенства як соціальної групи: перехід у табір виразно угодовської і вузько станової групи мусівби привести духовенство до ізоляції (відокремлення) від решти громадянства, підорвати в корені його авторитет, серед маси, і без того захитаний від 90-их років радикальною агітацією. Друге, це всежтаки значний моральний вплив ліберальнішого світського українства з його ідеологами (Франком і його школою) на психіку духовенства. Не є байкою, тільки фактом, що у ті часи тип т. зв. «попика-радикала» був доволі поширений. Візьміть хочби у руки друковані списки передвоєнних передплатників «Л. Н. Вістника» (який тоді стояв виразно на раціоналістичному становищі у справах культури) і знайдете там поважне число передплатників з рядів духовенства. Такий елемент з духовенства ніяк не підходив як матеріал для клерикальної до того ще правительственої і урядницької, льяально-угодової партії. До соціалістичних угруповань не йшов, бо не міг, отже заповнював ряди націонал-демократії, тягнучи туди за собою інертних собратів. Як не як, а був це елемент кращий з поміж духовенства і здібний до деякої громадської роботи.

Як стоїть справа днесь? Хоч після того усього, великого, що пережито, можнаб думати, що громадські інстинкти серед духовенства повинні піднятися в гору, навіть приятелі духовенства констатують,

що річ мається якраз навпаки. Навіть формальна участь духовенства в культурно-економічній і політичній роботі на місцях меншає з року на рік. Чи винна тому т. зв. реформа виховання по духовних училищах, започаткована ще перед війною (якої сенс зводиться до того, щоби клер відірвати від усіх «світських» справ, роблячи з нього виключно тільки слуг Риму), чи почуття більшої тепер, як давніше залежності від правительства, чи врешті і одне і друге, а може ще й яке третє (напр. зріст реакції в Європі взагалі) — не беремося тут рішати. Тип «попа-радикала» уже не існує; чимраз рідший теж тип взагалі характерного націоналіста-Українця серед духовенства. (Вже прим. що як що, але така наскрізь неполітична і перед церквою зверх-льояльна установа як «Рідна Школа» могла б тішитися безумовно більшим підпертям духовенства; тимчасом в кожному повіті її справу підпірає ділом не більш як 5—10 осіб зпоміж духовенства! Очевидно, що осмілені тим церковні ерархи уже недвозначно дають до пізнання, що хочуть мати цілу «Рідну Школу» у себе в руках, а не тільки вплив на неї).

При таких настроях є сьогодні значно більше даних для розвитку окремої суто клерикальної партії, як давніше. Тим більше, що до її організації сьогодні взялися самі (хоч ще не всі!) церковні чинники. Акція йде свідомо до цієї цілі від ряду літ. Заснування власних видавництв «світської» літератури (Добра Книжка, Поступ, Нова Зоря, Правда) вказує на плянову підготовку опінії на прихід цієї хвили, коли «УХО остаточно проковтне УНДО», заявляючи йому коротко: досить грати комедію!

Розходиться однак про те, коли цей момент надійде та чи вдасться УХО-ві його плян вповні. Судячи по тій тактиці, яку веде провід УНДА, можна думати, що хвиля ця не наступить так скоро. Тактику цю можна охарактеризувати як «недразнення льва» (церкви). УНДО робить зі свого боку всі можливі «поклони і уклони» в бік Юра, стараючись йому доказати, що УНДО може бути не гіршим оборонцем інтересів церкви особливо ж матеріяльних, як УХО (клясичним того прикладом є скандальна мовчанка усіх чинників і органів УНДА з приводу спекуляції церковними ґрунтами!). Очевидна річ, що на тій хрестній дорозі хребет УНДА примушений виломлювати останні кістки колишнього лібералізму, який в його ідеологію колись занесли у формі «зазулиних яєць» радикало-анархізуючі редактори; не буде також нічого дивного, коли прийде ще до поставлення спеціальних довірених людей церкви в усі органи УНДА. Однак до формального розриву скоро не прийде, бо немає для цього доволі відваги в УНДА — і то як світського так духовного (цебто у тої частини духовенства, що ще симпатизує з цією партією), ані не видно ще рішучої для того волі у всьому провіді гр. кат. церкви.

Поякщо стан такий: УНДО є свого рода компромісом між українським церковним і світським світом. У всіх своїх публікаціях (офіційних і неофіційних, яких є значно більше) воно держиться засади «недразнення» церкви та її слуг. Не є це вповні те, чого вимагає отвертий клерикалізм: не проповідується ще явно, що всім громадським життям має керувати церква, але може тому не говориться про те явно, бо всі знають, що і без того вона фактично керує усім

та що всі нитки т. зв. національної політики сходяться в руках державної ерархії. З точки погляду справжніх інтересів церкви такий стан є може навіть корисніший, чим відокремлення і втрата впливу на світську інтелігенцію. От-тим то ми й думаємо, що такий стан, який є, потребує ще якийсь час. Стан компромісу є можливий ще доволі довго, зокрема що до політичної лінії. Явний перехід на угодову лінію «Нової Зорі» для маси ще «не на часі» навіть для ундієвського духовенства: і серед нього «Нова Зоря» ще не завойувала усіх сердець. Почуття деякого сорому і елемент національної самопошани все таки ще за живі серед цього духовенства, щоб так зразу, в пару літ після своєї державности, зречися офіційно державницьких змагань. Як відомо, не річ сама по собі страшна українцеві галицького видання, а її назва; страшний не гріх, тільки «лиха слава у людей». Коли отже можна це зробити якось так, щоб «з цього не робити великого шуму»; щоб і не зірвати зразу з красним словом, а разом з тим і не дуже наразитися владі; отже остається при традиційній політичній групі, трактуючи її в душі як переходовий етап до явного «новозорянства».

Остаючи при УНДІ, духовенство уможливить йому, ще довгий час бути партією і рахувати на голоси виборців. Навіть у міру дальших посовувань до «новозорянства», УНДО, маючи за собою духовенство, зможе числити на поважну кількість голосів. Не треба бути за великим романтиком що до свідомости села. Близько половина українського села, як показали вибори, ще настільки темна, що йде ще оєзритично за представниками церкви. Це забуваймо, що навіть такий ходячий труп, такий явний «панський хвіст», як «20-тка» (старорежимні москвофіли) мала за собою цілі повіти при останніх виборах — тільки тому, що за цією лінією стояла там частина духовенства! Ніхто отже не спинить і в майбутньому старших братів і сестер церковних і більшости сільських богачиків (хлопських «аристократів») завсігди на сліпо йти тудою, куди їх поведе отець парох. Дякуючи малій від ряду літ активности українського соціалізму, і взагалі вільнодумства в ділянці освітньо-культурній, втрачено у нас багато тих позицій, що були завойовані першими піонерами українського раціоналізму 90-их років. Стан поважної (не поверховно-демагогічної) освідомлености про суть релігії та про соціальний характер спеціально католицької церкви сьогодні дуже низький і тільки тим пояснюється те розпаншення клерикалізму, що зачинає заливати все життя.

Справа УНДА стає чимраз виразніше справою українського клерикалізму. З клерикалізмом-же невідлучно йде дух льояльности та ідеологія «вспулжиця» (чи треба маркантиших прикладів, як участь польських єпископів і представників влади в гр. кат. церковних парадах і коронаціях, святкування гр. кат. церквою і ерархами польських національних обходів і под.?). Врятувати духовенство для національно-громадської роботи моглоб тільки відірвання церкви від держави (і це прекрасно розуміє уряд, змагаючись напакі до скріплення звязку церкви і держави), але така реформа загрожувалаб матеріальні інтереси і привілеї церкви; отже органи церкви поборюють цей постулат з найбільшим натисом, а за ними підтуп-

Державна бібліотека
 ім. Шевченка
 Київ

цьовує... »національний табір« з нещасливими фігурками з проводу УНДА на чолі, може навіть не здаючи собі справи, з того, яку проти українську роботу він робить, виступаючи проти відлучення української церкви від польської держави! Їх орієнтаційний змісл завгодно тупий, щоби зрозуміти, чим моглоб ще стати УНДО, як-би побіч українського селянина станув як його традиційний провідник, незалежний від польської держави і пануючої кляси український священик! Тоді шанси УНДА булиб не ті, що є днесь і його впливи не малілиб в такому темпі, як маліють днесь.

Справа збереження в пошани самостійницьких прапорів стає в теперішних умовах чимраз виразніше справою визволення укр. політики з під гегемонії духовенства. В цей бік мусять направити свої сили усі, кому дійсно дорогі ті прапори.

Наш висновок з повищої аналізи буде отже слідуочий: домінуюча роля т. зв. ундівської стихії в проводі частиною укр. суспільства стоїть і паде з авторитетом духовенства; духовенство в більшости ще соромиться явно стацнути на плятформу »новозорянства«, але й не спосібне рішуче противитися цій течії. Відпіля цей стан хитання і безголовля, який помічається в т. зв. національнім таборі. Не треба одначе думати, що очистка атмосфери мусить прийти швидко; вплив УНДА на неосвічені маси може тревати ще навіть дуже довго, на загальну шкоду самостійницької думки та організації мас.

Боротьба з хаосом мусить йти по лінії еманципації мас з під морального впливу, в першій мірі духовенства. Для того необхідна: енергічна культурно-освітня діяльність серед мас на засадах чистої позитивної науки, зокрема вияснення історії релігій та дійсної природи сучасної церкви. Антисоціяльний і антйнаціональний характер церкви виходить теж маркантно на яву, коли видвигати різко пекучі соціяльні питання (земельне, професійне, справу церковних ґрунтів і маєтків, справу відпустів, трєбів і т. д.). Чим швидше вдасться відірвати працюючі маси від течії компромісу, тим швидше закінчиться період »анархії« в укр. суспільстві, бо анархія кінчиться з моментом, коли на місце кількох впливами рівнорядних сил виро-стає одна, домінуюча сила.

Нашою метою було вказати, яка велика ще праця стоїть перед усіма, хто бачить лихо і бажає виходу з нього. Не сумніваємося, що кожному противникові засади »спідження надвох стільцях« мусить бути ясним, якій з існуючих сьогодні укр. суспільних течій треба бажати перемоги. Очевидна річ, що розходитьсь не про перемогу ради самої перемоги чи задоволення партійної амбіції. Перемога потрібна в душах: в сенсі зібрання під одним прапором як найбільшого числа людей доброї волі для направлення їх на громадську роботу, плянову і скоординовану, масову і ентузіястичну на всіх ділянках культури, економіки і політики.

Тільки той перемагає в громадському житті, хто зможе виконати громадську роботу краще і доцільніше, як другі.

М. Максимович.

На ідеологічні теми*).

I.

Правда — проти сили,
Боем проти зла,
Між народ похилий —
Вольности слова!..

Іван Франко.

Правда!

Якеж це могутнє, чарівне і... незбагнене слово!... Як те велич-не сонце, що ogrіває вселенну, вічно нам миле й дороге, хоч ми завше його бачимо, — так і те слово, «Правда», хоч тисяч разів чуємо його, то всежтаки воно нам вічно миле, нове, ніколи не втратить свого чару.

Правда!...

Хто не чув про неї? Мільйони й мільйони терплячих синів праці носять її в своєму серці, мільйони й мільйони зітхають за нею, мільйони і мільйони погибли в боротьбі за неї... вона прославлена цілими поколіннями людства, оспівана поетами, навіяна снами, полита кровю мучеників... світ проголосив її своєю спасителькою!..

І щож це таке правда? Всі говорять про неї, але мало є таких, щоби розуміли її дійсне значіння. Тільки однаково розуміють усі, що тепер її нема, що вона прийде «по наших кістках»... Скільки було таких трагічних моментів, коли нужденні гноблені маси тратили віру в можливість правди на землі! «Правді відзвонили!»... «існа правди на світі!»... Оце страшні, жахом проймаючі символи тої масової зневіри в побіду правди...

Але вона, та чарівна правда, ще не вмерла! Вона живе, тільки затована в кайдани неправди... Трагічні моменти масового впадку духа проминають, віра оживає, гноблені маси знову зриваються до боротьби за правду на те, щоби по якомусь часі знову попасти в зневіру...

І так обертається блудне колесо боротьби людей з людьми від непамятних часів аж до нині. Неправда шаліє між людьми, заставляє сильніших збиткуватися над слабшими, точить їх кров і сльози, але не може їх убити. Гноблені маси, хоча з нужди й горя не бачать сонця ясного, хоч кровавляться в жорстокій боротьбі за існування, однак не покидають тої боротьби, бо в їх серцях живе щось таке, що не дозволяє покидати її... Щось маячить перед ними ген-ген

* Помішуючи цю теоретичну розвідку молодого (24 літ) селянського «сомоука від азбуки» (по його власному вислову), ми не можемо не висловити подиву для могутньої творчої сили соціалістичного народництва, яке викликає до культурної творчості одну за другою кращі сили з самих т. зв. соціальних «низів» Автор цієї розвідки, як бачимо, розбудовує комплекс думок кинених у нас К. Пушкарем в брошурі: «До ідеології народництва», звертаючи спеціальну увагу на розмежування ідеології укр. народництва і більшовицького «марксизму». Відрадиним явищем є стремління уґрунтувати народницький соціалізм в самих його найглибших, філософських основах, на що у нас ще замало звертається уваги. — Редакція «П. Х.»

у тумані майбутности... Щось уввижається їм у чарівних снах... Щось кличе до них таким ніжним голосом, мов терпляча мати до хворої дитини...

Це дух невимірної правди!...

І мимоволі ще раз повстає питання: що таке правда? — Всі називають її імя, але кожний розуміє її по своєму. Працюючі маси під словом «Правда» розуміють такий лад на землі, щоби можна в ньому жити по людськи, щоби не треба було на других працювати, а самим з голоду гинути, щоби ніхто не знущався над ними, як над худобою, щоби вони могли все удосконалювати своє життя. А коли таке значіння правди, то вона повинна бути ворожою всім неробам, паразитам, усім звірам у людській шкурі, котрі повинні скаженіти на саму згадку цього слова «Правда». А тимчасом якраз буває навпаки! І ті звірюки також горлають, що «люблять» правду... І хтож її не «любить»?! Світові імперіялісти, гонячи мільйонові маси на війну, впевняли світ, що роблять цю різню «в імени правди». Попи різних націй благословили ту різню також «в імени божої правди»... Що дня, що хвилини доконують люде на людях найогидніші злочини... «в імени правди»...

Як бачимо, між людьми є багато різних «правд». І це язраз є причиною зневіри в тих, що шукають правди. Зі всіх сторін лунають розпучливі запитання: Де знайти правду?... На чім вона базується? А може правда, — це тільки людська фантазія, утопія, неможлива в реальній дійсности?

Та й справді!... Марксієвські теоритики т. зв. «історичного матеріалізму» здорово глузують зі всяких «вічних правд». Вони доказують, що діалектика*) «продукційних сил» — це одинока правда, від якої все залежить і яка не знає нічого тревалого, «вічного». Коли змінюються економічні обставини, то рівночасно підпадають зміні людські думки, змінюється ідеологія людей, помирають старі «правди» і з нових обставин зроджуються нові «правди», які також з гори засуджені на смерть, щоби на їх місце повстали ще інші і т. д. Таким чином марксієвський діалектичний матеріалізм веде об'єктивно до фаталізму (до віри всліпе призначення в невидиму зовнішню силу, яка заступає ролю бога).

Розуміється, не можна заперечити факту постійних змін у розвитку людства. Але за те грубою помилкою марксієвців є твердження, що той історичний розвиток людства залежав і залежить тільки від самих економічних обставин, які з гори виключають можливість якоїсь тревалої, неперемінної правди, від якої остаточно залежала б судьба людства.

Історію творять люде, тому в розвитку людства домінуючу ролю грають людські ідеї, джерелом котрих є людська воля, яка власне

* Діалектика — це теорія розвитку на основі противенств. Згідно з цією теорією кожний існуючий стан («теза») родить стремління до його повалення («антитеза»), відтак наступає на якийсь час вирівняння противенств («синтеза»), але по якомусь часі родиться знову тенденція до протилежного і т. д. Філософію діалектики розвинув філософ Гегель, на ґрунті ідеалістичнім. Маркс переняв від нього саму теорію противенств, підводячи під неї матеріалістичний світогляд Редакція „П. Ж.“

започатковує собою ту «вічну правду», котра буде жити, поки існуватиме людство. — Господарські форми міняються, люде в різних часах ріжними засобами здобувають собі «хліб насущний», ріжно думають, а тим самим і ріжними, неоднаковими способами ведуть боротьбу. Однак та ріжноманітна боротьба, проведена під ріжними кличами, від найдавніших часів аж до нині, все була спрямована до одної остаточної мети: здобуття рівності, свободи і права жити по людськи. За таку рівність, свободу й право до людського життя боролися колись римські раби під проводом Спартака, за те саме боряться працюючі люде й тепер, у ХХ-ому столітті, без огляду на те, що тепер економічні обставини цілком інші, ніж були колись. З того такий висновок: в процесі історичного економічного розвитку не мінялася правда, тільки форми боротьби за неї. Правда осталася одна і та сама. І вона мусить перемогти, бо її перемога є життєвою konieczністю людства.

Тут належить зазначити, що людську волю і ідеї ми розуміємо конкретно, не абстрагуючи їх від економічних обставин, як це роблять скрайні буржуазні ідеалісти, бо людські ідеї, а економічні обставини — це два чинники, які себе взаємно доповнюють і з котрих перший чинник, (ідеї, проведені людською волею) грає домінуючу роль, а в майбутности цілковито підпорядкує собі процес економічного розвитку.

Кінець-кінцем, ми знайшли дійсну тревалу, непереминаючу правду, котрою є могутня людська воля, скерована в напрямі до здобуття рівності, свободи й права на «людське» життя. Що до т. зв. «побічних правд» (ідей), які обертаються около вище означеної центральної правди, — то вони є двоякі: конкретні та утопійні. Конкретними є ті правди, які мають під собою матеріальну (зглядно економічну) базу та які нічим не противляться вище означеній центральній правді. Такі побічні правди (ідеї) можливі до зреалізування, як необхідні засоби, при допомозі яких наближається реалізація центральної правди. А знову утопійними є ті правди, які не відповідають двом вище згаданим вимогам і такі «правди» вже з гори засуджені на смерть — чи то через неможливість реалізації, чи в наслідок своєї реалізації.

Таке теоретичне узагальнення правди народницького, етично-волевого соціалізму. Спираючись на засаду такого, всестороннього та свободолюбного світогляду, народницькі соціалісти є противниками всякого тиранства, між тим і більшевницького. Нашим ідеалом майбутньої економічно-політичної самоуправи є драгоманівський принцип: вільна спілка вільних спілок. — Вільні одиниці нехай еднаються по своїй уподобі в малі вільні спілки, а знову ті малі спілки так само по своїй уподобі нехай еднаються в таку-ж вільну велику спілку. — Вільні нації по своїй уподобі нехай федеруються з другими такими-ж вільними націями для спільного добра.

Такий справедливий соціалістичний лад має бути оснований на етиці, цебто на людяности, на любові ближнього. Етика, — це є антитеза (противенство) жорстокости боротьби за існування, це антитеза всього звірячого в людині. Тим самим засади

етики — мають лягти в основу майбутнього світа соціалістичної справедливості. Без етики, без людяності й любові ближнього неможливе щасливе життя людства. Поки люде не поборять у собі звірів і не стануть дійсними людьми, до того часу не буде правди на землі. Без любові ближнього нема братерства, без братерства нема свободи, а без свободи нема щасливого життя.

Змагаючись за такий етичний справедливий лад у майбутности, ми вже тепер ставимо вимоги уморальнення українського соціалістичного руху. Щоби бути правдивим соціалістом, для того ще не досить годитися з програмою УСРП. Правдивими соціалістами-радикалами є тільки ідейні люде, які добро народу ставлять вище власного та які є чесними зі собою; і поступають у згоді зі своїми словами, а не так, як ті, що мають дві правди: одну для селянина й робітника, а другу цілком протилежну для себе. Також не годимося в цій справі з нашими «марксістами», які кажуть: «ми не питаємо про моральність людини, але про те, чи вона годиться з нашою програмою... Ні! ми кажемо: до чистого діла — треба чистих рук! Хто хоче за правду боротись, той сам мусить правдою жити. На тій основі змагаємо до усамостійнення укр. соціалістичного руху. Тому ми можемо порозуміватися зі соціалістами чужих націй тільки як рівні з рівними. Так поступаючи, ми є правдивими інтернаціоналістами, тоді, як наші комуністи, зрікаючись суверенности на річ Москви, чи Варшави, представляють собою в суті річі національних, а тим самим і соціалістичних відступників.

Отже в основі народницького соціалізму лежить ідея свободолюбности і етичної справедливості; і тим самим він стоїть у противенстві до диктаторського більшовизму, релігія котрого зводиться до одної «Пресвятої Трійці»: 1) «бог-отець» — комуністичні партії, 2) «бог-син» — їх центральні комітети, 3) «бог-дух святий» — диктаторська воля тих центральних комітетів — і ті «три особи, а оден бог» — жадають неподільної, абсолютної власти для себе.

В основу нашого світогляду кладемо вселюдську етику. А що така етика — як ми сказали вище — є антитезою жорстокости, боротьби всіх проти всіх — то ми є тим самим дійсними носіями соціалізму, тоді, коли московський більшевизм зі своїм тиранством є вірною відбиткою помершого царизму і тим самим він не є і не може бути носієм соціалістичної справедливості.

Більшевики етику відкинули. Вони моляться до одного бога: діалектики. А тимчасом їх розуміння тої діалектики таке, що навіть ми, «еклектики», мусимо позавидувати їм такої «діалектичної далекоглядности».

Ісповідуючи діалектику, вони допустили творення нової совітської буржуазії, ніби не розуміючи того, що ця буржуазія, змінивши своє становище в «діалектичному колесі економічного розвитку», оберне Росію назад до капіталізму. Вони втопили у крові самостійницькі рухи поодиноких націй (між ін. «шумськізм» на Україні), не зважаючи на те, що тим самим затопляють і справу соціалізму, котрий неможливий без етики, без пошанування прав нації та без національної волі.

Вони не дають працюючим масам свободи слова і організації, очевидно (наперекір всім своїм матеріалістичним теоріям), здаючи собі справу з величезної сили організованої маси. Вони знають, що ця воля раніше чи пізніше під впливом життєвої необхідності обернеться проти їх диктатури, здійснюючи в цьому випадку правило діалектичного противенства. Вони бажать бути всесвітніми диктаторами соціалістичного руху, забуваючи про те, що таке бажання — це чиста утопія, бо культурні робітничі маси цивілізованого світа ніколи не погодяться на диктатуру кліки над собою. Вони «підготовляють всесвітню революцію», не бачучи, що в широких масах їхнього «Союзу Радянських Соціалістичних (?) Республік» назриває революція проти них самих... Банкротства теорії більшевизму не треба доказувати теоретично, бо вони вже давно показали свою нестійність на практиці. Ціла їх система тріщить в основі, вони підпирають її багнетами, кулями, тюрмами... Кидаються горячково на всі боки, жеруться між собою, женуть опозиціонерів на заслання, клопочуться перед королем Амануллою, лижуть обциси великій світовій буржуазії та жебрають у неї позички, кидають «анатеми» на всіх і вся, а при тім усім бють у барабан офіційного оптимізму, який у них не є нічим іншим, як реготом божевільного перед смертю.

Діалектика розвитку економічно-політичного життя виросла понад їх голови, а вони скорим темпом спускаються на дно, — те саме дно, на яким ще недавно спочив проклятої пам'яті російський царизм.

Андрій Красовський.

Соціальні основи правої течії у В. К. П.*)

Ще до недавнього часу про праву течію в російському комунізмі ні словечка не читалося в офіційній пресі. Коли всежтаки про неї писалося, то тільки так мимоходом, в замітках, так начеб вона мала незамітне значіння, начеб не уявляла собою більшої небезпеки. Це було явне применшення значіння правих елементів. Тепер у комуністичній пресі і на зборах ячеек знялася буря довкруги «правого ухилу»; нема дня, щоби газети не присвячували цілих сторінок цій найбільшій загрозі. Картина змінилася частинно тому, що права течія дуже скріпилася і набрала значного впливу, чим колинебудь до цієї пори, але частинно в тім є також і свідоме прибільшення з боку урядових кол, майстрів у підготовлюванні преріжних «кампаній». Видно, що «права фракція» і «примиренці» не уявляють зі себе таких оформлених організацій, якими були ліві, розбиті нині в опозиції, і вся тактика правих у тім і лежить, щоби маневруючи й лявіруючи в тихих водах легального комунізму, спровола підготувити торже-

* Беремо цю статтю Д. Даліна з «Соц. Вестніка» з огляду на велику актуальність справи, яку з великим знанням автор нам представляє Частиною ВКП «КПБУ, а тому ціла аналіза має значіння також для відносин на Україні. Ред. «П. Х.»

ство своїх програм. Чи це зле, чи добре, розумно чи нерозумно, але права опозиція в тому напрямі дуже відрізняється сильно від лівої і тому багато є здуманого і штучного в цьому панічному крику сталінської преси і сталінських секретарів.

Права течія опирається не так на оформлену фракцію, як на настрої, широко розлиті в комунізмі і поза ним. В той час, коли ліва течія черпала свою силу в самому ж таки комунізмі, закликаючи до повороту на старі вихідні позиції чистокровності клясичного комунізму, вербуючи собі прихильників тільки з рядів компартії, то права течія спирається не тільки на людей з компартії, але і з поза неї. Її підставою є ті загальні настрої, що панують у різних соціальних групах.

Офіційна комуністична публіцистика називає часто праву течію «кулацьким ухилом». Є в цьому деяка правда. Не в тому розумінні, що «праві комуністи» являються ідеологами кулацьких елементів села. Але нема сумніву, що в боротьбі поміж сталінською більшістю а правою течією, всі симпатії тих селянських елементів є по стороні останньої. З двох лих усякий вибере менше: як же не йти за тою групою, яка обстоювала скасування «надзвичайних мір», селянських ревізій і т. д.? Як не підтримувати тих, що наперекір новішим затіям «колхозів і совхозів» вимагають розподілу машин для селян, облекшення податкового тягару і т. п.? Очевидно, симпатії сільських вершків будуть на боці правих — проти Сталіна.

Але нерідко називають праві групи «селянською течією»; і це знову таки має свою підставу. Між «кулацьким верхом» та масою середнього селянства в теперішнім радянськiм селі не має ще глибокого розмежування. До головних політичних та економічних заходів комуністичної влади відношення обох груп селянства не може не бути однаковим. Середняки не менше від «кулаків» терплять від «ножиць», високих податків, адміністративної самоволі, високих цін на промислові вироби та від відсутності спромоги свobodно збувати свої продукти на зовнішньому ринку. Низькі ціни на хліб б'ють середняка не менше, як «кулаків» — атже продаж хліба є і для нього єдиним джерелом його існування. Що тоді дивного, що пасивне співчуття всієї селянської маси є на боці «правого ухилу»?

А чи бідняцькі верстви села є по стороні Сталіна? Дуже малий відсоток бідного селянства дійсно користується пільгами та привілеями через «колхози», податкові полекші і т. д. Всій же останній масі болюче допікає все той же загальний стан сільського господарства. Хіба вони дістають промислові товари дешевше, ніж всі останні? Хіба не бс їх болюче й жорстоко політика сталінської «індустріалізації»? Та хіба не ясно, що тою політикою вдалося купити в одну лаву найрізноморідніші елементи села, від нищих до вищих? Всякі пільги селові, всяку уступку — через натиск правої течії на політбюро — буде витати — в своїй масі — і селянська біднота!

Коли праву течію комунізму лають деколи «непманським ухилом», — то і в цьому є частина правди. Розуміється, нова буржуазія не бачить в Рикові і Калініні своїх ідеологів та політиків; про це не має мови. Але вона з великим захопленням виталаби такий зворот в політиці, який облегчить внутрішню торгівлю, спри-

явби притягненню капіталістів, пробивби щілину в зовнішно-торговім монополі, який повернувби всю радянську економічну політику хочби до основних принципів »непа« і »неонепа«.

Дальше йде двоміліонна маса урядовців, спеців, інтелігенції. Щодо її відношення до правої течії, то офіційна публіцистика не має жадного сумніву. Вона сама вказує, що »елементи буржуазної ідеології« втискаються перш усього в бюрократичну та спецівську масу, професуру, в гущу вчителів і т. д. Вона сама нагадує про великі події останнього часу, наприклад, шахтинський процес, як виступ проти інтелігенції, обдуманий та переведений, як відомо, Сталіном в боротьбі з правою течією. А що варта одна кампанія »самокритики«, придумана для того, щоби цькуванням інтелігенції й спеців зискати для себе колишні симпатії в робітничій гущі! Так, усі радянські установи, вся маса радянських службовців, оці два міліони людей, що складають державний апарат, — усе це перейнято негацією (запереченням), насмішками й скептицизмом щодо простолінійного сталінського курсу. І розуміється, симпатії цього середовища не можуть не бути по боці тої течії, яка неначе без болю й шуму збирається зробити кінець безглуздим і набридлим утоціям. Утома від боротьби, політична пасивність та заперечування комунізму створюють співчуття до правих течій пануючої партії та помагають їх зростові.

Але може бути, нарешті, що промисловий пролетаріят є внімком, може він підтримує колишню »диктатуру пролетаріату«? Або може, в крайнім разі, робітнича частина пануючої партії йде за Сталіном і вся внутрішня боротьба комунізму є виявом боротьби між робітниками та буржуазними елементами? Але і це ні. Нема ніякого сумніву в тому, на чім боці згромаджуються симпатії робітників-комуністів. Найбільше характерним явищем, це позиція більшовицьких профсоюзів. Хоч як вони відірвані від робітничої маси, то все таки вони являються партійною установою для репрезентації інтересів робітників, так само, як сільська кооперація і селянські газети є в тій державі, де відкидається принципово вільне народне представництво, установою для репрезентації селян. І так само, як більшовицько-селянські установи обвинувачується нині в цьому, що вони вперто скривають »жулака«, не хочуть добачувати клясової боротьби в селі, поповняють »селянський ухил« — словом підтримують праву течію, — так само і профсоюзам закидається зраду чистокровного сталінського комунізму. Позиція Томського, Мельничанського і др. провідників профсоюзів — не випадкова; їх роль на конгресі Комінтерну, як представників правої течії, загалом відомі. Відомо також, що Томський виступав на конгресі проти цього, що компартії Європи впутується у всі і найріднородніші страйки; як живо це пригадує ті часи, коли меньшевики остерігали перед »страйковим газардом« і за це на них лилися помії з усіх більшовицьких помийнищ.

Навіть у Троцького, крайнього противника »правого ухилу« нема сумніву, по чій стороні симпатії комуністичних робітників. У своїй заяві, висланій конгресові Комінтерну, він широко пише про праву течію, але виразно говорить, що здійснення домагань правих в області індустріялізації, сільського господарства облежить положення

ДОМАШНА БІБЛІОТЕКА
ВАСИЛЯ ЛАВРИНА

робітників. Він додає до цього: часово. Чому «часово», він тим менше в силі вяснити, бо він конкретно вказує ті пункти, за які робітники підтримають правих: поява краму на ринках, усунення хвостів і т. д.

Таким чином, права течія — це не боротьба якої небудь одної суспільної класи проти другої. Навпаки в тому новому «ухилі» виявляється вплив найрізномірніших соціальних груп і їх антагонізм до партійної диктатури. Права течія відзеркалює в собі боротьбу цілої «нації» з віджитим режимом.

Вона виступає покищо як щось ще не зовсім зясоване, як бльок ще не цілком скристалізованих соціальних груп, проти державного більшовицького апарату. Боротьба правої течії проти сталінського господарського і політичного курсу є представлена як внутрішньо-партійне змагання з невідступним баястом комуністичної фразеології, навантажене традиційними формулами. В цій майже незріжничкованій «нації» лише під мікроскопом можна помітити внутрішні класові протиріччя; вони ще в потенції; і тільки в майбутньому суджено їм відограти велику і дуже велику ролю.

З російського переклав О. Л.

Проблеми нової культури.

Сексуальна реформа.

Зарадити лихові можна лише тоді, коли оцінюється речі такими, якими вони є та коли на місце старих струпішілих форм вжигается зусиль створити нові. В цьому напрямі працюють організації та поодинокі особи, що з початком липня 1928 р. в Копенгазі об'єдналися в світовій Лізі для Сексуальних Реформ. Ця Ліга бореться за реформу супружжя, охорону нешлюбних матерей та дітей, проти проституції та полових хворіб, за сексуальне виховання й освідмлення та реформу карного закону.

Тут кілька заміток про зігнання плоду. Що законний примус не в силі спинити абортів (зігнань плоду), видно зі зростаючих чисел засудів. Останні зростають, після зібраних матеріалів З. Вайнберга, в одній Німеччині від 191 в році 1882 до 1678 в році 1914, від 4388 в році 1921 до 5829 в році 1924. При цьому слід зауважити, що лише дуже мала частина абортів могла бути судом розглядана. Згідно з новими обчисленнями зі статистики Каси Хорих та жіночих клінік у Німеччині начислюється річно коло мільону абортів, при чому 6 до 7% жінок отже 60.000 до 70.000 в одному році вмирає при операції. Крім того криміналістика виказує, що причиною абортів не є легковажність жінок, але в значній мірі змушує їх до того нужда.

З дослідів московського лікаря А. Генна про причини абортів на селі виходить, що здебільшого приводом до цього є матеріальна біда, лише 21% цих випадків є спонукані страхом перед «соромом» і т. п.

Дуже часто зачинають підноситися голоси за зміною істпуючих карних законів, що відносяться до проступків за аборти. Предсід-

ниця спілки німецьких лікарів, Герміна Гайслер, домогалася в берлінській часописі в 1927 р. знесення цих карних параграфів. Вона заперечує той широко розповсюднений аргумент, що буцімто ці закони є охороною жінок перед муштинами, а навпаки твердить, що вони (закони) як раз кривдять лише жінок. Часопис «Жінка та її інтереси», оголошує резолюцію жінок, що протестують проти примінення старих постанов в карнім законі та домогаються, щоби дотичні параграфи були вироблені при співпраці жінок. В Швейцарії 5 верховних суддів в Ціріху подали внесення до Національної Ради, яка приготує реформу карного закону, щоби було вільно робити аборти, при умові, як що буде ці операції переводити на протязі трьох перших місяців лікар-спеціаліст. Гнетюча зовнішня нужда вказує дорогу, якою муситься іти: чи жінка хоче бути матерю, чи ні, нехай вона сама про це рішає. Це значить, що жінка сама буде відповідати за себе. А для того необхідно буде через систему виховання розбудити та скріплювати в ній почуття відповідальности. Сама природа є добрим помічником в цьому, тому що штучне нищення заплідненя завжди представляє небезпеку для життя.

Взагалі виникає жагуча необхідність унормувати питання уродин так, щоби аборти мали своє примінення, тільки як останній і найбільше небажаний засіб.

У цьому напрямі йде вже праця майже від 50 років. Найбільших успіхів досягнуто в Голяндії та Англії. Завдяки приватній ініціативі засновано там цілу низку порадень для справ уродин. Згодом також і державні поради для матерей перебрали на себе повинні функції. В Америці перша порада в справах уродин заснована Маргаретою Зангер в 1923 році. Туди зверталися за порадою здебільшого ті жінки, що мали більші родини та що були заскочені передчасними пологамі. Діяльність порадень покищо обмежена частинно законом так, що уділювання порад, в питаннях як оминати заплідненя дозволено лише тоді, коли ходить о запобіження евентуальній хворобі. В Німеччині в новім проєкті карних законів є постанова, яка касує переслідування законом розповсюднювань середників проти заплідненя. Саксонський уряд з початком 1928 року опублікував в пресі розпорядок про утворення супружних та сексуальних порадень, які мають також служити як поради для унормування уродин. У Берліні Союз Кас Хорих разом зі спілкою для охорони матерей утворив комітет для унормування уродин і з тою метою зорганізував спеціальну пораду.

Весь зміст цього всього руху не має на цілі обмеження родів, але хоче підчинити їх волі та відповідальности людини. Ці уродини мають обмежуватися лише у випадках, коли не має можливостей для виплескання здорових дітей, або якщо на це не дозволять самі жінки. Кінцева одначе мета, яка здійснима лише при умові ґрунтовної зміни соціальних відносин, є: створення умов для приходу нової здорової та сильної генерації.

Л.

ХРОНІКА.

Є Україна козлонією Москви, чи ні?

Коли на це питання ми постійно відповідали позитивно, то нам закидали всі наші політичні противники, що ми злобно настроєні „контрреволюціонери“. Вони не прислухуються до наших аргументів, бо для них ніякі докази не має вартости, коли йдє мова про СРСР, а тим наче про УСРР. Та, ми є в тім положенні, що наш погляд про політичну й економічну цілковиту залежність України від Москви опираємо на реальній дійсности. Що скажуть тепер усі прихильники нинішньої більшовицької влади на Україні, по прочитанні ось такої проречистої історії з бюджетом України:

„На засіданні Союзної Ради, що відбулося дня 5 грудня 1928 в Москві, з приводу обговорювання бюджету СРСР на 1928—29 р., сказав т. Петровський між іншим слідує:

„Я хотів би сказати кілька слів про бюджет України, розрахований у нас на 416 млн. карб. Нам Українцям дають всього 398 млн. карб. Ми ще раз переглянули свої вимоги і просимо союзний ЦВК затвердити нам бюджету розмірі не менше, як 409 млн. карб. Нас, Українців, часто обзинувають у надмірних вимогах, а між іншим наші вимоги дуже скромні. (Порайко з місця: „Ми дуже скромні люде“). Я хочу тут показати на прикладі, що ми не збільшуємо нашого бюджету, як це іноді декому здається. От, наприклад, у нашій прикордонній смузі в період громадянської війни лютувала руйніницька контрреволюція. Там селянські господарства всі зруйновані. І коли ми обслідували це, ми розраховали, що на потреби відновлення селянського господарства цієї смуги потрібно до 30 млн. карб. Була призначена авторитетна комісія, і от ця комісія з тов. Полюяном на чолі, обіздла прикордонну смугу і прийшла до висновку, що потрібна допомога більше, як на 100 млн. карб. Я не буду говорити про сумну долю цих асигнувань.

І другий випадок. Тов. Любімов, теперішній голова бюджетової комісії, не так давно проїздив по Україні, бачив яка наша кооперація, і зробив висновок, що вона аж надто погана. Немає комор, не має пристойних крамниць, складів. Він визнав, що допомога нашій кооперації потрібна, що в РСФСР кооперація має міцнішу фінансову базу. Все лихо тут у тому, що з асигнувань на кооперацію, які дають у центрі окремим республікам, в тім числі й Україні, нічого не припадає або припадає дуже мало.

Я навіть ці факти для того, щоб схарактеризувати український бюджет, щоб potwierдити, що він справді у нас надзвичайно напружений. Зважте, що Україна має 30 млн. людности. Своїми багатствами вона найше дорівнює Франції, — а бюджет її подібний до бюджету московської губерніяльної ради, — навіть 500 млн. не доходить.

Але і 415 млн. крб. — цей мізерний мінімум, який здавалося б, треба Українцям затвердити, все таки зрізують. Це призводить до того, наприклад, що з письменністю ми ніяк не можемо наздогнати РСФСР. Треба бюджетову комісію просити, щоб обовязково врахувала потреби України. Бюджетова комісія, мені здається, повинна врахувати й житлові потреби України. Треба було б Харків поставити в такі ж самі умови кредитування по житлобудівництву, як Ленінград і Москву.

Що до допомоги голодуючим. Ми розраховали, що на цю мету треба асигнувати 67 млн. карб. Проте, нам врзали до 42 млн. карб., але й це хочуть тепер урізати й не додати ще 5 млн. карб. про які говорив тов. Порайко“.

Який же сором! „Президент“ УСРР Петровський стверджує, що бюджет України своїми розмірами ледви дорівнює бюджетові якої будь московської губернії, а він просить бюджетову комісію, щоб вона знала бюджетові ставки харківського „уряду“. Зразкова „самостійність“...

Ця „прохальна“ мова Петровського є, розуміється, не з доброго серця, але зі страху: вже Раковський у 1923 р., коли він ще був головою комісарів на Україні, ворожив на зїзді в Москві: „Прийде ще той час, коли український селянин запитає, куди йдуть його карбованці?“...

Сорекліття австрійської соціал-демократії.

Австрійська соціал-демократична партія святкувала 31 грудня 1928 ювілей сороліття свого існування. Всякі ювілеї приневолюють людей кинути оком на пройдений шлях у ювілейному часі і поучитися з досвіду минувшини.

У містечку Гайнфельді, в долишній Австрії, відбувся у 1888 р. перший зїзд австрійської соціалдемократії. Там прийато тоді програму партії, уложену В. Адлером, а переглянену К. Кавтським.

Перед тим днем австрійський соціалістичний рух був розбитий ідейно й організаційно. Дві течії змагалися зі собою: поміркована і радикальна. Помірковані бажали використовувати легальні можли-

вості того часу для організування робітників і оборони їх класових інтересів; радикальні не визнавали легальних форм боротьби, стояли за підпольну роботу й терор, відкидали загальне виборче право, як річ зайву для робітничої класи.

Роками йшло це ідейне змагання. Терористична акція „радикальних“ перешкоджувала поміркованим в їх роботі, бо бюрократія, утотожнювала цілий соціалістичний рух з акцією революційних елементів. Заломалася радикальна течія аж в роках після 1884 р., коли заведено в Австрії виїмковий воєнний стан у відповідь на два терористичні акти, довершені цього року „радикальними“. Наглі суди, суворі кари навіть за дрібні проступки, зломали радикальну течію і значно ослабили соціалістичний рух взагалі. „Радикали“ даремно очікували революції, як реакції на воєнний стан. Їх концепція програла тоді. Це дало можливість наблизитися обом побороючим себе течіям. Вислідом цього зближення був зїзд у Гайнфельді й заснування єдиної соціалістичної партії.

У Гайнфельді засновано партію, яка розвинулася з часом в імпотатну організацію австрійського пролетаріату. Сьогодні соціалістична партія невеличкої Австрії

є, після англійської й німецької, третьою що до сили організованих працюючих людей у своїх рядах. Кілька цифр вкажуть нам це найвимовніше. Партія мала 31 грудня 1927 р. 669.586 членів, з того жінок 201.063. Від 1 січня 1928 до 1 груд. 1928 прибуло нових членів 21.811. У самому Відні в тому самому часі було 387.657 зареєстрованих членів. У цілій Австрії 16.59% всього населення є організаційно зв'язані зі соціалдемократією. У Відні цей відсоток підноситься до 29,52%. Виходить, що що третій мешканець Відня є членом цієї партії, а що семий у цілій Австрії. Партія видає 6 щоденників, 17 тижневиків і 9 місячників. Вона має цілий ряд професійних організацій, культурних, спортових, економічних зі сотнями тисяч членів кожна.

Австрійська соціалдемократія є тепер найбільше ідейно спосною партією в Європі. Вона одинока без болю і розколу пройшла комуністичну хворобу. Вона живо відгукується на всі життєві питання політичного чи соціального характеру, даючи на кожне правильну відповідь. От через те вона має по своїйму боці вірну симпатію цілої пролетарської маси.

ЗАМІТКИ.

Подвійна бухгалтерія.

„У нас мусить бути все, як у людей“! Це клич, який почуєте з уст кожного українського філістра: Бож ми, Нація, пане добродію! Отже мусимо мати і „своїх“ панів і пролетарів, своїх принципалістів і опортуністів, своїх революціонерів і контрреволюціонерів, своїх самостійників і угодовців-хрунів, своїх — і т. д. без кінця. Остаточоно в тім не булоб ще нічого надзвичайно дивного, колиб „ми“ це все мали, бож дійсно, нація — не родина, можуть у ній бути навіть злодії...

Річ тільки в тім, що в нас ту засаду „у людей“ перевертають філістерські голви на поперек світу: Бо щоби були „свої“ угодовці — це не є найбільшим бажанням формальних угодовців, якби це хтось припускав у „людей“, але якраз того найбільше добиваються ті люде, які формально декларують себе противниками угоди. Мовляв, угода конче потрібна — отже нехай її „хтось“ робить, але ми самостійники і незалежники, того роботи не можемо. Так само воно є і з „революцією“ та з „контрреволюцією“, з „панамі“ і „пролетарамі“, з римськими клерикалами

та їх противниками. Не вірите? Спробуйте поговорити „на ширість“ з будь яким центральним чи провінціальним діячем УНДА, Сель-Роба чи КПЗУ. Тоді можете довідатися такої штуки, як це вже нераз і нам доводилося, що редактор більш-швидкоїдної газети буде вам пропонувати, щоби ви... робили більшевиську політику! Бо мовляв, „хтось“ мусить робити і більшевиську політику...

А що трудно зараз „революціонерів“ створити „контрреволюційну“ організацію (і навпаки), то всі ті суспільні противорічності звичайно містяться не тільки в одній організації (УНДО!), але навіть в одній і тій самій особі. Воно й навіть поетично трохи, бо такий філістер може випнати груди, як Фавст і кликнути: „Ох, дві душі є у моїх грудях“!

Таким чином така організація чи особа має все, що тільки пригідний покупець забажає. Як той маляр богомазів у Руданського: І Миколу і Варвару... Хочете більшвиків? — В нас є! Хочете фашистів? Також є! Угодовців? — Просимо!

Своєрідна бухгалтерія, подвійна, але не американська, а таки малорусько-га

лишка. І кажуть ще „люде“, що ми не оригінальві!

„Одноголосно“.

Доказом такої подвійної бухгалтерії може служити найкраще останній „Народній Зїзд, тобто партійний конгрес Обєднання“ (як пише „Дїло“ з 28/12 1928). Під тим псевдонімом криється, як не тяжко догадатися, партійний зїзд УНДА, яке в прочім для піднесення поваги партії і для зазначення свого „понадпартійного“ і „понадклясового“ становища називає цей свій зїзд в органі партії „Свобода“ (б.січня) аж „Установчими Зборами“ українських земель! (Увага! Требаби українським історикам замаркувати цю дату на спіжєвих плитах, бо це булиб перші українські Установчі Збори!)

Отже на цих Установчих Зборах чи Народнім Зїзді всі постанови були ухвалені „одноголосно“. Оптимісти тишилися з того, що існує одна національна, надклясова, найповажніша, найбільша і т. д. партія, яка є так скомпєлидована і одностайна, що все в нїй одної думки. Воно булоб так, якби не славетна подвійна бухгалтерія. Бо подумайте тільки: на зїзді УНДА зїшлися люде, які заступають діаметрально ріжні політичні програми і тактичні засади: Греко-католицькі гетьманці з Перемишля („Український Голос“) і римо-католицькі гетьманці з Нової Зорі, яких політичним „вірую“ є засада, що цар чи то пак центральне варшавське правительство добре і треба тільки йому вияснити наші „кривди“, а все буде в порядку. Дальше своєрідна група „кооперативно-демократичних“ ундівців — Луцький-Баран-Децикевич-Говикевич, яка є тої гадки, що краще переконувати про свої кривди відразу місцевих можновладців на основі „вспулжиця“. Вкінці група гура-фашистів „самостійників“ Паліїв-Целевич.

Цей програмовий і тактично-політичний гуляш не стояв на перешкоді, щоб Народній Зїзді не ухвалив одноголосно одобрєння дотеперішної політики УНДА. Не було перешкоди, бо в резолюції, ані в дискусії, ані в рефераті не сказано, яка саме була ця політика і по засади подвійної бухгалтерії може УНДО питати: А якої політики вам треба?

Для рекорду цієї подвійної бухгалтерії слід зазначити для будучого історика цих „Установчих Зборів“, що листу ЦК УНДО з Бараном, Децикевичем, Луцьким

на чолі ставив ультра-неугодовець.. Паліїв! Що Децикевич асистує при роздаванні ордерів „Польонія Рєстїтута“ в львівськїм воевідствї; що він ходить з польською делегацією прохати воеводу, щоб лишив наказного львівського комісаря; що він ставив внесення, аби в день десятиліття „паньствовосщі“ вивісити на Просв ті прапор — це все в порядку, бо треба мати „своїх“ на всі боки: і при роздаванні відзнак УГА і при „Польонія Рєстїтута..“

„Весела новина“.

Перемиське УНДО в особі свого ідеолога — часопису „Український Голос“ — довго міркувало, у потї чола турбувалось чим би то найкраще підкріпити (на дусї!) своїх приклонників з Новим Роком. У результаті цього умового переїна пружєння появилася у рїздвяному числї „У. Г.“ ось-така глибоко символїстична вірша (приводимо перших 4 строфки):

Весела новина.

А на Вкраїні весела новина
Пречиста Дїва породила Сина,
Та не в палатах, в стайні Вефлеєма,
Перестанє плакати нещасна Вкраїна.

Йосиф старєнький колише дитятко
Ой люлю, люлю моє гетьманятко!
Син мій малєнький, син мій єдиний!
Дай щастя свїту й моїй Вкраїні!

Ірод проклятий дуже зажурився,
Що Укр їні гетьман народився,
Щоби убити Ісуса-дитину
Шле посїпаків на всю Вкраїну.

Пїйде Ірод в пєкло к чортам на пораду,
Там буде мати адську розраду,
Тєк всі посїпаки зникнуть з Вкраїни,
Як до одної зберємось родини.

Символїстична глибока повнїшої рїздвяної вірші, в якій зривано Ісуса з гетьманом, а Ірода з посїпаками Вкраїни, які хочуть убити гетьмана (як відомо, гетьмана „убили“ українські повстанці) така велика, що наше скромне перо недостойне її розбирати!

Тільки одна думка не дає нам супокою: пане редакторе Укр. Голосу! чи не пїтиб вам трохи „люлю“?

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ. Відповідальний редактор: Д-р Матвій Стахів.

ВИДАЄ: Укр. Вид. С-ка „Громада“, кооп. з обм. пор.

З друкарні А. Гольдмана, Львів, Сикстуська 19. — Телефон 8-74.

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ!

ПОШИРЮЙТЕ!

Громадський Голос

СОЦІЯЛІСТИЧНО - РАДИКАЛЬНИЙ ЧАСОПИС УКРАЇНСЬКОГО
ПРАЦЮЮЧОГО НАРОДУ.

«Громадський Голос» виходить раз у тиждень. Від початку 1929 року в збільшеному форматі. Містить крім великого політичного відділу також відділи професійний і господарський. Що місячний літ. додаток «Плуг і Гарга» та «Молоді Каменярі».

Передплата в рік 12 зол., піврічно 6 зол., чвертьрічно 3 зол.

Адреса Редакції і Адміністрації:

ЛЬВІВ, ВУЛ. КОПЕРНИКА 28, II-ГИЙ ПОВЕРХ.

Телефон ч. 53—48.

Приймається передплата на 1929 р. на журнал

„ПРОТИ ХВИЛЬ“

місячник політичний і громадського життя

виходить, починаючи з місяця квітня 1928 року, як теоретичний орган української соціалістичної думки в розмірі 1—2 аркушів друку

Завдання журналу: згуртувати біля себе усіх, кому не вистарчає духовна пожива, що дає їй українській громаді існуючою українською журналістикою.

Мета журналу: привчати читача до самостійного думання, піддаючи критичній аналізі всі явища громадського життя. Спеціальною його метою є вести боротьбу з усіма нездоровими течіями, які ослаблюють наш національний організм всякого рода орієнтаціями на чужі сили.

Принципи журналу: можлива об'єктивність в оцінці громадських явищ та безкомпромісність в обстоюванні думок, визнаних раз правильними. Журнал виходитиме із основних заłoженнь народовластя і свободи думки, з яких черпало свої життєві соки усе новітнє українство.

Адреса Редакції й Адміністрації:

Львів, вулиця КОПЕРНИКА ч. 28. II поверх.

Телефон ч. 53-48.

ПЕРЕДПЛАТА ВНОСИТЬСЯ: За рік 5.50 зол., окремі числа по 50 гр. За границю рівновартість 70 ам. центів.

РЕДАГУЄ КОЛЕСІЯ. Відповідальний редактор: Др. Матвій Стахів.
ВИДАЄ: Українська Видавничо-С-ка «Громада» кооп. з обм. пор

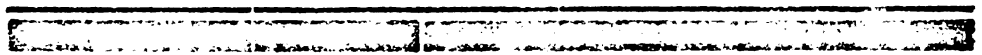
В друкарні А. Гольдмана. Львів, вул. Сикстуська 19. Тел. 8-74.

В П О Р О К

Х В У Л Ї !

Ч. 2.

Рік видавця II.

ЛЮТІЙ 1929.

ЦІНА 50 гр.

Зміст:

- С. МЕЧ: Мечі в огні куються.
А. ГРИМ: З циклю: Пісня життя. Побідження.
І. ТЕРНОВИЙ: Як сумно.
Л. ГРИМ: Ніч.
А. ІВАНІВСЬКИЙ: Культурне обслуговування села на Великій Україні.
К. ПУШКАР: На Громадські теми.
 1. Статика й динаміка.
 2. На стрічу новій добі.
Е. ШРЕЙДЕР: Фашизм, еволюція власности і праця.
О. КОГУТ: Непевність положення. (Уваги до польської дійсности).
 ХРОНІКА.
 ЗАМІТКИ.
 З ПРЕСИ І ЖИТТЯ.
-

Адміністрація журналу

„ПРОТИ ХВИЛЬ“

просить оцим всіх цих передплатників. які ще не прислали передплати,
вирівнати передплату, відвотною поштою.

Тільки в цей спосіб поставимо трівкий ґрунт під наш молодий журнал.

Приєднуйте нових передплатників!

Кожний передплатник одного нового!

С. МЕЧ.

Мечі в огні куються.

З твердих кусків старої сталі
Нові мечі в огні куються.
— Холопи і раби відстали
В біді могучими стаються.
В біді!... нам треба мук, страждання,
Біди, — біда наш дух гартує.
Як з вас почує хтось ридання,
Хай мимо йде, хай не рятує.
Хай йде біда! Як жар пекуча, —
Нас треба гнобити, палити,
Щоб йшла скоріше міць могуча, —
— Без неї нас не воскресити.
Та міць, той гарт, нам так потрібні...
Без них ми будем завше спати,
Стогнати, ляти сльози дрібні
Та взад поволі відступати.
Гей, гей, бідо! Будь більш завзята,
Приходь нас бити, катувати, —
То може скорше дждем свята
І проженемо тебе з хати.

АНДРІЙ ГРИМ.

З циклю: „Пісня життя“.

ДО ВСІХ ПОБІДЖЕНИХ!

Гей, ви, побіджені,
Ви упосліджені!

Не бавтесь фантомами — снами!...

Сни всі розвіються, —
Зірками засіються

Гніву блискавки над вами!...

Pr 31 29

Сąd okęgowy wydział karny we Lwowie postanowił na posiedzeniu niejawnem po wysłuchaniu Prokuratora przy tymże Sądzie: a) zatwierdzić po myśli przepisu art. 76 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 10 maja 1927 Nr. 45 poz. 398 Dzup dokonane dnia 26 stycznia 1929 przez Starostwo Grodzkie we Lwowie zajęcie czasopisma „Proty Chwył” Nr. 1. za styczeń 1929 z powodu, że zamieszczony w tem czasopiśmie artykuł pod tyt „22.1. 1919” zawiera w sobie znamiona zbrodni z 65 a/uk. b) wydać po myśli przepisu z art. 78 cytowanego rozporządzenia zakaz dalszego rozpowszechniania tego pi ma drukowanego. Zarazem wydaje się odpowiedzialnemu redaktorowi tego czas pisma nakaz, by orzeczenie niniejsze umieścić bezpłatnie w najbliższym numerze i to na pierwszej stronie pod rygorem następstw przewidzianych w art. 60 tegoż rozporządzenia. Lwów, dnia 31 stycznia 1.29. Havel.

Сльози рабських пісень
Покидайте в огонь, —
Досить розпучливих стонів!
Ось, розлягається
І розпливається
Пісня боротьби мільонів!

Маро зневіри, тікай!
Не ходи, не блукай
Безцільно по нашому полі.
Гомін бурі шумить,
Новий протест гремить
Проти рабства, недолі, неволі!...

I. ТЕРНОВИЙ.

Як сумно.

Як сумно. Як темно. Скрізь сіра імла.
Сховалося сонце з ясного овиду,
А в думках снуються страшні привиди
І туга як камінь, як криця на серце лягла.
Ой, тисне за серце. Ой, туга тяжить —
Поляки, Москвини чи Німці: О, радість! о, воля, о, сонце!
А в мого народу у ґратах віконце
І темність сувора жахуче царить.

Ліниві! Раби!

Ті ґрати — ах ґрати — то пруття з верби!
А далі — безмежно чаруюче сонце яснить!
...Ой, серце... ой, серденько ние і тужить й болить.
Як горе чи рабство, неволя настане,
То інші народи: — Рятуймося! Час!
А люд мій сам гордо не стане,
А тільки: — Рятуйте, рятуйте хто нас!
І прийдуть з рятунком... Знов міцні дуби
Покірно гнуть спину у дугу...
Ех, ви... добровільні, похилі раби!!

A. ГРИМ.

Н і ч.

Пливе нічка, мов водиця в ріці —
З думами, шумами, снами —
Величності смолоскип держить у руці,
Запалений Всесвіту зорями...

Метеори — відвічні бігці —
Мандрують блудними шляхами,
Мов люде — ті земні мерці
З надіями, мріями, снами...

Культурне обслуговування села на Вел. Україні.

Культурна робота, розпочата з жовтня, багато дечого змінила в сільській некультурності й утворила міцний ґрунт до дальшого розвитку культурної роботи.

Першим кроком приєднання до культурного життя є завдання ліквідувати неписьменність. Що до цього, то за десять років зроблено дуже багато: рівняти досягнення з дореволюційними не можна, бо тоді про це ніхто не думав.

За десять років пункти ліквідування неписьменности стали складовою частиною установ Народньої Освіти на селі і мало є сіл на Україні, де не зналиб, що таке лікпункт.

В 1927 році на Україні було 13.750 лікпунктів, найбільше їх, переважно, припадає на село. Ці лікпункти були охопили 500.000 душ учнів).

Наслідки ліквідування неписьменности в галузі шкільної роботи закріплюють школи малописьменних (школи першого ступеня), що їх теж багато по селах (всього по Україні в 1926—27 р. 1.126 з 40.000 учнів).

Лікпункти та школи малописьменних спрямовані на обслуговування дорослого населення від 15—35 років. Дитячу частину села обслуговують установи соціального виховання. В цій галузі ми маємо величезні досягнення в тому, що з 1925—26 року були почали здійснювати закон про загальне навчання у спосіб обовязкового відвідування школи для дітей од 8—9 років. В наслідок заведення загального навчання ми маємо таку картину забезпечення села трудшколою I і II концентру:

1925—26 р.	26—27	Зростання за 1 р.	Зростання за 2 р.
16.476	17.256	780	3.344.

Всього дітей у трудшколах на селі:

1924—25	1925—26	1926—27	
1,309.695	1,681.870	1,799.200	429.550.

Охоплення дітей 8—9 років школою в %:

1924—25	1925—26
37,1	54,3.

Окремо слід виділити питання про семирічну школу на селі. Село тепер потребує семирічки. І це цілком натурально, бо культурне будівництво підвищує село, веде його до рівня міста, знищує розрив, що помічається й досі. На селі безупинно більшає число учнів семирічок, про що свідчать такі дані:

Рух учнів семирічок на селі:

1924—25	25—26	26—27	
194.778	322.661	377.700	183.022.

Разом з кількісним збільшенням шкільної мережі та охопленням учнів зростає і якість шкільної роботи. Більшає та кращає устаткування шкіл, підвищується кваліфікацію учителів, виправляється справу:

з підручниками. Як особливо позитивне явище слід відзначити збільшення громадської уваги до школи, зацікавленість у ній з боку бідняцько-середняцьких кіл. Поруч цього зростає і громадсько-корисна робота шкіл та наближення шкільного педагогічного процесу до виробничо-життєвого оточення. На селі — це значить перетворити школу на знаряддя поліпшити селянське господарство. Практично це здійснюється розвитком так званих агрономізованих семирічок. Міцніє на селі й комуністичне виховання дітей з розвитком дитячого комуністичного руху: піонерорганізація на селі поширюється, і більше охоплення сільської дівчати.

На шляху розвитку шкільної справи ще дуже багато перешкод, що їх треба перемагати, і не мало трапляється хиб, що їх треба виправляти. Ми ще не маємо змоги тепер охопити все дитинство школою. В 1926—27 році поза школою лишалося до 35% дітей. Багато є дітей переростків, яких доводиться охоплювати 2-річними школами лікнепу.

Заважає переводити загальне навчання й те, що не всі батьки посилають дітей до школи, особливо бідняки. Повстає питання про допомогу бідноті що до навчання дітей.

Перешкоджає шкільній справі брак помешкання і повільний темп шкільного будівництва.

За негативне явище слід визнати те, що охоплення дівчат на селі відстає від охоплення хлопців. За даними 1925—26 р. хлопців було охоплено 70,3%, а дівчат 29,7%.

А. Іванівський.

ВІД РЕДАКЦІЇ:

Цю статтю передруковуємо з 24-го числа офіційного органу ЦК КП(б)У «Більшовик України». Гадаємо, що не можна більш авторітетно представити дійсний стан шкільної справи на Великій Україні, чим це може зробити сам урядовий орган диктаторської партії.

У статті нема порівняння з добою української влади на Вел. Україні. Але й без того видно з сухих чисел, до яких автор не дає і не важиться давати ніяких пояснень, жахливий стан шкільництва на Україні. Виж подумайте тільки на хвилю, що в шкільнім році 1925—26 цілих 46% дітей у віці 8—9 років загалом не бачило школи. Знову ж у році 1926—27 з усіх дітей, що обов'язані до шкільної науки, аж 35% не могло побирати шкільної науки. Це страшні цифри, що вказують нам на те, що поза трафаретом про «ліквідацію» неписьменности серед дорослих підрастає що року нове покоління неписьменної молоді, неохопленої шкільною наукою! Ось це говорить та суха стаття, що ніби формально голосить про досягнення на шкільнім полі.

Що дійсно на В. Україні прк шкільній політиці комуністичної партії неписьменність не зменшується, видно не тільки з повищої статті, але також з порівняння чисел статті Іванівського і даних О. Полоцького, які він наводить у статті про «загальне навчання та ліквідацію неписьменности» («Більшовик України» ч. 18 за 1928 р.). Отже коли Іванівський наводить, що в лікпунктах було охоплених 500.000 неписьменних (дорослих), то знову з даних Полоцького по-

казується, що через те на В. Україні неписьменність цілком не меншає, а навпаки збільшується.

Але хай за нас говорить сам комуністичний автор:

«На ділі ми в 1927/28 р. з 2,238.000 переписаних дітей 8—11 років на-рахували в школі лише 1,582.000, а 665.000 дітей цього року залишилось поза школою (школа охопила їх 76%)». Отже нічого не допоможуть ніякі лікпункти, коли шкіл є за мало для дітей і завжди дітей неписьменних доростає більше (656 тисяч), як можна вже дорослих частинно навчити грамоті (500 тисяч). При тім треба мати на увазі, що наука в школі йде слабо, бо сам Полоцький стверджує, що кадри неписьменних підлітків поповнюються ще й колишніми школярами.

Очевидно, що тут діляють не лише випадкові, незалежні від влади обставини, але якраз свідомо політика комуністичного московського центру супроти України. Про це можуть свідчити слідуючі цифри, наведені Полоцьким («Більш. України» ч. 18 за 1928 р.):

«У 1926—27 р. був такий розмір витрат на початкову шкільну освіту: На одного мешканця по всіх школах соц. виховання — в УСРР 1.63 карб., — в РСФРР (Росія) разом з відсталими азійськими областями 1.85 карб. Так само Україна відстає від Росії і що до вартости утримання 1 учня в трудових школах: УСРР 19 карбованців на 1 учня, а РСФРР (Росія) 22.7 карбованців на учня.

Візьмім іще одно порівняння, яке наводить Полоцький, а саме відсоток видатків на шкільництво з цілого бюджету по окремим «республікам» СРСР:

Назва республік	Відсоток частяної участі в бюджеті			
	ВИКОНАННЯ		ПРИЗНАЧЕННЯ	
Росія (РСФРР)	1923—24 35.2%	1924—25 24.4%	1925—26 23.8%	1926—27 25.6%
Білорусь	31.3%	29.6%	33.9%	34.6%
Закавказький Союз	19.2%	21.1%	29.6%	25.2%
Узбекська респуб.	—	20.5%	22.7%	23%
Татарська респуб.	—	16.2%	18.6%	22.9%
Україна (УСРР)	20.4%	20.0% (19.7)	22.1% (20.2)	22.0% *) (20.0)
СРСР	24.1%	23.6%	2.8%	25.1%

*) Верхню цифру взято за первісним призначенням для збереження єдності порівняння після даних НКФ СРСР, — нища цифра є дані за поправленим бюджетом УСРР. — Примітка Полоцького.

І сам Полоцький до цієї таблиці сухо замічує: «Як видно з цієї таблиці, порівняно з іншими республіками Союзу та СРСР в цілому, Україна надзвичайно відстає так своєю питомою вагою витрат на освіту у місцевому бюджеті, як і темпом щорічного зростання асигнувань на народню освіту».

»У наслідок цього і абсолютний розмір витрат на потреби освіти по УСРР відстає від аналогічного показника по всіх інших республіках та СРСР у цілому:»

Пересічний розмір витрат на 1 мешканця в карбованцях.

Назва республік	1923 - 24	1924 - 25	1925 - 26	1926 - 27
РСФРР (Росія)	1·20	1·77	2·45	3·11
БСРР (Білорусь) . . .	0·78	1·32	2·13	2·81
ЗСФРР (Закав. Союз)	0·70	1·64	3·08	3·49
УЗБСРР	—	0·82	1·49	2·09
ТСРР	—	0·76	1·51	2·29
УСРР (Україна) . . .	0·91	1·38	2·14	2·61
СРСР	1·10	1·65	2·36	2·99

»Порівнюючи вище наведені дані, треба мати на увазі, що дані скрізь наведено по РСФРР (Росії) в цілому, цебто з усіма належними до неї відсталостями в культурному та економічному відношенні країнами. Якщож зробити ту поправку на території РСФРР, що її потребує об'єктивність (беручи до уваги загальний економічний і культурний рівень УСРР та щільність її населення), то розрив у степені забезпечення потреб народньої освіти поміж УСРР та РСФРР буде ще значніший.

»А тимчасом потреби УСРР незрівнано більші за РСФРР, бо Україна більш ніж 3 роки була ареною горожанської війни і основні капітали нар. освіти — передусім шкільної приміщення та устаткування більш пошкоджено»...

Як бачимо, то й самі комуністи стверджують «розрив» у степені забезпечення потреб України і Росії. Стверджують, але не роблять належних з того висновків — ні тутешні, ні тамешні. Не рахуючи тих нечисленних виїмків з поміж українських комуністів, що хоч делікатно поставилися проти колоніальної політики Москви і в культурі і в економіці на Україні (Шумський, Волобуєв і тов.) і за це опинилися, помімо своїх недавніх високих міністерських становищ (Шумський), на засланні і то без ніякого суду.

Одне, що треба відмітити позитивне в шкільній справі, що ми стрічаємо і в комуністичних статтях і в приватних листах — це глибоке зацікавлення своєю школою в селянській масі. Це зацікавлення

своєю культурною справою є покащиком зросту культурного й національного свідомлення народної маси, а з тим і запорукою, що українське трудове населення врешті решт поставить до влади рішучу вимогу, щоб за його гроші була йому школа і взагалі освіта.

На громадські теми.

1. «СТАТИКА Й ДИНАМІКА».

Дослідники природи створили ці два вислови. Під статикою вони розуміють «стан» в якомусь моменті часу, під «динамікою» рух, тенденцію до змін, взагалі кінетичну енергію.

Говорять про статистику й динаміку також обсерватори суспільно-громадського життя, соціологи. Соціолог розглядає громадське життя або «статично», аналізуючи його складові елементи у якомусь моменті часу, або «динамічно» — обсервуючи його в історичному розвитку. Говорячи образowo, вони в першому випадку роблять поперечний переріз струї життя, для того, щоби побачити, які суспільні групи існували у цей момент та які були їхні між собою взаємини. У другому вони послуговуються історичним методом.

Одначе ми хочемо на цей раз вжити відомих наукових термінів статистики й динаміки на означення чогось іншого. Суспільно-громадське життя людей формується із сполуки двох елементів, матеріялу і праці. Матеріал, матерія, субстанція, чи як назвемо цей елемент, це певна кількість дібр, частин природи. Праця — це живий мотор, оживлюючий матерію, формуючий із неї усе, що придумала людина, елемент вічно творчий, непосидючий. В економіці цей дуалізм охрещено уже давно термінами «капіталу» і «праці» (коли розуміти капітал не символістично, як «капіталізм», тільки логічно, як продукти, готові для нової продукції); у філософії він виступає як «матерія» і «дух», у біології як «матерія» і «життя» або «органічна» і «неорганічна» природа; тільки моністична школа філософії не визнає цього дуалізму, вважаючи прояви життя нерозлучними від матерії.

Та як-би там не випала остаточно розв'язка спірної природничо-філософської квестії, нам вистане для нашої практичної потреби сконстатувати, що навіть моністи визнають, що «життя», як таке, не є цілком те саме, що «нежива» природа; що спеціально у житті людини і людських суспільств роля того, хто творить рух, хто будить творчість — є домінантною, рішаючою.

І ось, переходячи від начебто високої філософії до наших громадських буднів, ми помічаємо слідує:

Забогато в наших душах ідолопоклонства перед «статикою» у вищому розумінні, перед існуючим «станом», перед уже нагромадженим запасом старих сил, перед маєтком, капіталом, грошем, владою. Замало в нас того розуміння, яке каже, що «статика» взагалі є щось проминаюче, часове, перемінне, а тільки «динаміка», життя, тільки творчі сили значать щось взагалі у розвиткові

суспільств. Кождочасова моментальна «статика» є тільки вислідом усього попереднього розвитку подій, а ці події були вислідною тих сил, які пробивалися у тому житті.

А практично це значить, що там, де треба тих творчих сил і тої кінетичної енергії і роботи — ми у desperації опустили руки бідкаємося: ми бідні, убогі на капітал, убогі на землю і варстати праці. Дайте, мовляв, капіталу, дайте засобів, дайте землі, дайте навіть людей до роботи ітд., а тоді ми піднесемося. Дайте земляки з Америки, дайте польський уряде (у формі підмог чи кредитів), дайте і поможи комуністична влада ітд. А тому, що по правді кажучи ні уряд, ні радянська влада, ні Антанта, ні світовий капітал не спішається давати що-небудь — селянин, опутивши руки чекає своєї повної пролетаризації або втікає за море, хоч навіть цей шматок землі, що він його тепер має, мігби його годувати значно краще, колиб він не надіявся на статику, а плекав більше «динаміку», кинувшись до спілчанства, до поправи способів господарювання, до професійної організації і до ремесла та домашнього промислу. Повторює за селянином подібні скарги і інтелігент, що стратив свою колишню економічну базу існування: можливість праці на державних посадах.

А тимчасом всі надії на таку поміч пусті по своїй суті, а крім того вони просто шкідливі з суспільно-педагогічного погляду. Вони не рахуються передовсім з реальною дійсністю. Ця дійсність говорить перш усього, що «бідному» та ще й такому, що самий себе реклямує, як бідного, ніхто не поспішає давати кредитів; в такому разі може бути мова тільки про лепту милостині, в розмірі, як взагалі дається «бідним». Відомо одначе, що милостинею ще не розбудовано ні одного народнього господарства, не оздоровлено ще ні одного суспільства.

Не розбудовує суспільного життя також державна допомога, якщо в цієї держави є хоч трохи охоти у замін за допомогу вимагати впливу на життя суспільних організацій, що цією допомогою користуються. Це доказала блискучо практика кооперації по всіх країнах; це видно особливо в Польщі, де всяка «допомога» і кожний сотик кредиту є і буде трактуватися як «політикум». Колиж до того ще зважити, що реальні можливості допомоги з державних засобів Польщі при напруженості її бюджету є просто зникаючі перед потребами українського господарського і культурного життя, то вповні нам стане ясною уся нереальність орієнтації на цього рода «статику».

Ні, громадяне! Не туди дорога. Залишім вдаряти чолом перед «статикою», перед готовими засобами, а навчімся відповідно цінити духа, динаміку, яка ворушить усі кільця суспільної машини, оживлює творчим запалом усіх діячів на місцях, творить нове життя! «Статика» у тому розумінні, яке ми побороємо, у більшості випадків здібна родити тільки гниття, ширити розклад і деморалізацію.

Не рахуючись зі своєю «статикою», кинувся німецький нарід після програної війни до усильної розбудови життя і сьогодні уже жахає противників своїми здобутками.

Навчимося від Американця вірити тільки у свої сили та свою підприємчивість, розуміючи її як підприємчивість колективну, громадську! Є вже і в нас приклади правильності такої лінії в роботі і навіть завязки нового і здорового будівництва. Продовжуймо цю лінію!

2. НА СТРИЧУ НОВИЙ ДОБІ.

Кажуть, що поети у суспільстві, це те, що сейсмограф в лабораторії географа або барометр у робітні метеоролога. Вони є найчуткіші члени суспільства, його так сказати, чуйки, що найшвидше, ніжно утонченим інстинктом, відчують прихід змін, будучи віщунами нових настроїв.

»Душа« українського народу промовляла довгий час устами І. Франка. Промовляла десятки років тоном бадьорим, часом, коли ситуація цього вимагала, гострим, деколи, у хвили утоми і опущення — м'якою лірикою, навіяною тугою. Франко сигналізував першу хвилю наступу нового українства, яке увінчалось заснуванням Української Радикальної Партії у 90-х роках. Згодом однаке ця хвиля трохи упадає, роблячи місце настроям утоми, почасти навіть зневіри.

Після Франка прийшлося Стефаникові патрунувати українській поезії. Стефаникова довоєнна муза майже не знала інших тонів, як біль — дострокуючись тим до анальогічних втомлених тонів Франка (навіть »Мойсей« в своїй основі є піснею резигнації). Біль Стефаника був бездонний і всім зрозумілий, бо він плів не із екзальтації та самоаналізи, тільки був оправданий глибокими соціальними мотивами. Не було простим випадком, що цей сумний тон домінує і в другому співці села, Черемшини, почасти й у Мартовича (»сміх крізь сльози«), далі у Лукіяновича і других письменників того часу. Нам здається, що в суті речі й декадентський напрям довоєнної »Молодої Музи«, хоч зовсім асоціальний й іншого типу, всеж таки мав певний льогічний звязок з повищими явищами.*)

І ось цікаве явище: читання Стефанкових, кровю обкипілих нарисів розворушує душі, витискає сльози з очей — але широка селянська маса цими нарисами, хоч якими мистецькими, не зачитувалася.

Чому?

Не тільки, на нашу думку, із-за імпресіоністичної форми, а й інших причин.

Проста річ: хто у горю-розпуці, той нерадо слухає про своє горе, він радби від нього відбігти думкою. Його організм вимагає просто фізично чогось бадьорого, йому треба не плачу, тільки сміху. Річ зовсім зрозуміла фізіо- і психольогічно. Нам здається, що маса інстинктом відчувала, що її спасення не у розпуці, а в боротьбі, у рху і у тому всьому, що несе бадьорість і завзяття.

І ось приходить повоєнний Стефаник, Стефаник, що разом з нами пережив перші акорди революції. Що нам сказав у новій добі наш поет?

Збірка »Земля« виводить на сцену уже іншого селянина: борця, завзятця. Замість розпуки гремить воля до життя:

* З деякими твердженнями цієї частини статті Редакція не погоджується.

»...Землю нашу ідем від ворога відбирати. Дайте мені, каже, білу сорочку, дайте чистої води, абим обмився тай бувайте здорові.

— Як та его шабля блиснула тай мене засліпила. Сину, кажу, та є ще в мене менший від тебе, Іван, бери і сго на це діло; він дужий, най вас обох закопаю у цу нашу землю, аби воріг з цього коріння її не віторгав у свій бік».

Це чоловік. А це нова сільська жінка:

»Вихопила Шевченка з рук (рос. козака), поклала в пазуху.

— Можете мене отут і зарізати, а образа не дам».

Вмірають і в нового Стефаника люде, але не з плачем уже, а зі сміхом:

»Дід Гриць, як я відіхав, казав собі малому внуці заграти на сопілку, напився молока,, жартував ідко зі своєю бабою, убрався в білу сорочку, засвітив свічку в руках, ляг на постіль і зараз сконав...«

А й останні «Дурні баби» («Проти Хвиль» ч. 1), що затіяли «не-легальні збори» в оборону своїх арештованих дітей, сміються з лиха:

»І це була правда. До самого вечора жінки мерзли на магістратським подвір'ю, перемінювали на собі хустки, аби їх не пізнати і не мож було їх вигнати. Треба було аж просьби, щоби їх звідти позбутися.

А як рзсипалися вулицями, то реготалися, як з весілля йдучи. Звичайно, дурні баби...«

Де дівся старий Стефаник? Як це так, що старіючись тілом, він молодіє духом?

Очевидно йдемо на стрічу нових часів.

К. Пушкар.

Фашизм, еволюція власности і праця.

У теперішнім часі можна ствердити два основні суперечні погляди на суть італійського фашизму — поглядів, однаково поширених і серед приятелів і серед непримиримих ворогів фашистівського устрою. Для одних він є глибоко оригінальним, місцевим італійським явищем, котре не могло би повстати в іншій національно-культурній середовищі. Цей погляд рішучо переважає в фашистівській літературі. Для других, навпаки, фашизм мало що не всесвітньо-історичне явище. При цьому мають на увазі головно декотрі його політичні риси: обожання держави, режим диктатури. В соціалістичних кругах друга точка погляду користується, очевидно, найбільшим успіхом. Іменно вона примушує говорити про загрозу «міжнародного», «світового» фашизму: вважається за доказане, що італійський фашизм — лише новий рід буржуазної реакції, клясового панування

буржуазії. Однак у дійсності фашизм щось більше складне, — в ньому сплелися дуже різнородні, пестрі нитки, утворюючи одну в своїм роді тканину. Разом з хоробливо перебільшеним національним почуванням ми найдемо в ньому ще свіжі сліди революційних, зокрема синдикалістичних думок, разом з безумовним відмежуванням себе від усякої соціалістичної «єреси», так само рішуче відкинення лібералізму; разом з осудженням класової боротьби, цілий ряд кроків, які абсолютно не відповідають інтересам промислової буржуазії. Вкінці, в той час, коли проголошується непорушність приватної власності, проникає у фашистівське законодавство принцип, по якому власність є нічим більше, як «суспільною функцією», за котрої ненав'язливо виконання власник відповідає перед державою.

Отже фашизм — з яким успіхом не стараласьби використати його буржуазія — всетаки не сліпе знаряддя в її руках. Це в значній мірі самовистарчальна сила, хоча і не завсігди спроможна відмежувати себе від впливу суспільно-сильних, богатих верств. Уже цим одним він відрізняється від звичайних буржуазно-реакційних течій. Алеж італійський господарський устрій не перестає бути капіталістичним. Ніхто й не думає робити замаху ні на прибуток промисловця, ні на ренту поміщика. Приватна власність є лише обмежена, а не скасована. Отже коли підійти до фашизму не як до політичного явища (бо в тім змислі він представляється як щось оригінальне й неповториме), але навпаки до вислідів його соціальних спроб і заглянути в тісно зв'язану з ними ділянку цивільного права, то ми побачимо, що якраз під цим оглядом фашистівська Італія не стоїть одинцем серед групи капіталістичних країн і що в ній лише глибше і далше пішли процеси, які давно намітилися деінде.

Спинімся на декотрих соціально-економічних рисах фашистівського устрою. Подивімся передусім до так окричаної «карти праці», котрої перша точка, як звісно, звучить: «італійська нація є організмом, котрого цілі, життя і засоби стоять вище чим цілі, життя і засоби одиниць, з яких він складається. Це — моральна, політична і господарська єдність, що одержує своє повне здійснення у фашистівській державі».

Придивімся до цих тез. Ми бачимо, що в фашистівській думанні значне місце займає поняття про націю, як про організм, котрий проглотує окремі одиниці, затрачуючі перед обличчям «цілого» самостійну вартість, а зведених до ступня органу, «клітини». Фашизм не заперечує в засаді добра одиниці, але з явним легковаженням відноситься до права одиниці. Він говорить про обов'язки — тай годі. Зокрема обов'язком і суспільною функцією проголошує він працю. «Праця у всіх її родах творить громадський обов'язок. Як такий і тільки як такий (обов'язок) вона знаходиться під опікою держави».

Ні права на працю, ні права працюючих фашизм не признає і не розуміє.

Так само не признає він і власности як права або в крайнім випадку уважає, що це право не є безумовне, що його зберігається тільки до того часу, як довго відповідає йому означена суспільна функція. В семій точці «карти» читаємо: «Тому, що приватна організація виробництва є функцією національного значіння, відповідає

організатор підприємства перед державою за напрям виробництва». Пізніше зарядження фашистівської влади розвинули й поглибили цей принцип, котрий є тепер у приміненні й на практиці, напр. декрет префекта провінції Ровіго позбавляє права посідання одного земельного власника Перегі, який цілковито запустив був своє господарство. Префект поручає предсідникові провінціоноальної федерації фашистівських сільсько-господарських синдикатів завідувати й управляти маєтком цього недбалого власника.

Однак відповідальністю підприємця або власника і зарядженнями опіки не могло бути це питання вичерпане: «Сума виробництва уявляє собою єдність з національної точки погляду» — твердить «карта». Отже конечна не тільки державна контрола, але ще потрібний і провідний, кермуючий вплив держави на господарську діяльність.

Тут виступає в яркім світлі цілком нова господарська роль фашистівських корпорацій. Нормуюча їх діяльність у господарській сфері пішла значно далше, як це передбачила «карта». Корпорації, створені передусім для охоплення різних соціальних груп, у першу чергу промислових робітників і маючи на меті подавлення клясової боротьби, вийшли з цих границь і сьогодні вмішуються в діянку обміну в виробництва. В одних випадках окремі синдикати видають правильники технічного й економічного характеру, обовязкові для своїх членів. У других випадках господарські відносини, що повстають між різними виробничими групами, є регульовані вищими інстанціями відповідних груп через згоду, а при тім обовязково для окремих осіб, що належать до цих груп. Покищо це вмішування діється «практичною і політичною дорогою». Але в соціальній літературі і то офіціальної уже роздаються голоси, які домагаються правного оформлення існуючого стану річей і дальшого розвитку кермуючих функцій синдикатів і корпорацій.

Зберім разом нашу поневолі коротку і неповну характеристику. Вихідна засада — нація-організм, уособлена державою, виховувана її «центральною, всемогучою владою»; держава — це факт панування; вона по суті є поза сферою права, бо право є лише «засіб», через котрий влада «здійснюється в законодавчий спосіб, дисциплінуючий різні роди соціальної діяльності». Тому ми бачимо неузнавання особистих прав, а підношення ідеї суспільної функції, при чому під це поняття підводиться і приватна власність; обмеження цієї останньої через щораз уважніше нормування; признання різних клясових інтересів, але заперечення клясової боротьби; по можливості широка синдикально-корпоративна організація соціальних груп в ім'я підчинення їх окремих приватних завдань і стремлень верховним завданням цілості; інакше кажучи признання суспільного поділу праці тільки як основи суспільної солідарности. Все це являється нічим іншим, як завершенням тенденцій розвитку, давно установлених і частинно вгаданих головою французької реалістичної школи права, Леоном Дігі.

В одній зі своїх основних праць французький учений правник вказує, що свого часу його «соблазнила» органічна теорія суспіль-

ства.¹⁾ Але чи далеко він відійшов від сучасних «органістів»? Нехай Дігі і не уважає суспільство чи державу — організмом. Важне це, що держава, котру він передвіщує, є державою, що розвивається по органічному типу. Вона підчиняє собі людську особу, перемінюючи її в свій безособовий додаток. Правда, Дігі, ніби зажурений тим, що сучасна державна і правна система не охороняє особи перед замахами з боку влади; він боїться і будучої влади, о скільки її фактична могутність виросте в порівнанні з теперішнім станом і шукає протиотруї, нерідко висказуючи незвичайно цінні думки. Але тут він впадає в суперечність з собою. Всі ті пошукування «проти отруї» не перешкоджують констатувати з незрозумілим патосом: «нині ми добре розуміємо, що особа — це не ціль, а засіб, особа це лише колесо у величезній машині суспільного тіла». ²⁾ Він приходить до несамовитих заключень, коли передсказує, що в недалекій будучині в культурних законодавствах буде установлена в ім'я суспільної солідарності кримінальна кара за спробу самоубийства. ³⁾

Погляди Дігі на державу є добре відомі. Не признаючи для неї «містичної» суверенності, він годиться називати суверенністю об'єктивний факт сили, котрою розпоряджають правлячі особи. Закріплення держави, як «факту», могутності правлячої партії, «вожда» — незвичайно характерне для фашизму. Влада означає суспільні обов'язки і суспільні функції, але не установлює і не признає прав. Ми знаємо, що згідно з Дігі ідея суб'єктивного (особистого) права відмирає, відмирає також і право власності. Власність «соціалізується», перемінюється в «суспільну функцію». Можна думати, що згаданий нами декрет префекта провінції Ровіго найде почесне місце в документації, котрою Дігі зміцнює свою улюблену тезу про «соціалізацію» власності і відмирання суб'єктивного права. Стількиж вдячним матеріалом моглоб для нього послужити фашистівське корпоративне законодавство. Виходячи зі своєї солідаристичної концепції, Дігі признає обов'язковість праці, але подібно до фашистівської «карти» нічого не говорить про права працюючих. Він стверджує роз'яснення суспільства на кляси, але бачить у майбутности лише «координацію» кляс, яку здійснює всеобіймаюча синдикальна організація і колективний договір. ⁴⁾

Установити зв'язок між явищами, відміченими Дігі, та італійським фашизмом можна булоб значно докладніше, як ми це зробили з огляду на обмеженість місця. Але перед нами вже тепер стоїть цікаве питання: Як що фашизм являється, як ми казали, завершенням тенденцій, вказаних французьким ученим в ряді європейських країн, то чи не уявляє він собою образу будучини тих «спізнених», «відсталих» країн, і народів?

Розуміється, що ні. Фашизм заликував в Італії лише завдяки тому одинокому, неповторимому, що лежало в його політичній генезі. Відтак він укріпився тільки наслідком розгрому соціалістичного руху. А цей рух, там, де він росте і міцніє, несе з собою

¹⁾ Duguít, Le transformation gener...

²⁾ Ibidem.

³⁾ Duguít, Transformation du droit publ.

⁴⁾ Duguít, Transf. gen. du dr. prive.

засади, противні тій «еволюції права», котру односторонно й вузько відмітив Дігі. Явища, які він підчеркнув, говорять про упадок буржуазного суспільства, а не про будуччину суспільства. Власність дійсно перестає грати ту роль, котру вона грала зпочатку в індивідуалістичних системах права; і рівнобіжно до того процесу в той час, як роля буржуазної держави зростає, тоді віддвітає, блідне, клониться до упадку цілість специфічно буржуазних суб'єктивних прав. Але їм на зміну виростає нова система прав — трудових. Для Дігі, неспосібного зрозуміти психологічної реальності суб'єктивного права, суб'єктивне право не є нічого більше, як плід помилкового думання. Тому він може писати, що обмеження робітничого дня вказує ще раз на це, що на зміну концепції свобода — права приходить свобода — функція. Бо в данім випадку йде мова тільки про це, щоби злишнім обтяженням не підорвати цінности, яку представляє індивідуальна спосібність праці — *valeur-travail*⁵⁾. Але в робітничім середовищі такий подвійно буржуазний підхід може викликати тільки обурення. Робітник це не тільки *valeur-travail* — він жадає і для себе, як людина, як особа прав — «суб'єктивних прав». На жаль Дігі робітничого руху не знає, він не знає його величезної ролі. І йому булаб дивною думка, що в той час, коли буржуазні кодекси ідуть до самовідречення, відтепер передовим оборонцем людської особи і носієм ідеї суб'єктивного права є праця⁶⁾.

Е. Шрайдер.

⁵⁾ Ibidem.

⁶⁾ Цю статтю взято в перекладі з журн. «Революційная Россія» ч. 69/28.

Непевність положення.

(Уваги до польської дійсности).

Хоч як тяжко і спровола, то всежтаки вкінці польська преса — бодай корінної Польщі, — всіла пробити цензурний мур для називання прояв польського життя їх дійсним іменем. Вкінці отверто пишеться про фактичну диктатуру в Польщі та про останні її заходи перемінитися в правну, «конституційну» диктатуру, навіть дорогою «октроа» (державного замаху). Це відносно одної прояви польського державного життя.

Також найшлася нарешті в польській пресі (в краківськім «Часі») правдива характеристика й оцінка цілости польської дійсности: залежність всього державного життя Польщі від одного, непевного чинника — невідомі волі диктатора, яка не мусить рахуватися з ніякими об'єктивними обставинами польського суспільного життя ані з імперативами міжнародного характеру, — волі невідомої нікому, навіть його співробітникам. Вони навіть не є його співробітниками, а просто виконавці приказів, як в приступі щирости признався до цього в соймі оден з провідників правительственного табору.

Такий стан річей не знаходить аналогії ні в одній із восьми європейських диктатур. Всюди диктатура появлялася наслідком якогось гострого конфлікту, викликаного якимись суспільними силами. Остання диктатура югославянська виникла на тлі конфлікту нації сербської, котра як пануюча, найшла для домагань хорватської нації тільки револьверові кулі в салі парламенту. Тимчасом в Польщі не було якоїсь такої проблеми, яку навіть теоретично можна було розв'язувати через диктатуру. Конфлікти з «національними меншостями» розв'язувало польське правительство «демократичними» способами. Колиж мимо того тут фактично диктатура є і стоїть саме перед своїм остаточним завершенням, то має вона своє жерело не в польській суспільності, а тільки в голові і волі диктатора. Формальне завершення тої диктатури стануло тепер перед польською суспільністю так безпосередно, як ніколи досі. Коли в дні останнього читання бюджету в соймі, відчинилися двері праворуч фотелю маршала Дашиньського, куди входять представники уряду, і вийшов адютант президента держави, — повіяв по салі подих смерти сойму, що отверто зазначили також деякі польські газети.

Однак поява такого жерела польської диктатури має свою глибоку генезу — в неприготованості польської суспільності до самостійного державного життя, в її нездібності розв'язувати основні проблеми державного існування. Повсталаж Польща у висліді гри інтересів держав антанті, при не зовсім одноцільній ідеології всіх кругів польської суспільності. Тому за десять літ державности, при недостачі ясно зорієнтованих, виразно зорієнтованих державотворчих сил, Поляки в ніякій ділянці не розв'язали ні одної основної проблеми, не збудували ні одної непорушної власної підстави існування своєї сили. Ніщо не є усталене на дальшу мету, а до того Поляки ще станули на зовсім фальшиву ногу в розумінні своєї т. зв. історичної місії. Всі — від уряду до «творчої» лівіці — мимо всього розеднання на інших полях, однозгідно прийняли собі за місію збудувати велику державу, котра передуватиме Європі, а бодай дорівнувати світовим «моцарствам», хоч ясне є, що до того не має польська нація дійсної підстави, ані в числі людности, ані в природнім багатстві землі. Доказом цієї однозгідности є хочби це, що коли кожний міністр має проти себе таку чи іншу партійну групу, то єдиний міністр закордонних справ, котрого завданням є репрезентувати цю історичну місію на зверх, має досі повне довіря і признання всієї польської суспільности. Тільки такі обставини, створені вірою в цю місію, могли дати психологічну підставу для появи диктатури, де диктатор твердить, що спасе націю та здійснить її історичну місію. Але практичні кроки Пілсудського за три роки його фактичної диктатури встигли витворити йому здекларованих противників в т. зв. польській лівіці, котра заявляє про свої приготування до «розгрівкі» з диктатурою не ізза інтересів якоїнебудь одної класи суспільности, але іменно во імя життєвих інтересів польської нації, її великодержавних аспірацій, яких диктатура по думці лівіці не в силі здійснити.

В заявах лідера тої лівіці Недзьялковського при нагоді дебат над справою недовіря міністрові Цареві і при нагоді останнього голосу-

вання над бюджетом сказано, що ця розіграна має наступити при нагоді дебат над зміною конституції. Однак сама лівиця здає собі справу, що буде це розгрівка тільки словесна, о скільки взагалі Пілсудські дасть їй змогу говорити. До »розіграння« цієї боротьби з сучасним режимом на ділі в польській лівиці немає жадної охоти. Супроти того лівиця на разі безсильна. Дійсна розгрівка моглаби початися щойно тоді, коли Пілсудського не стане. З обожаним Пілсудським не можуть виграти — з незаним Славком чи іншим наслідником не можуть програти, оце основна думка лівиці.

Покищо одначе кермує Польщею не вислідна реальних суспільних сил і їх конечних розвоєвих тенденцій, але невідсма воля одного чоловіка. А в такім разі державне життя не може іти нормально, але мусить іти зигзаками.

Так господарське положення Польщі постійно недобре*) — також з причини повного нехтування національної справи в Польщі. Обсерватор польського економічного життя Дюей (Dewey) в своїх енуціяціях перед заграничною пресою про господарський стан Польщі вважає за конечне ствердити неправдиво, що польська влада успішно розв'язує питання національних меншостей. Внутрі знова недопстачу лінії господарської політики яскраво ілюструє історія з етатизмом: етатизм від ряду літ здійснюється, за ним отверто заявляється міністр Морачевські — а тут премієр заявляє іменем усеї міністерської ради, що уряд не обстоє і не проводить етатизму!

Неправдоподібна судорожність в царині правости в державі. При обговорюванні в соїмі поліційної стрілячини до громалян зривається з місця міністр Складковські і як відповідальний за внутрішній лад і право заявляє, що поліція стріляла і буде стріляти в тих, що виступають ворожо і насильно проти державности. Коли зважити всю відповідальність такої заяви міністра, при ствердженні офіційного органу, що національні меншости є ворогами польської держави («Глос Правди» ч. 41) — то стане кожному яскраво перед очима цілий образ життя в польській державі.

Цей міністр загалом виріжнюється від всіх інших польських міністрів. Коли всі інші міністри »виконують прикази«, привязані до своєї тачки вірою в добрі і нині єдиноспасаємі наміри коменданта, відчуваючи свою відірваність від опертя на довіря якоїнебудь партії — то Складковські аж радується розкішно повної свободи своєї волі, своїх діл і слів. Цей великого росту, сильно збудований, ясно-волосий мазур не всиджує спокійно на своїм фотелі в соїмі, коли промовляє який представник непопольської нації. З нетерплячкою перериває з місця, кидає оклики і відповідає моментально.

А якраз цей міністр хоче двигнути вперед віз польської монархової державности і супроти непопольських народів. Якаж безмежна іронія, коли рівночасно цей сам міністр допускає реклямування себе в станиславівськїм, в українській мові друкованім органі »Товариства заводових рільників«, приятелем Українців! У вступній статті, під його фотографією пишеться дословно і серіозно, що національні

*) Кооп. Республіка за лютий 1929 »Польща в р. 1928«.

вання над бюджетом сказано, що ця розіграна має наступити при нагоді дебат над зміною конституції. Однак сама лівниця здає собі справу, що буде це розгрівка тільки словесна, о скільки взагалі Пілсудські дасть їй змогу говорити. До «розіграння» цієї боротьби з сучасним режимом на ділі в польській лівниці немає жадної охоти. Супроти того лівниця на разі безсильна. Дійсна розгрівка моглаби початися щойно тоді, коли Пілсудського не стане. З обожаним Пілсудським не можуть виграти — з незаним Славком чи іншим наслідником не можуть програти, оце основна думка лівниці.

Покищо одначе кермує Польщею не вислідна реальних суспільних сил і їх конечних розвоєвих тенденцій, але невідсма воля одного чоловіка. А в такім разі державне життя не може іти нормально, але мусить іти зигзаками.

Так господарське положення Польщі постійно недобре*) — також з причини повного нехтування національної справи в Польщі. Обсерватор польського економічного життя Дюей (Dewey) в своїх енуціціях перед заграничною пресою про господарський стан Польщі вважає за конечне ствердити неправдиво, що польська влада успішно розв'язує питання національних меншостей. Внутрі знова недосячу лінії господарської політики яскраво ілюструє історія з етатизмом: етатизм від ряду літ здійснюється, за ним отверто заявляється міністр Морачевські — а тут премієр заявляє іменем усеї міністерської ради, що уряд не обстоє і не проводить етатизму!

Неправдоподібна судорожність в царині правовости в державі. При обговорюванні в соймі поліційної стрілянини до громалян зривається з місця міністр Складковські і як відповідальний за внутрішній лад і право заявляє, що поліція стріляла і буде стріляти в тих, що виступають ворожо і насильно проти державности. Коли зважити всю відповідальність такої заяви міністра, при ствердженні офіційного органу, що національні меншости є ворогами польської держави («Глос Правди» ч. 41) — то стане кожному яскраво перед очима цілий образ життя в польській державі.

Цей міністр загалом виріжнюється від всіх інших польських міністрів. Коли всі інші міністри «виконують прикази», привязані до своєї тачки вірою в добрі і нині єдиноспасаємі наміри коменданта, відчуваючи свою відірваність від опертя на довіря якоїнебудь партії — то Складковські аж радується розкішно повної свободи своєї волі, своїх діл і слів. Цей великого росту, сильно збудований, ясно-волосий мазур не всиджує спокійно на своїм фотелі в соймі, коли промовляє який представник непопольської нації. З нетерплячкою перериває з місця, кидає оклики і відповідає моментально.

А якраз цей міністр хоче двигнути вперед віз польської монархової державности і супроти непопольських народів. Якаж безмежна іронія, коли рівночасно цей сам міністр допускає реклямування себе в станиславівським, в українській мові друкованим органі «Товариства заводових рільників», приятелем Українців! У вступній статті, під його фотографією пишеться дословно і серіозно, що національні

*) Кооп. Республіка за лютий 1929 «Польща в р. 1928».

меншости захоплені становищем до них міністра внутрішніх справ!

Та хоч як несамовито лунають на соймовій салі заяви Складковського для непольських народів, хоч як чужо і без віри приймають їх і оплескують проурядові послы, котрі самі втратили віру в приєднання «нац. меншостей» для польського «вспулжиця» і вже тільки здалися на поліцію, то все таки сучасна дійсність приносить непольським націям важливу в наслідках шкоду: деморалізацію. Вічна і чимраз гірша система невязання правом, система доступности до переконання рішаючих партій усяких інших аргументів тільки не аргументу закона, введена в населення всіми порами державно-адміністраційного апарату система «вивяду», «слідчих урядів» і т. п. — все це не може не мати наслідків.

Піддержуванню і підсилюванню цієї системи не перешкоджує факт, що тим рівночасно мусить деморалізуватися сам державно-адміністраційний апарат, що цією системою робиться тревалу і далекою шкоду самій польській державности взагалі і самій польській нації. Бо не дасться подумати, щоби урядник, що привикне невязатися правом на непольській національній території, втратив цю привичку з моментом переходу на польську національну територію. Коли нині посол «Визволення» Путек обняв головуство адміністраційної підкомісії для випрацювання законів про організацію самоуправування, то приперло його до цього власне перенесення практики самоволі нинішніх наказних повітових виділів з нашої національної території на корінно польську.

Так само сама польська суспільність мусить терпіти — при коначній системі одностайности законодавства на цілій державній території — творення законодавства, далекого від засад горожанських вобід. Кождий законопроект укладається під кутом не інтересів і культурних сил польської нації, але під кутом приборкання непольських народів, чи як їх тепер модно називають «партій». Коли нині найшовся в тій самій комісії — предложений лівцею проєкт закона про збори, гірший від давного австрійського, з засадою необмежених прав адміністрації, такий абсолютистичний, якого не знає ні одна західно-європейська держава, то очевидно тільки з огляду на непольські «партії». Хотячи душити «національні меншини», дусять самі себе. І приносять даремну самопожертву, бо ні врата адова не одоліють нації, яка не хоче дати покласти себе до гробу.

Осип Когут.

ХРОНІКА.

XXXI Конгрес Української Соціалістично-Радикальної Партії.

У днях 2—3 лютого ц. р. відбувся у Львові черговий XXXI Конгрес Української Соціалістично-Радикальної Партії (УСРП). В конгресі взяло участь 244 осіб, з того 211 делегатів з рішучим голосом і 33 з дорадчим. Після професій поділялися

учасники конгресу так: селяни 174, робітників 17, просвітних працівників 12, студентів 10, адв катів 9, учителів 8, кооперативних працівників 7, інженерів 4, журналістів 3. На загальне число 244 учасників конгресу було 11 жнок.

Склад делегатів конгресу УСРП виказує, що ця партія є відбиткою українського трудового суспільства — процент ріжких верств українського народу (селян-

ства, робітництва, трудової інтелігенції) відповідає меншбільш процентові вибраних делегатів в місцевих орг нізаціях УСРП на конгресі після їх професій.

Що вдаряло в очі на цім конгресі — то передовсім абсолютна перевага селянських і робітничих делегатів. Делегати — інтелігенти прямо губилися в делегатській масі: Цей факт виказує, що УСРП стоїть на твердих селянсько-робітничих основах, що вона є дійсно селянсько-робітничою партією.

Другий момент, який треба підкреслити, це велика перевага серед учасників зїзду молодшого елементу. Розумється, в такій партії, як УСРП, що існує 39 років, не може бути, щоб не брали участі в праці і старші діячі, які працювали ще над оснуванням й вибудуванням партії. Але що тут на конгресі було характеристичне — це власні: сильні більшість молодшого активу серед делегатів. Цей факт доказує, що партія розпоряджує великою притягаючою силою, коли в праці в ній знаходять моральне задоволення молоде вимагаюче покоління.

Не менш характеристичною рисою конгресу є дебати ведені по рофератах. Участь у дискусії брали майже виключно селяне й робітники, причому її рівень був незвичайно високий. Хто був учасником цього конгресу, того мусіла захоплювати: непохитна віра в побіду справи українського працюючого народу, коли бачив уже виростаючий новий селянський і робітничий актив, що сам уміє вже проводити своїм життям, та намічувати для нього плани, котрі треба проводити.

Конгрес ствердив як правильну до теперішню політику партії, а в ширшій низці постанов і митив програму практичної праці (директиви в справі кооперативної праці, організація професійна і господарська).

Праця конгресу тревала інтензивно цілих два дні. Виследи праці конгресу є великі і у доуку обіймуть обширну книжку. Так і чулося в усьому тому, що на конгресі робилося, що вже нарохла в нашому народі й ва сила. яка хоче взяти й бере на себе відповідальність за дельше змагання до основної мети народу. Відчувалося тут м. лодечий зягати до змагання, віру в непереможисть своєї правди та готовність для неї до жертв.

Український Робітничий Університет.

Вже скоро два роки, як відкрився в чеській Празі Український Робітничий Університет, який веде освіту позаочним способом навчання. За цей короткий час свого існування він встиг організуватися: підібрати лекторський та інструкторський персонал, удосконалити методи позаоч-

ного навчання, випустити більше 15 курсів з різних галузів знання (українознавство, суспільна наука, сучасна політика і т. п.) та згуртувати для студійної праці більше шести сотень студентів.

Студенти України. Роб. Університету складаються виключно з робітників, селян та трудової інтелігенції. Цей факт свідчить, що організатори У. Р. У. вчасно піднесли думку про створення шк ли масового навчання, бо ця ініціатива знайшла в селянсько-робітничих масах широкий відгомін та підпертя.

Укр. Роб. Університет кожного тижня розсилає своїм студентам друковані лекції, які студенти вивчають та роблять з них вправи, надсилаючи їх до У. Р. У., де спеціальні інструктори вправи перевіряють та належно виправляють.

Студентом У. Р. У. може бути кожний громадянин, який уміє читати й писати. Плата за науку дуже маленька, приблизно виносить біля 15 кор. чеськ. на місяць. Зараз в Укр. Роб. Університеті існує три відділи, а саме: українознавства, громадознавства та сучасних суспільних справ. Вписуватися можна на всі три відділи або на один чи на два, а навіть на поодинокі курси, які хто хоче студіювати.

Дирекція робить підготовку до організації курсів себ едньої освіти і технічного відділу, (агрономічного, електротехнічного і т. п.). Коли запишеться на ці відділи кілька сотень студентів, Укр. Роб. Університет почне випускати лекції і з галузів технічного знання.

Докладні інформациї про УРУ, програми, проспекти й розцінки висилаються безплатно на жадані громадян.

Адреса: Ukr. Rob. Universitet
Praha III, Seřikova 4/III, Tchechoslovaquie.
Дирекція: Укр. Роб. Університету.

Від Редакції. Містячи цю відозву, ми не можемо не зазначити, що У. Р. У. це перша спроба масового поширення вищої освіти серед укр. робітництва та що цей почин треба всім людям доброї волі не тільки повітати, але й підпомогти, щоби У. Р. У. стояв твердо на висоті свого завдання.

Вплив ком. диктатури на мораль проф. союзів.

На 8 мім конгресі професійних союзів СРСР виявилася знову страшна хвороба, яка точить цілу професійну організацію на Україні і в Росії. Професійна організація в СРСР є позбавлена свободи руху, зв'язана на піддержаний орган та має за головне з вдання боронити не інтересів праці своїх членів, але політики державного капіталізму СРСР. Наслідком того, що професійні союзи є піддержаними

урядам, пресякнуті вони бюрократизмом, безконтрольністю і відсутністю почуття відповідальності „провдну“ перед масою примусових членів. Не диво, що в тих обставинах з року на рік зростають спроневерення грошей союзів через предсідників і скарбників союзів. Поширення цієї хвороби привело в 1927 році навіть до проекту заведення правильного забезпечення перед спроневерюванням у професійних союзах. Вправді цей проект кінець-кінців полішено, але за те статистика спроневерень стала необхідною частиною біжучої професійної статистики.

Про цю справу говорив провідник цього своєрідного професійного руху Томський на конгресі слідуюче:

„У першій половині 1928 спроневерено 442.766 карбованців. Це є тільки та сума, яку ми могли ствердити... Деж крадуть? Усюди — у фабричних радах, у робітничих клубах, в управах окружних, губернських, повітових, усюди! Хто краде? На ганьбу нашої корпорації мушу сказати, що на першій місці предсідники... Дуже сумно з молодію. Між професійними працівниками не можна знайти в жадній рубриці більше чим 9 відсотк в молоді, але за т між спроневерниками аж 22 відсотків“. („Труд“, центральний орган професійних Союзів СРСР з 14 грудня 1928).

Католицький Робіт. Інтернаціонал.

Сама назва „Католицький Робітничий Інтернаціонал“ є в наших відносинах є ресю. В нас уже всяка організація праці в своїй обороні є згорі засуджена, на ка єгорію безбожництва. Під цим оглядом католицькі українські круги не хочуть бачити навіть того пр міру, який вони мають щодня перед очима в своїх найближчих сусідах — польських католиків. Впрочім про соціальне чуття наших католицьких офіціальних кругів може найкраще служити переводжена греко католицькими консисторіями „аграрна реформа“ через... ліцитацію!

Очевидно, що й в інших народів духовенство не є надто іде льним під оглядом свого становища до соціального визвольного руху працюючих людей, але все таки хоч удає, що ця справа йому близька. Але повернім до Католич. Робіт. Інтернаціоналу.

Католицький Робітничий Інтернаціонал основано на міжнароднім конгресі в Кельні, що відбувся 1928 р. при участі представників кат. робітничих товариств. Заступлені на цьому конгресі були Німеччина, Голандія, Бельгія, Швайцарія,

Франція, Данція, Ірландія, Люксембург, Австрія і Польща. Цей Інтернаціонал має мати свій осідок в Утрехті (Німеччина). Метою Кат. Роб. інтернаціоналу є здобути для працюючого населення після засад християнства такі відносини соціальні, духово моральні і господарські, яких вимагає життєва konieczність робітничого ст ну і загальне добро людської суспільності. Конгр. с має відбуватися що 3 роки.

Недавно появилася звіт з цього конгресу. Цей звіт дає нам шойно можливість заглянути в цей цікавий світ думок тої організації, яку ведуть вправді католицькі духовники, але яка в цілім світі русі починає духово переростати цей свій духовний провід. Ми бачимо величезну різницю між рефератами духовників та робітничих предствників, котрих здоровий темперамент безнастанно був спрямований до соціальної мети — перетворення господарства і суспільства Секретар німецького союзу Легергаас поставив у своїм програмовім рефераті („пр цінення неємного робітника в нинішнім господарськм і соціальнім ладі“) прямо в самий осередок питання про змісл капіталістичної господарки:

„Який має змісл це, що сьогодні, в цій годині, сотки тисяч г нять через темні шахти в землю, що мільйони людей майже половину свого життя мусять відділюватися від сонічного світла і зариватися в землю? Чи має це який змісл, щє армія наємних робітників пієголі і не лише в поті свого чола мусять боротися з природними силами при розпалених великих печах чи жеврюючих ретортах. Ч му вони мають стояти при гуку й шумі машини? Чому вони мусять стогнати, коли тягарі роздирають їх плечі? Чому вони мають жертвувати своє жит я? Чому вмирають гічно тільки в одній Німеччині майже 10.000 людей на побоевищі праці? Який змісл має це все?“

І на це питання він відповідає так: „Хто на місце роботи ставить заробок; хто господарить тільки, щоби зискати; коли є байдужним, що виробляється; хто тягне прибутки тільки задля прибутку з виробу непотрібних річей, які до того ще загрожують душевне й тілесне здоровля людей; хто ж ртвує гірняка, щєб під загрозою життя добутти вголь використати до виробництва пустих річей — то й руйнує змісл праці і жєне людство до зневіри“.

З того витягає референт такі висновки: „Ми мусимо нашим товаришам сказати, що нас ніщо, але то цілком ніщо не вжає з цим здегенерованим господарством. Ми мусимо в них збудити волю, щоби змагати до майбутнього“.

Це майбутнє є для нього і його товаришів вправді не є цілізм, в якому він не може знайти розгадки, але за те господарська демократія, в якій також робітники мають мати право співрашачого і співтворчого голосу. Ці постулати, які він представляє Кат. Роб. Інтернаціоналові, лежать у тій самій площині, що й програма, ухвалена Амстердамським Професійним (класом) Інтернаціоналом, так що робітництво католицьке малобудований кускам дороги йти разом з своїми соціалістичними товаришами. Тільки хіба католицькі робітники не йшлиб інших боеків товаришів в боротьбі за господарську демократію, як у своїх соціалістичних товаришів-робітників, що зрештою творять більшість у робітничій русі!

Ось до яких цікавих думок додумується навіть католицьке робітництво, коли тільки почало раз пригадуватися над сучасним станом капіталістичного ладу та визиску через нього робітничої праці.

Консолідація УПСР за кордоном.

Чотири роки в рядах Української Партії Соціалістів Революціонерів (УПСР) наступило було внутрішнє закордонних організацій непорозуміння, яке привело до

створення двох окремих груп партії. Обидві групи вели свою політику й організаційну працю цілком самостійно, наслідком того розпорозувалися укр. соціалістичні сили якраз там, де треба було як найбільшого єднання.

Цей стан уважався одною й другою групою за н. нормальний. Остаточно в грудні минулого року прийшло знову до єднання обох організацій. Вправді вони й надалі покищо остали автономними організаціями, але за те єднанню керує спільною політикою: утворено спільний орган під назвою Головний Політичний Комітет УПСР на чолі з президентом, головою як і є Н. Григорієм, заступниками М. Шаповалом і П. Богацьким, а секретарями С. Довгалем і А. Животком. Головний Комітет є отже центральний керуючий орган УПСР, з кордоном зв'язаний яко є репрезентувати партію та вести її політику.

Ми певні, що це перший крок до повного злиття обох організацій та до наладнання нормальних і близьких товаришських взаємин з другими спорідненими українськими соціалістичними організаціями, що в основі змагають до тієї самої мети й тими самими способами.

ЗАМІТКИ.

Пити чи не пити?

Щоб покласти кінець з троюванню нашого народу алкоголем, треба проти-алкогольну акцію повести при допомозі всіх заходів і зусиль кожного члена української нації *verbo et exemplo*.

Так „*Нова Зоря*“ з 13. січня 1929 р.

ПИЙТЕ НАЙЛІПШОЇ ЯКОСТІ

П И В О

Львівського Тов. Акц. Броварів!

А так „*Нова Зоря*“ з 6 січня 1929 р.

Інтереси церковних достойників.

Хто ще й досі повторює стару зупліснїлу фразу про те, що в нас нема капіталів і змислу до інтересу, тому вже час піддати ревзії цей свій погляд. Є у нас чимало людей, які навіть дуже добре визнаються в інтересах. Характерно, що на їх чолі машерують круги, що теоретично голосять, що гріш — це є марність і суєта.

З останніх новин заслуговує на увагу вклад 5 мільйонів золотих, зроблений митрополитом Шептицьким на акції Земельного Банку. Таким чином Зем. Банк став банком графа Шептицького (чи гр. кат. церкви — невідомо). Це вже його друге велике підприємство, бо як відомо, митрополит Шептицький вложив поважний капітал у фабрику цукорків „*Нова Фортуна*“ і являється її фактичним господарем. Наплив готівки останніми часами в руках церковних достойників зв'язують із лицеташією церковних ґрунтів, бо як відомо, гроші з продажі не стають у руках парохій, тільки відсилаються до консисторій.

Станіславський єпископ Хомишин вже був купив великий земельний маєток. На ту ціль затагнув позичку у висоті по-верх 4 мільйонів золотих у Земельному Банку (купно в останнім часі стримано через польсько-національні мотиви).

Сенсацією дня є звільнення з посади завідуючого гр. кат. парохією у Самборі каноніка Фр. Рабця О. Ф. Рабця організатор славної коронації образу Богородиці літом 1928 р. у Самборі, відомої в цілому краю через виступ єпископа Коциловського проти одного священника (отче, злізайте!). Сенсацію будить головною те,

що о. Фр. Рабій має повно своїх серед каноніків перемиської консисторії. Одначе в тім випадку й це йому нічого не помогло. Видно, капітула не могла переболіти того, що гроші, зібрані підчас коронації на відправу „за упокой померших рабів божих“ (а гроші це немалі, коли зважити, що на коронації було народу поверх 100 тисяч) не були о. парохом передані у розпорядження єпископа, тільки ними розпорядився парох самий.

Всі стверджують, що з „відпустів“ підчас коронації були блискучі фінансові результати. Жертви „за упок й“, на „тацу“, продаж спеціальних коронаційних „менталиків“ і брошу і про чуда, dokonані образом, дали парохі, по скромним обчисленням 100.000 зол. приходу.

Лють нездар.

Наші громадські відносини характеризує такий факт:

Звіт тернопільської повітової „Просвіти“ за 1923 рік поставив цю філію на першому місці серед усіх п-втових просвітних осередків позашикільної освіти. Бо й справді, цифри не-аби які: 935 членів Просвіти в повіті, 90 читалень, 40 готових чит. домів, 7 в будові, 6 бібліотеки майже по всіх читалнях; 187 організаційних поїздок, освітнє кооперативний курс, власне кіно, 288 театральних вистав і концертів, 23 хори, 7 орхестр, велика власна бібліотека у центрі і т. д.

Ці дані про діяльність філії ми вчитали у „Подільському Голосі“, органі Дра Ст. Барана. Але до них долучено редакційну замітку, з якої приводимо головні дані:

„Від Редакції. Без сумніву, діяльність філії знана і тернопільська філія, одна з найстарших, займає п редове місце між філіями „Просвіти“ в краю. Та всі ж таки годі не ствердити, що її діяльність булаби без по івання значно більшою (?), якби не партійне засліплення гуртка людей з місцев го радикально-оціялістичного табору. Провід в освіті й роботі серед народних мас повинен бути в руках одиниць свідомих і ідейних з поміж інтелігентів і самих селян, а ніяким чином в руках партійних загорільців, конкун в і демагогів (!!), що у своїй „роботі“ керуються посторонніми інтересами.“

Ніяк не догодить вередливій бабі. Стий собі осторонь і дай їй спок йно спати в установах — кепкувати муть з твоєї добродушності! Увійди в установу і покеруй її певною рукою — не оглядаючись на чийсь амбіції, будеш її загорільцем, партійником і демагогом. Не може баба Палажка помириться з фактом, що провід не спочиває в руках „ідейників“ — і ї типу.

Погод'ть бабусю беззуба, ще пару літ. Тернопіль — це ще тільки початок. За Тернополем піде цілий край! Бо край цей вимагає іменно роботи, а не патякання, люб'я бусю! Та й робота ця мусить вестися сьогодні методами новими, поступовими, Баране!

„Wir sind zu haben“...

„Тому на фоні повоєнної Європи все наглядніше, все четкіше поруч диктаторських тенденцій зазначається туга за володарями, яка з одного боку є проявом жалю за минулим, традиційним, у вчаним, за старими „добрими часами“, а з другого змаганням до чогось нового і інакшого, священно авторитетного..

Угадай читачу, чиї це слова.

Липинського? ні.

„Нової Зорі (римокатолицького монархізму)? Ні.

„Укр. Голосу“ (гр. кат. монархізму)? Ні.

Цитат цей узятий нами із передовиці „демократичного“ „Діла“ з дня 3. лютого („Туга за во одарями?“)

Тож у тім і штука, брате, щоб мати аж таку свободолюбну демократичну ідеологію, якаб давала вільну руку асекуративатися на всякий випадок.

Хто ще знає, що завтра буде? На всякий випадок скажуть люди:

„Wir waren zu haben“...

Нарешті в одному фронті!

„Місяць січень (з продовженням на лютий) — місяць доброї преси!“ — так голосять великі афші і десяти тисяч летючок, вилетівших із друкарні О. О. Василіян, тими афшами обплінені церкви і пар хі, тими летючками обдаровують своїх вірних слуги гр. кат. церкви (цим разом безплатно).

„Зла преса дальше затрокує душі — жидівські злі газети друкуються щоденно не в десятках, а в сотках тисяч, — а навіть у мільйонах примірників день по дню — і капля по каплі впускають у душі християн духову отруу і смерть.“

„А якже маленько є цілюшого ліку проти тої духової зарази! Ледви одна десята чисть всьої світової преси є християнська. Десять десятих є жидівської.“

Світ отже поділяється, по думці відозви, на 2 табори: Жидів і християн. У нас християнський табір репрезентує Місіонар, Нова Зоря, Правда, Поступ (навіть „Нива“ орган львівських каноніків, не попала у список „доброї преси“, очевидно і вона зраджує жидофільські тенденції!). Усі інші газети: Діло, Гром, Голос, Наше Слово, Сель-Роб, Н. Час і прочі це — жидівська преса.

Хоч раз знайшлися у спільному фронті! то не дивлячись на ревну оборону церкви „Ділом“ і іншими органами! і не знає, коли і як їм догодити!

Все одно, що доля „Ради“. І чеше і лише „рад владу“ що сили, а ніяк не догодить! Мабуть така вже натура усіх це ков, що їм або всю душу з ратицями видай або не заходься взагалі біля них.

Від чого здохла собачка?

Коли вірити на слово Галактіонові Чіпці, то у редакції „Діла“ мала місце така подія: У редакцію забігла собачка. Собачку мягкосердні редактори взялися годувати. — Ну, очевидно тим, на що редакція богата: газетним пером. Дали їй цілий номер „Діла“ (посмарувавши маслом) — все гаразд, а як дали тільки кусок газети з Вел. України — бідна собачка не знесла надніпрянської мови і спустила духа.

Ніби усе в порядку Натє галицький обиватель і тримає собі газетників, аби вони висмівали „зак рднців“. Не дурнож

обивательщину виховували, починаючи Назупуком, а кінчаючи Цегельським у тому пересвідчені, що вона — сіль землі української. І не це дало нам привід до чоргової „замітки“. Але ось що:

Прочитавши фразу, приведену фейлетоністом, фразу, від якої буцімто загинула собачка, ви, якщо цікавилися трохи історією української мови, впізнаєте відразу, що здохла вона від фрази — чисто галицької!! Коли вона й спрваді найшлася у надніпрянській газеті, у що нам не хочеться вірити, то попала тільки занесена із Галичини.

Конструкція слів і будова фрази ніче живцем взяті із якої небудь канцелярії українського галицького адвоката або судового протоколу, подуманого польськи і „перекладеного“ на українське! „Дотеп“ д Чіпці цим газом д йсно вдавсья — хоч не з його вини. Ми пережили момент справжньої веселости.

А відома гіч, що розвеселити читача це є якраз головна мета доброго фейлетоніста

З ПРЕСИ і ЖИТТЯ.

ЮНАЦТВО, журнал молодих націоналістів, Рік I. ч. 1., листопад 1928 (дальші числа нас не дійшли).

Після бомбастичних «Смолоскипів» не менше бомбастична енуціяція, здається, уже іншого відтінку фашистського студентства. Кажемо студентства, а не молоді взагалі, бо і одна і друга публікація не має нічого спільного (і не виявляє навіть такого бажання) з життям нестудентської молоді (цебто тієї молоді, що їй по студіям не судилося бути колись «паном»).

Вражіння від журналу... Як би вам це плястично представити? 16 сторінок тріскотні і повні спазматичних театральних вигуків: Під цим зглядом «динамізм» першої кляси. Зміст п'яти «програмових» статей монотонно однаковий. Його можна звести до таких артикульових сенценцій:

Ми!...

Ми будемо скрізь!

Ми хочемо!!

А!!

Чого хочуть, для чого хочуть «бути скрізь», за які принципи громадського будівництва їм очі рогом лізуть («А!!») ... так і не визнаєте, прочитавши з найбільшою совісністю усіх 16 сторінок. Примусивши себе це зробити (треба дійсно самовідречення, щоб цього діла доконати), ви врешті-решт виловлюєте такі думки:

1. «Юнаки» є проти раціоналізму, народництва і соціалізму, жидівства і всесвітництва (це підчеркнено в кількох місцях);

2. «Юнаки» є проти «провансальства» в розумінні Донцова;

3. «Юнаки» є проти угодовства (зазначено тільки в одному місці і дуже нерішуче);

4. «Юнаки» є за карністю і підчиненням одній кермуючій волі (чий — невідомо);

5. «Юнаки» є проти гетьмана Скоропадського;

6. «Юнаки» є за створенням визвольної програми, хваляться, що навіть її десь мають, але одночасно вони є проти «догматичної програмовости» (стаття Костарева). Розумій, як хочеш.

Ми завдали собі навмисне цього труду, щоб улекшити «Юнакам» дальшу працю. Бо, якщо вони хочуть, щоб їх серйозно трактувати, то вони обов'язані в дальших числах свого журналу (якщо його уже не стрінула доля «Смолоскипів») подати детальну і обосновану аргументацію усіх 6 нами визбираних тез. Нашою листом тез можна покористуватися як диспозицією. Відома-ж бо річ, що для кожного шкільного завдання, є потрібна диспозиція.

Але жарт жартом, а справа варта уваги з чисто громадського погляду. Оце вже друга спроба молодих людей сформулювання стремлінь молодого інтелігентського покоління і якаж квота, яка убога думками, убога культурними інтересами... Хоч не хоч, а приходим до думки, що це покоління хіба нічого не читає, навіть фашистівської літератури... Бо навіть читання цієї літератури мусілоб виробити у молодого студентства більше вміння серйозного думання, як вона проявляє.

В одному місці оден з молодих авторів сам ставить питання, що уявляє із себе обективно реклямований журналом «націоналізм» — поступ чи реакцію! Похід вперед чи поворот до перед-народницького (персидрагоманівського і -франківського) рутенства, клерикалізму і прованстальства? Автор, знову як усе в журналі, без якої небудь аргументації, заявляє, що їхній націоналізм не є клерикалізмом, не є провансальством і т. д.

Отже на нашу думку тут «корінь річей». Коли націоналізм «Юнацтва» не є клерикальний, то чим пояснити його погромницьку ненависть до «жидівства»? Для ілюстрації приведемо ще напр. такий нам відомий факт, що книга протоколів одної з ячеек «націоналістичної молоді» у Львові носить на першій сторінці клич: «Молися і працюй!» Чим-же ці ідеали ріжняються від ідеалів рутенського ультрароманства з половини ХІХ століття?

Автор недаром поставив таке питання.

Дійсно, такий націоналізм є звичайною реакцією, поворотом до перед-народницьких часів. Нічого на ділі не змінюють тріскучі фрази і революційна паплярщина. Рутенці 50-х років були не менші «патріоти»: вони навіть у день ходили по Львові в українських чемерках і вишиванках... А славна львівська націоналістична молодь і того не втне. Так, голубчики, логіка життя тверда: хто готується для кар'єри державного урядовця чи священика, той мусить стати рутенцем і провансальцем — хочби як він в «Акад. Домі» гримів проти психології російських бюрократів та австрійських радників.

Попробуйте боротися з пануючою тепер серед вас стихією орієнтації на польську урядові (світські чи духовні) посади, виставте хоч цю одну конкретну програму діяльності для вашого тріскучого «націоналізму» і ми тоді готові повірити у серйозність ваших писань.

Але ви того не зробіте. Зроблять це лише ті, хто не відривається від ґрунту, від села, від трудової України.

ПІД УВАГУ ЛИЦАРСТВУ. З огляду на те, що не все юнацтво поза Варшавою дістало до рук «Чорноморе», журнал Українських Студентських братніх Корпорацій, ч. 1. з 15- грудня 1928 р. — ми спішимо його познайомити з новим вибухом укр. націоналістичного гону. А що есенціональна суть чорноморської ідеології, як з сього видко, заключається у двох гимнах «Чорноморців», (поміщених у згаданій публікації) ми позволимо собі привести деякі з них місця:

1. Гимн:

— — — — —
 »Чи в грізнім двобою (II), чи в гучнім бенкеті
 Гострі Чорноморців шаблі і фльорети...
 Ой бре море, Чорне море,
 Хай живе Чорноморе
 Хай іде по світу всьому
 Чорноморців слава!
 До ясних панянок, в них огнисті очі
 Ми як до пива по всяк час охочі...
 — — — — —

Лицар-Чорноморець не боїться шрамів (I),
 Не було такого, щоб нам честь споганив!»
 — — — — —

2. Гимн:

»За Україну пемо ми
 За славу Чорноморя —
 — — — — —

Наш гордий стяг, лицарства стяг
 Високо все несемо,
 Сьогодні пемо тут разом
 А завтра в бій підемо...!»

(Ох, як страшно! — Ред. «Проти Хвиль»).

Пишуть у цьомуж «Чорноморі», що й у Львові є вже клуб «Чорноморе», що вже й працює над виробленням укр. Кодексу Чести.

Може швидко й по Львові ходитимуть невиспані молодці, несучи гордо «шрами» від лицарських «двобоїв» при «піві» і «панянках»...

Не дурнож журнал «Юнацтво» признається до ідеологічної спільности з «Чорноморем» та його видавцем Е. Чеховичем. І знову-ж не даром стрічки «Юнацтва» писані не лиш «пером», а й «шпадою»... І теж не даром сторінки «Юнацтва» так само капають від «державницької ідеології» як листки «Чорноморя»...

І не дурно це писано в протиалькогольнім часі...

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ. Відповідальний редактор: Д-р Матвій Стахів.

ВИДАЄ: Укр. Вид. С-ка «Громада», кооп. з обм. пор.

З друкарні А. Гольдмана, Львів, Сикстуська 19. — Телефон 8-74.

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ!

ПОШИРЮЙТЕ!

Громадський Голос

СОЦІАЛІСТИЧНО - РАДИКАЛЬНИЙ ЧАСОПИС УКРАЇНСЬКОГО
ПРАЦЮЮЧОГО НАРОДУ.

«Громадський Голос» виходить раз у тиждень. Від початку 1922 року в збільшенім форматі. Містить крім великого політичного відділу також відділи професійний і господарський. Що місячний літ. додаток «Плуг і Гарта» та «Молоді Каменярі».

Передплата в рік 12 зол., піврічно 6 зол., чвертьрічно 3 зол.

Адреса Редакції і Адміністрації:

ЛЬВІВ, ВУЛ. КОПЕРНИКА 23, II-ГИЙ ПОВЕРХ.

Телефон ч. 53—48.

Приймається передплата на 1929 р. на журнал

„ПРОТИ ХВИЛЬ“

місячник політики і громадського життя

виходить, починаючи з місяця квітня 1929 року, як теоретичний орган української соціалістичної думки в розмірі 1—2 аркушів друку

Завдання журналу: згуртувати біля себе усіх, кому не вистарчає духова пожива, що досться українській громаді існуючою українською журналістикою.

Мета журналу: привчати читача до самостійного думання, піддаючи критичній аналізі всі явища громадського життя. Спеціальною його метою є вести боротьбу з усіма нездоровими течіями, які ослаблюють наш національний організм всякого рода орієнтаціями на чужі сили.

Принципи журналу: можлива об'єктивність в оцінці громадських явищ та безкомпромісність в обстоюванні думок, визнаних раз правильними. Журнал виходитиме із основних заłoженнь народобласті і свободи думки, з яких черпало свої життєві соки усе новітнє українство.

Адреса Редакції й Адміністрації:

Львів, вулиця КОПЕРНИКА ч. 28. II поверх.

Телефон ч. 53-49.

ПЕРЕДПЛАТА ВІНОСИТЬ: За рік 5.50 зол., окремі числа по 50 гр. За границю: рівновартість 70 ам. центів.

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ. Відповідальний редактор: Др. Матвій Стахів.
ВИДАЄ: Українська Видавнича С-ка «Громада» кооп. з обм. пор.

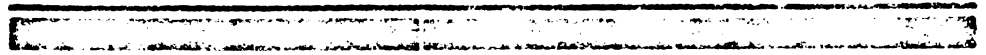
З друкарні А. Гольдмана, Львів, вул. Сикстуська 19. Тел. 8-74.

Д П О М У

З В І Т Ї

Ч. 3.

Рік видання II.

БЕРЕЗЕНЬ 1929.

ЦІНА 50 гр.

Зміст:

А. ГРИМ: З циклу: »Суб'єктивне«. Молитва я.

І. ТЕРНОВИЙ: На роботі.

АРК. ЖИВОТКО: З молодих пісень.

Б. НЕКАЩКОВСЬКИЙ: На сцені.

В. ПЕТРІВ: * * *

АРК. ЖИВОТКО: Відгуки колоніальної політики в культурно-просвітному житті на В. Україні. І. Шкільна справа.

А. КРАСОВСЬКИЙ: На ідеологічні теми. II. Дещо про націоналізм і інтернаціоналізм.

І. Л-Н: Дещо про соціалізм і родину.

С. ГОЛЬДЕЛЬМАН: Економічні елементи в національних взаємовідносинах.

С.: Правда про СРСР Росію.

ХРОНІКА.

ЗАМІТКИ.

Адміністрація журналу

„ПРОТИ ХВИЛЬ“

просить одим всіх цих передплатників, які ще не прислали передплати, вирівнати передплату, відверотною поштою.

Тільки в цей спосіб поставимо тривкий ґрунт під наш молодий журнал.

Приєднуйте нових передплатників!

Кожний передплатник одного нового!

АНДРІЙ ГРИМ.

З циклу: „Суб'єктивне“.

МОЛИВСЯ Я...

Колись-то у дні мої юні
Молився я щиро до бога,
Та не домолився нічого...
Лиш брєніли вітряні струни
І хмари нависали грізно
І дощами плакали слізно...

Колись-то у місячні ночі
Знімав я в гору свої очі
І уста мої тихо питали:

...»Чому мене, боже, не хочеш?...
Та простори безмежні мовчали...
Лиш зорі світили промінно
І сумерки давили камінно...

І пізнав я, що його немає:
Є лиш природа всесила,
Що нас сотворила,
Що нас живить і вбиває...

І. ТЕРНОВИЙ.

На роботі..

Небо - займається,
Схід паленіє в огні!..
Ох, як болить, розривається
Серце в мені.
Нічно.
В повітрі концерти пташинних
[пісень.
Коси навколо ритмічно:
Брень - брень!
Струмочок.
В сріблі красується лан.
Миттю сховався гайочок.
Туман.

Далі все схід паленіє.
Раптом! — краса!
Диск золотий на обрії,
Сріблом роса.
Десь над струмком:
Плаче, сміється, співа соловій.
За ярком:
— А-но там, не стій! —
Гуменний.
І знову коса...
І знову потоки, по тілі вогненні.
Ех, ти... краса, ти краса!

АРК. ЖИВОТКО.

З молодих пісень.

Вишиває на душі
Везеруночки ясні —
Яро... Дівчинка - Весна...
Доле! Доленько моя!

Гей! По квіти!
Кличе Квітень.
Вабить парубка весна.
Доле! Доленько моя!

Щось знайоме, дороге...
То було колись, давно.
Було яро — теж весна...
Ех ти доле! Ех ти доленько моя!

17. IV. 1927.

Я дивлюсь в майбутнє —
На схід сонця поклін мій.
Бачу в хмарах я могутнє...
В шатах зілля нових днів!

Ще орати піду поле,
Щоб зійшла яровина.
Гей! Лишу я мляве, кволе —
Там, в майбутньому жнива!

Я дивлюсь в майбутнє —
Через гори в далечинь.
В серпанковому тумані
Бачу Київ дорогий!

Я дивлюсь в майбутнє —
На схід сонця поклін мій.
Серед гір готую косу —
Прийде — липень золотий!
12. IV. 1926. Ужгород.

БОГДАН НИЖАНКОВСЬКИЙ.

На сцені.

Хтось плаче... цить!
Сльоза — перлина.
Знова... о, цить — здаєсь дитина.

І рик!...
Ще із груди є одної
з сьогоднішньої й давної!...

О, тихо-бо! — лунає сміх,
Це божевільний!...
Сміється із братів своїх!

Оден —
І середовічні тортури.
Довкруг ніщо,
Лиш сірі і понурі мури,
І кат —
Опікун і насильний брат!...

Мовчи! — десь чути скрегіт
• Білих зубів.
Зловіщий регіт,
І лютий гнів!...

І тихо: о, — чути знов
І плач
І сміх
І зов!
Комедія — і драма,
І розхиляється куртина-брама...
3. III. 1929. Львів.

Послухай лиш:
Симфонія музик
І плач,
І сміх,

ВСЕВОЛОД ПЕТРІВ.

»Та не має краще смерти, за Україну славно вмерти!«
Громи гудуть і земля тремтить; з білого пасма хмарок, з якого все нові та нові вибухають, олов'яний дощ бе, а на зустріч йому чорні водограї в небо летять... Свистить-плаче повітря кулями, а жита, коси й серпа не дїждавши, на землю знівечену, подряпану падають.

Села довкруги червоними вогнями світять. Від чорних димів сонця не відко.

У гуркоті гомону ледви чути голоси людей, що біжать вперед.
— »Слава!« — кричать.

Падають постати, встають, знову падають, а дехто лежати зістає не ворухаючись...

Вечеріє... догоряють села... ровні-могили мов пащі чорніють і товариші товаришів забитих, скалічених у рідну землю на віки кладуть, останній раз пращаючи...

Вітер і дощ. Вози, тяжко скрипучи, болотяними дорогами котяться, ледви води та коні витягають. На возах люде лежать — стогнуть...

— Охриме, живий?... а ну, поможи брате!... Помер мабуть, холодний! — не дихас!

Нерухоме тіло з воза знімають, коло шляху на землю рідну кладуть... Шапки зняли...

— Прости, товаришу, й поховати ніколи! На селі перекажемо, мабуть дядьки поховають, не чужі-ж ми їм, за них і бемось!

Знову вози котяться, скриплять, а вітер північний до них заглядає, питає: а кому черга у степу при дорозі залишитися?...

Січе сніг і по брукованому шлях і по дротам кільчастим що обгсрнули купу будинків сірих, мовчазних.

Княжий замок у снігу красується, — дим з коминів валить, ясним сяйвом вікна світяться, привітно та тепло...

Звільнили, — дарували провину, що батьківщині волі хотів, землі селянам, права та волі. До дому тепер, до своїх невірних братів, невірних, сумних, голодних братів... Трохи відпочити й знову на працю: діток, батьків старих годувати, та мабуть волю здобути пощастить.

Лише до залізниці дійти... тільки ноги не слухаються: стомила неволя, голод, знуцання... тільки зимно дуже, — тіло тремтить і холод до серця, крізь лахміття та напівпрозорі мішки, що замість білля одягнули їх, добираються.

Вперед!... поможи Боже... Земля нібито хитається... ні, це сніг мабуть сіє... лише здається, що хитається...

Вже й замок видно... ще кільометра-півтора залишається, а там залізниця, стація, всеж тепліше...

Світяться у замку... тепло там... може пустять погрітись?... Та деж!... там пани... Ох, як зими!... Хіба за оце дерево схватись від вітру...відпочити трохі...

— Пся крєв, еще еден!...

Тверде, негнучке тіло на воза кидають, везуть і викидають на змерзлу землю під стовпом чужого військового цвинтаря. А на стовпі написано: „Für Kaiser und Vaterland“ Чекатиме тіло там, аж коли досить мерців назбирається, щоби всіх разом ледви землею чужою поприсипати.

Ланцут, 1919 р., табор єнцув, — на Чехах 1929 р.

Відгуки кольоніяльної політики в культурно-просвітньому житті на Україні.

І. ШКІЛЬНА СПРАВА.

Яскравим показником поведінки зверхніх політичних чинників в державно-політичному житті є становище цих чинників супроти піднесення культурного ступеня головної маси населення тої країни, в якій вони діють. Піднесення культурного ступеня — це означає з першу чергу піднесення в масі населення просвіти та поширення через неї знання. При оцінці сучасного життя в Україні для нас природним є, побіч питання господарського порядку, також зацікавлення питанням просвітнього життя та тенденціями політичних, керуючих чинників саме в цій галузі.

Зверхнім політичним чинником на в Україні, що керує її життям сьогодні, є як то відомо КП(б)У — Комуністична Партія більшовиків України. Придивляючись до складу цієї партії, бачимо, що в році 1927 нараховувала вона 180.043 членів, з яких Українці склали 49%, тай то в більшості Українці тільки з назви.

Пануюча сила КП(б)У є отже в руках не українських. Головним чином ця сила в руках нації московської й жидівської.

До того КП(б)У цілковито є підпорядкована Центральному Комітетові Всесоюзної Ком. Партії, осередком якої є Москва і в складі якого нема ані одного Українця.*)

Так званий уряд України є підпорядкованим краєвому комітетові КП(б)У, що зветься ЦК, а цей ЦК є підпорядкованим — ЦК ВКПб в Москві. Таким чином, як бачимо, вся політична сила знаходиться в руках того політичного центру, що має своїм осідком Москву і не має в своєму складі ані одного українського голосу.

На сторінках преси нераз уже відзначалася роль московського центру в українським господарським житті. Час звернути увагу і на поведінку цього центру через свого відпоручника в житті культурно-просвітнім.

*) Гляди орг. статут ВКПб, друкований у ч. 6. „Проти Хвиль“ за 1928.

З уст прихильників сучасного політичного становища на Україні чути дуже часто про розквіт там культурно-просвітнього життя. Зрештою, іноді трапляється чувати прихильну оцінку цієї галузі життя з уст навіть тих, котрі взагалі не закривають очей на те становище, що панує сьогодні на Україні. Слухаючи речників сучасного життя на В. Україні, перед очима кожного з нас дійсно встає прекрасний малюнок просвітнього життя. Але глибша студія над цим питанням, оперта на зібраних точних матеріялах, переконує нас в тому, що цей прекрасний малюнок є нічим іншим, як лише ілюзією.

Нашим завданням зробити докладний огляд того становища, в якому перебуває сьогодні на В. Україні шкільництво, дошкільне виховання, позашкільна освіта, видавнича діяльність і преса. Розглянемо кождо з цих форм відповідно до інтересів головної маси населення — українського селянства та робітництва.

Спиняючись на шкільництві — в першу чергу звертаємо нашу увагу на школи соціального виховання — на трудові школи,* що складаються з нищого ступеня — I—IV груп («клас») і вищого V—VII груп. Школи, що мають у собі всі сім груп, звичайно зуться семирічками, або семилітками.

Підходячи до шкіл нищого ступеня, властиво до шкіл I—IV груп, мусимо пригадати постанову Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету (ВУЦ) та Ради Народніх Комісарів з дня 30.VII. 1924 року, що говорить про переведення загального навчання протягом найближчих шести років, починаючи з 1924/25 року. Отже на рік 1929/30 на В. Україні всі діти віку бодай 8—9 р. мусять бути охоплені школою. Не сміє бути жадної дитини вказаного віку поза школою. Про заходи що до переведення загального навчання довідуємося з другої постанови ВУЦВКу з 5. VIII. 1925 року: «Навчання дітей у перших 4-ох групах трудової школи соціального виховання є обовязкове і безплатне». А далі вказується, що з 1925/26 року батьки та опікуни повинні рееструвати 8- та 9-річних дітей в найближчій трудовій школі і що на них чекає кара, якщо їхні діти не відвідуватимуть школи.* Так говорять постанови. Щось іншого кажуть факти. Коли подивимося на охоплення дітей згаданого віку школою, то на основі даних побачимо, що в р. 1927/28 було всього 70.7% дітей шкільного віку охоплено школою. Таким чином на передодні терміну, вказаного для закінчення акції для переведення загального навчання, лишається поза школою одна третина дітей. Це пересічно. Колиж подивимося на села, то побачимо, що охоплення селянських дітей на 1927 рік виносило тільки 62%.

Коли взяти на увагу, що від р. 1924 збільшилося охоплених дітей школою всього на 23.38%, то можна думати, що на рік 1928/29 в найліпшому випадку буде ще поверх $\frac{1}{4}$ дітей поза школою. Це в найліпшому випадку. Колиж придивимося до дійсности, то побачимо, що на рік 1927/28, на загальну кількість дітей в віку 8—11 ро-

*) Трудові школи = всенародні школи.

**) Діяльність Наркомосвіти УСРР за 1924—1925 рік. ДВУ. Підкреслення мое. — А. Ж. «Шлях Освіти» I. 1926.

ків в 2,238.000 охоплено було 1,582.000 або 70.7%. Поза школою лишилася майже третина.*) На селах ця кількість безперечно є більшою. Як каже перепис на 1. I. 1927, вона доходить майже до 38%.**) Не більш відрадне бачимо ми і на 1928/29 рік. Не маючи ще цілковитих повних даних по всій Україні, можемо це твердити, спираючись бодай на поодинокі характерні випадки. Так у Харкові у 1928/29 році з 3.934 дітей, що було їх записано до школи, поза школою лишилося — 1.642 дітей ***) Отже знову більш як одна третина. І це в Харкові. А беручи до уваги, що Харків в ліпших умовах як «столиця», можна думати, що по інших місцях, а тим більше по селах справа охоплення дітей стоїть коли не гірше, то принайменше так само.

Отже на нашу думку в справі охоплення дітей школою не все гаразд. А ось і думка відповідальних чинників, одним з яких є намісник Наркомпроса (комісаря освіти) Приходько. «Шерега ціла недобрих показників — каже він — говорить про те, що своєчасне виповнення пляну загального навчання знаходиться під серйозною небезпекою.»*) В чому ж річ? Які перешкоди? Одною з тих перешкод є брак шкільних приміщень. Другою — брак учительських сил.

Стан шкільної мережі за роки 1924—1927 уявляє з себе такий образ:

РОКИ	ВСІ ШКОЛИ	З НИХ	
		I—IV	V—VIII
1924	15.437		
I. I. 1925	16.014	14.332	1.682
I. XII. 1925	17.951	16.096	1.855
I. I. 1927	18.779	16.713	2.066

Щорічне підвищення кількості шкіл відповідно до кількості дітей не говорить про нормальне забезпечення шкільної справи. Цей факт підтвержує і сам Приходько, що на 1928 рік на 16.000 шкільних приміщень на Україні більше як половина — отже більше 8.000 зовсім не приурочена до шкільного навчання.***) А Чубар додає, що за даними Наркомпросвіти на Україні досі ще є 450 шкільних помешкань під різними установами.

Поруч з тим кволе розгортання шкільних комплектів. Сам Приходько стверджує, що в 28 округах за останні два роки***) відкрито на 2.860 шкільних комплектів менше, чим було намічено пляном. Все це тісно в'яжеється як з браком помешкань так з браком учительських сил.

*) «Виробнича Думка» ч. 29/129/1928.

**) Стат. Укр. Ц. С. У. т. VIII.

***) «Комсомолец України» ч. 206. 1928.

*) «Пролетарий» 267. 1928 р.

**) Приходько, промова на зас. Ради Нар. Ком.

***) «Пролетарий» ч. 267. 1928.

Придивляючись до мережі трудових шкіл, бачимо високий відсоток забезпечення школами дітей міста. Так забезпечення школами дітей 8—11 років у містах та оселях міського типу виносить 81.8%, а на селах 62.2%.

Але далеко сумніше стоїть справа зі школами старших груп — отже V—VII. У містах 37.5%, на селах 4.5%. Таке забезпечення віку 12—14.

Семирічки переважно купчуються у містах. На селах переважають школи перших 4 груп, тобто школи, що мають чи то лише I групу, чи I і II, чи зрештою разом 4 групи.

Відсоток учнів V—VII групи, порівнюючи з містом, надзвичайно відстає. Так на рік 1927 було:

Місце	Всіх учнів трудошкіл	V-VII гр.	% Учнів V-VII до всіх учнів
Місто	450.489	128.204	28,4
Село	1. 743.104	105.779	6,1

Не можна пояснити таке становище відсутністю на селах стремління до дальшої освіти. Навпаки, протягом часу 1925—1927 рр. кількість учнів семиліток на селі збільшилася о 16.8% тоді, як у містах лише 4.6%.*)

Але не зважаючи на тягу села до старших груп, отже до закінчення семиліток, розвиток семиліток, порівнюючи з містом, дуже відстає. Тоді як в містах на кожних сто учнів в старших групах вчиться 28, на селах на тіж сто припадає лише шість (6).

Коли ми придивимося до національного та до соціального складу міста і села, для нас яким стає, хто саме у забезпеченні школами семилітками стоїть на першому місці і хто на останньому. На тому останньому стоїть селянство, що складає 81.8 з загальної кількості населення, а в ньому 84.7% укр. селянства. А в той же час міста: на загальну кількість населення міст з 5,247.191 осіб відсоток українського населення складає на 1927 рік 43.1%, отже чужонаціонального 56.9%. На першому місці в забезпеченні стоїть місто, як бачимо в переважаючій кількості населення не українського.

Теж саме бачимо з самого розподілу семирічок по містах та селах.

На основі статистики одна школа у містах припадає в р. 1925 на 6.415 населення, в р. 1927 на 6.210 населення.

В той же час на селах одна школа припадає в р. 1925 на 22.871 населення, в р. 1927 на 19.846 населення.

Отже чужонаціональний елемент є три рази ліпше забезпечений вищою школою, аніж подавляюча більшість українська, — українське селянство.

*) ЦСУ. Авдієнко. «Народня освіта на Україні» 1928.

До того чужонаціонального елемента належать окрім частини міського пролетаріату службовці та купці й промисловці.

Соціальне походження учнів розкриває перед нами такий малюнок учнів у міських школах:

Рік	роб.	сел.	найм.	служб.	віл. проф.	ремис. і куст.	торг- пром.
	% до заг. кількості учн.						
I. I. 1927	24.2	11.1	0.6	43.9	1.4	11.9	6.9

Як бачимо, поверх половини учнів припадає на службовців та буржуазію. А ми знаємо, що в сучасний мент ці категорії в подавляючій своїй кількості складаються з чужонаціонального елемента.

Тепер розглянемо школи українські і національних меншостей. До національних меншостей на Україні зараховують і Москалів, хоч в офіційних виданнях ця нація стоїть окремо поруч з українською, отже на становищі державному (див. напр. Звіт діяльності Нарком-Освіти УСРР за 1924—1925). Ознакою національної школи в УСРР є національний склад учнів та викладова мова. Беручи кількість всіх учнів у числі 2,193.593 (на 1927) в школах з українською викладовою мовою вчиться 1,587.000 укр. дітей. Отже 72.3%. Учнів в школах національних меншостей з викладовою мовою відповідної національності на 1927 рік було 349.330 дітей (на 1928 — 386.414). Отже 17.6%. Таким чином поверх чверть мільйона (257.263) укр. дітей в українській школі (!) на Україні примушені побирати освіту в чужій мові, а в ліпшому випадку вчать у школах з мішаною викладовою мовою. Що з себе уявляють такі школи з мішаною викладовою мовою (утраквістичні), цілком правильно характеризує представник делегації робітників Артемівщини, що оце відвідали Харків. В розмові зі Скрипником, нар. ком. освіти, цей робітник Безз каже: «Українських шкіл в Донбасі мало. Там останніми часами виникли школи мішаного типу (утраквістичні). Як виявилось, ці мішані школи не користуються любов'ю серед робітництва. В такій школі частину лекцій викладається українською мовою, а частину російською, при чому більшість вчителів вживає мови російської, в наслідок чого учні вчать не української мови, а якогось жаргону.»*)

Діти такої національної меншости, як московська, не тільки цілком забезпечені своєю московською школою, але ще й більш того. Досить звернути увагу на те, що такою школою забезпечено 234.000 дітей, що складає 10.6%, коли відсотковий склад московського населення на Україні на 1927 рік виносить 9.23%.

Так на Україні. А як забезпечено школою українське населення в РСФСР — на Московщині, де воно складає нац. меншість. Досить послухати бодай те, що говорить на цю тему оден з визначніших

*) «Комуніст» 22. I. 1927.

московських комуністів, далекий від будь якої приязни до Українців, Ларін. Він каже, що теперішніх шкіл на Вороніжчині та Курщині (Подоне — українські повіти) абсолютно мало. В деяких місцях школи зовсім закривають. На Курщині скасовують звичайнісеньке викладання українською мовою. У Гайворонському повіті (Курщина) відмовлено селянам відкривати пункти ліквідації неписьменности українською мовою навіть коштом самих селян.*)

Так каже Ларін. До того досить додати, що на одній Вороніжчині є 1,600.000 українського люду, а укр. шкіл на рік 1926 було всього 14!

Повертаючись до шкільного життя на Україні, мусимо спинитися ще на деяких питаннях, зокрема на справі шкільних книгозбірень та забезпечення учнів підручниками. Друге — учительський персонал.

Шкільні книгозбірні поділяються на книгозбірні для учнів і книгозбірні для вчителів. Книгозбірні для учнів мають книжки для читання і підручники.

На рік 1925 в шкільних книгозбірнях було: українських книг — 1,131.967, що складає 29%, московських та ін. 3,814.122, що складає 71%.

На 1927 рік шкіл, що мають книгозбірні для учнів, було взагалі 72.8% всіх шкіл. 5.108 шкіл (27.2%) цілковито не мають книгозбірень. Більш забезпеченими книгозбірнями є школи семирічки — 95.7%. Найменше школи I—IV групи, з яких книгозбірні мають лише 69.9%. Звертає увагу це, що в той час, як у міських чотирохрічках на одну книгозбірню припадає 251 книга до читання, в сільських — на одну книгозбірню — 77 книг. Теж саме і в семирічках. У міських семирічках на одну книгозбірню 1.168 книг, а в сільських — 428.

Зрештою цікавим для нас є й те місце, що займають його в шкільних книгозбірнях українська книжка для читання. Це ми можемо простежити зі слідуочної таблиці.

Тип шкіл і місце	Всього учнів	% учн укр.	% україн. кн. в книгозб.
Школи I—IV	1.453.216	84.3	—
Місто	—	—	42,5
Село	—	—	53,7
Школи 7-річ.	746.377	61,2	—
Місто	—	—	24,2
Село	—	—	41,3

Беручи всі школи по Україні, разом маємо:

всіх шкіл — 2,193.593.

Учн. укр. — 76.2%.

Укр. книг в книгозб. — 40.5%.

*) «Пролетарська Правда» I. XI. 1928.

Як бачимо, відсоток забезпечення учнів-Українців українською книгою дуже незадовольняючий. Поверх половини книжок не українських і в першу чергу, так треба думати, московських.

Не ліпше стоїть справа з книгозбірнями для педагогічного персоналу. Українських книг серед них є лише — 35.3%. Відсоток книг на українській мові при міських школах спадає до 15.1%. Як бачимо й в даних випадках шкільного життя інтереси українського народу стоять далеко позаду забезпечення інтересів інших національностей і в першу чергу московської.

Звертаючи увагу на забезпечення учнів підручниками, доводиться приходити до того висновку, що й в цьому не все гаразд. Особливо на селах. «Мало того, що я сплачую податок, а книжки безкоштовної не маю, вона ще й дорога, коли її купляти доводиться...» — пишуть з Гранівського району на Гуманщині.

Підручники для шкіл дуже дорогі. Ціна не для села. Щоби купити три-чотири книжки, селянин мусить витратити коло грех рублів. А купувати треба, бо велика кількість шкіл, а саме майже третина (1/3) не має зовсім при собі підручників, якими учні могли користуватись. А ті школи (72%), які мають, то мають їх в такій обмеженій кількості, що нема чого й говорити про будь яке забезпечення ними учнів.***) Беручи на увагу соціальний та маєтковий стан учнів, мусимо визнати, що найтяжче і в переважаючій кількості купівля та дорожнеча книжки бе по українському трудовому та незаможному селянству.

(Дальше буде).

Ари. Животко.

*) «Народній Учителю» 1926, ч. 41.

**) ЦСУ. т. VIII. сер. 7. Наросвіта.

На ідеологічні теми.

II.

ДЕ ЩО ПРО НАЦІОНАЛІЗМ ТА ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗМ.

В попередній статті п. н.: «На ідеологічні теми»*), розбираючи питання: що таке правда? — ми прийшли до висновку, що дійсною, тривалою, неперемінною правдою є могутня людська воля, скерована життєвою konieczністю в напрямі до здобуття рівності, свободи й права на «людське» життя.

Щож до т. зв. «похідних**) правд» (ідей, проведених свідомо людською волею), які обертаються около вище означеної центральної правди — то ми тільки мимоходом зазначили, що такі «правди» є двоякі: конкретні та утопічні. І цими ідеями в цій статті ми займаємося троха обширніше.

*) Гляди «Проти Хвиль» ч. I. за 1929 р.

**), Автор уживає неправильно терміну «похідних». Ми замінили цей термін на «похідних», бо ці правди походять, впливають з центральної. — Ред.

Економічні елементи національних взаїмовідносин.

Нижче подаємо у виїмках переклад статті проф. С. І. Гольдельмана, колишнього провідника жидівського соціалістичного руху на Україні, бувшого міністра для жидівських справ в уряді УНР. Стаття представляє передовсім інтерес з тої сторони, що виказує незбито економічну національну експлуатацію поневоленої країни без огляду на характер режиму в пануючій народі. Хоч у статті проводиться в першу чергу розбір відносин між Москвою і Україною, то ті самі висновки і міркування можна вповні приложити й до усякої іншої країни (Польщі, Чехії, Румунії, Англії і т. д.).

Ред.

I.

Елементи економічного визиску і економічної конкуренції в глибоко вплетені в національні взаїмовідносини.

Національний визиск має місце там, де взаїмовідношення двох народів (або двох територій) є означене переважно цілями й інтересами лиш одного з них, коли напрям економічного життя одного з них, лінія і способи використання його продукційних сил, розроблення його природних багатств та умови економічного обміну між ними обома і зовнішнім світом, — коли те все діється в інтересах політичного і господарського розвитку та добробуту-головним чином тільки одного з них.

Національний визиск в його чистім вигляді порівняно ще недавно находив свій повний вислів у колоніальній політиці. Стара меркантилістична традиція, що розглядала кожний акт міжнародних господарських зносин під кутом погляду визиску, уважала монополь метрополії рядку, що впливає з політичної надвлади метрополії (матірнього краю) над колоніями. Слідуючий ступінь колоніальної політики в своїй практиці визиску сільсько-господарських країн і збагачення на їх кошт промислових метрополій дуже далеко не відбіг від меркантилістичної традиції, хоч і примінявав під покришкою іншої ідеології, а іменно науки про природне розділення світа на області аграрні і промислові з немисливим і обовязковим між ними обміном-господарських дібр.

І не тому повстали північно-американські колоністи проти старої батьківщини (не забуваймо: Англії проти Англії і при співучасті „споконвічного ворога“ Англії — Франції!), що їм надоїло високе мито на чай, а тому, що примінення до них „навігаційного акту“, то є монопольного зосередження заграничної торгівлі і постачання для колоній у руках Англіїців з Англії і через ту політику забезпечення Англії необмеженого визиску своїх американських колоній.

Викидаючи за поклад англійського корабля мішки з чаєм, американські поселенці символізували цим вчинком свій протест проти відібрання їм свободи і права торгівлі поза англійськими купцями. Цей вчинок наглядно показував народження нової великої нації — півні-

раз те, що працюючі, позбувшись чужих гнобителів, стогналиб далше в неволі своїх »рідних«... З цього такий висновок: здійснення самої національної ідеї ще не є запорукою визволення членів цієї нації від гнету й несправедливости. Національна ідея в своїй реалізації може стати тільки засобом до цього. І таким засобом вона справді стане, коли разом з національним визволенням прийде визволення — господарське, духове і т. д. — Такий випадок означавби, що конкретна похідна ідея в наслідок своєї реалізації стала засобом, при помочі якого наближається реалізація центральної ідеї — ідеї рівности і свободи.

А коли після такого національного »визволення« захопить у свої руки владу вже виключно своя національна буржуазія, яка держатиме в неволі працюючі маси, а крім того почне підбивати слабші нації, то це є доказ, що »визвольний« націоналізм перемінився в заборчий і гнобительський, — значить: навіть конкретна національна ідея »померла« в наслідок своєї реалізації, тому, що звернулася проти центральної ідеї рівности й свободи.

Такий націоналізм витворює пропасть між працюючими людьми ріжних націй, бо він розятрює національну боротьбу, яка не дозволяє працюючим масам поодиноких націй дійти до братерства й спільними силами завести справедливий соціалістичний лад, який є неможливий, поки існуватиме національна й клясова боротьба. Щойно тоді, як працюючі всіх націй дозріють до дійсного щирого інтернаціоналізму, як працюючі люде одної нації не будуть їй проти такихже людей другої нації, — тоді скінчиться також і клясова боротьба, скінчиться побідою трудових кляс, які, не маючи іншої боротьби, всі свої сили направлять проти природи, щоби використати всі її богатства для вжитку всіх працюючих людей.

Таким чином ми прийшли до заключення, що тільки воля і рівність народів та їх співпраця доведе до повного визволення всі народи. Ідея інтернаціоналізму не увійде в життя, поки всі нації не будуть вільними, отже до інтернаціоналізму треба підходити з національної точки погляду.

Тут належить зазначити, що наш погляд у національній справі не має нічого спільного з буржуазним націоналізмом, що його проповідують у нас Донцов, Кучабський та інші теоретики, кличем яких є: »визволяймося, щоби інших поневолити«... Ні! Нашим кличем є: »визволяймося, щоби потім могли ще й іншим допомогти визволитись«.

Наші учителі — Драгоманів, Франко і пр. доказували, що тільки вселюдські ідеї поступу, ідеї рівности й свободи є безсмертними, перед якими ранше чи пізніше мусять померкнути ідеї національної виключности і обмежености.

Ідея так понятого інтернаціоналізму завойовує чимраз ширші маси українського працюючого народу і це є доказом, що та ідея росте, а не »гниє на наших очах«, як твердить Донцов.

Думаємо, що не зайвим буде спинитися троха на теоретичних міркуваннях цього автора. Покищо візьмемо його брошурку п. н.: »Що таке інтернаціоналізм?«, у якій він, по своєму звичаю оперуючи зручно чужими цитатами, силкується доказати, що »нема ніякого ін-

тернаціоналізму, є тільки «націоналізм»... і т. д. - А тимчасом усі ті стріли, які він пускає проти інтернаціоналізму, побивають його-ж власний націоналізм. Бо коли на пр. Донцов твердить, що від найдавніших часів аж до нині за кожним інтернаціоналізмом усе крився «закаптурений націоналізм» — то об'єктивно це виходить якраз на користь тогож інтернаціоналізму. А саме: той факт, що за кожним разом, коли ідею інтернаціоналізму тягнуто на манівці «закаптуреного націоналізму», то всежтаки та ідея силою житевої кінечности знова виринала й знаходила нових послідовників, доказує, що ідея інтернаціоналізму є безсмертною, а це знова є запорукою, що вона ранше чи пізніше мусить побідити.

Як бачимо, теорія Донцова не витримує критики. Одначе це йому не перешкадає нападати за їх «інтернаціоналізм» таких велитнів думки, як Драгоманів і Франко... Та це якраз добре, бо вже саме його відношення до наших великих Учителів показує, що варта ті «ідеали», що їх Донцов заступає.

Щож до українських комуністів, то ми вже говорили у попередній статті, що вони, зрікаючись суверенности на річ Москви, чи Варшави, представляють собою в суті річи національних, а тим самим і соціалістичних відступників. Правдивий інтернаціоналізм полягає на добровільному єднанню, а не на примусовому, тому ми боролись і будемо боротись проти всяких фальшивих «приятелів», які під покришкою «інтернаціоналізму» затягають петлю на шию українського селянина й робітника. А якщо є соціалісти чужих націй, що ставляться прихильно до змагань українського працюючого народу, то ми будемо з ними єднатися для спільної боротьби за справедливий соціалістичний лад і за вселюдське братерство працюючих на основі щирого свободолюбного інтернаціоналізму.

Тепер соціалістів різних націй розділяють кордони та всякі «ізми», і тому їм так тяжко прийти до згоди. — Але прийде, прийде такий час, коли завмруть останні «ізми» і лишуться тільки люде зі щирим, людяним серцем, з ясним умом та з волею. І тоді вільні люде всіх вільних народів заспівають могутній гимн воскресення та спомянуть щирим словом усіх борців і мучеників за правду; разом з ними й наші вільні люде майбутньої вільної України спомянуть Шевченка, Драгоманова, Франка і прочих борців за волю українського працюючого народу.

Щойно тоді до вільних людей завитає терновий, опльований Ісус з Назарету і промовить величним голосом: «Любіть своїх ближніх, як самих себе!»...

Це наш далекий ідеал, така наша віра та опора в боротьбі!

А. Красовський.

Економічні елементи національних взаємовідносин.

Нище подаємо у виїмках переклад статті проф. С. І. Гольдельмана, колишнього провідника жидівського соціалістичного руху на Україні, бувшого міністра для жидівських справ в уряді УНР. Стаття представляє передовсім інтерес з тої сторони, що виказує незбито економічну національну експлоатацію поневоленої країни без огляду на характер режіму в пануючій народі. Хоч у статті проводиться в першу чоргу розбір відносин між Москвою і Україною, то ті самі висновки і міркування можна вповні приложити й до усякої іншої країни (Польщі, Чехії, Румунії, Англії і т. д.).

Ред.

I.

Елементи економічного визиску і економічної конкуренції в глибоко вплетені в національні взаємовідносини.

Національний визиск має місце там, де взаємовідношення двох народів (або двох територій) є означене переважно цілями й інтересами лиш одного з них, коли напрям економічного життя одного з них, лінія і способи використання його продукційних сил, розроблення його природних багатств та умови економічного обміну між ними обома і зовнішнім світом, — коли те все діється в інтересах політичного і господарського розвитку та добробуту головним чином тільки одного з них.

Національний визиск в його чистім вигляді порівняно ще недавно находив свій повний вислів у кольоніальній політиці. Стара меркантилістична традиція, що розглядала кождий акт міжнародних господарських зносин під кутом погляду визиску, уважала монополію метрополії рядку, що випливає з політичної надвлади метрополії (матірнього краю) над кольоніями. Слідуючий ступінь кольоніальної політики в своїй практиці визиску сільсько-господарських країн і збагачення на їх кошт промислових метрополій дуже далеко не відбіг від меркантилістичної традиції, хоч і примінявав під покришкою іншої ідеології, а іменно науки про природне розділення світа на області аграрні і промислові з немичним і обовязковим між ними обміном господарських дібр.

І не тому повстали північно-американські кольоністи проти старої батьківщини (не забуваймо: Англіїці проти Англії і при співучасті „споконвічного ворога“ Англії — Франції!), що їм надоло високе мито на чай, а тому, що примінення до них „навігаційного акту“, то є монопольного зосередження заграничної торгівлі і постатчання для кольоній у руках Англіїців з Англії і через ту політику забезпечення Англії необмеженого визиску своїх американських кольоній.

Викидаючи за поклад англійського корабля мішки з чаєм, американські поселенці символізували цим вчинком свій протест проти відібрання їм свободи і права торгівлі поза англійськими кущами. Цей вчинок наглядно показував народження нової великої нації — півні-

чно-американської, — котра народилась у революційнім пориві проти національного визиску, в збройній боротьбі за економічну свободу, в боротьбі за право свobodно розпоряджатися своєю господарською діяльністю.

Добиваючись свободи торгівлі, Американці для себе самих несподівано, але об'єктивно неминучо прийшли до державної самостійности, як до природного висліді користолюбивої, сліпої політики Англії.

Зовнішню політичну надвладу (не конечно обов'язково навіть чужо-національну, деколи прямо чужо-територіяльну) відчував предмет цієї надвлади як джерело і засіб його економічного визиску. І з історичною неминучістю наступає хвиля, коли освідомлення такого іменно значіння зовнішнього примусового характеру взаїмовідносин бере верх над усіми іншими, виливаючись у змагання до сепарації, до відділення, до розриву деколи і багатовікового зв'язку.

Тяжку американську науку взяла в рахубу Англія в своїй пізнішій колоніальній політиці і у висліді того рахунку породила намі повчальний примір сучасної британської імперії, союзу рівноправних свободних держав, формально самостійних не тільки у своєму внутрішньому житті, але також у заграничній економічній і загальній міжнародній політиці, добровільно солідарних у своїх життєвих питаннях буття імперії. Не федерація і не конфедерація, не союзна держава і не союз держав, як їх розуміє наука про державу, але нова формація, політично і економічно на зверх солідарна Британська Ліга Націй, могутна цілість, що будувється на признанні рівноправности і принципіальної рівноправности всіх її складових частин.

Інтереси промислового капіталу, шукаючого для себе вигідного примінення, давно вже зруйнували колишню будову меркантилістичної системи національного визиску. Використання зовнішньої політичної надвлади над чужонаціональними територіями з метою національного визиску і в формі безпосереднього витягування багатств тих територій уступило місця новим формам взаїмовідносин: визиск природних багатств і праці населення політично залежних країн через розвиток їх виробничих сил, а зокрема через насадження там промисловості*). Економічно відсталі народи і країни, молоді, ще непочаті капіталізмом ринки стали ареною вигідного приміщення фінансового капіталу, енергії підприємців і збуту промислових виробів та середників виробництва старих капіталістичних країн. Ступінь економічної слабости, фінансової немічности, соціального недорозвитку, культурної відсталости молодих країн та їх політичної залежности від других — все це означувало ступінь їх визиску, а тим самим і вигоди в характері предмету цього визиску.

Розвиток виробничих сил і насадження промисловості в країнах молодого колоніального капіталізму, помимо високого степеня визиску їх населення і часто грабіжного характеру використання їх природних багатств, є об'єктивно безсумнівною великою заслугою заграничного капіталу і підприємчivosti. Разом з тим насадження капіталізму чужонаціональними чинниками мало рішаче значіння для будучих національних взаїмовідносин у цих країнах.

* Ця політика ще не всюди стала пануючою. — Ред.

Носії капіталізму у відсталіх країнах були для місцевого населення однаково чужими, чи належали вони до пануючої державної нації чи були в повнім змислі чужинцями. До них завсігди ставились як до визискувачів. Оскільки ж пасадження капіталізму діялося при активній участі чужонаціональної влади, що орієнтувала всю свою економічну соціальну і національну політику на інтереси пануючих класів пануючої нації, то й усі відносини між пануючими групами і місцевим населенням відчувало це останнє як національний визиск.

Не дивлячись на упривілегованість положення чужонаціональної пануючої верстви, не дивлячись на її соціальну силу і перевагу уже занятих економічних позицій, самий розвиток виробничих сил все більше і більше втягає в господарський оборот широкі круги місцевого населення, а через те мусить потягнути за собою зріст підприємської енергії і в тім середовищі як і деякого накопичення середників виробництва. А з появою перших, зародкових елементів національної буржуазії появляється також фермент слідуючої форми національних відносин — національної конкуренції.

II.

Капіталізм втягає широкі круги сільського населення в народний господарський процес, через що перемагається не тільки їх економічна, культурна і суспільна відсталість та їх соціальна однорідність і нерозвитість, але також їх місцевий партикуляризм. Свідомість національної спільноти проникає в народну гущу, а насильна асиміляційна політика чужонаціональної влади і чужонаціональної пануючої верстви загострюють ту свідомість і перемінюють її в національно-визвольний рух.

Соціальне розверствлення населення і взаїмна боротьба його різних груп за ліше місце під сонцем — це природний наслідок капіталізму. В тій боротьбі групування одиниць іде по найрізномоднішим ознакам, а між ними найбільше значіння мають ознаки соціальні і національні.

Грабіж широкіх земельних просторів на Україні через польську шляхту і московське дворянство в свій час поставив ці елементи проти української козацької шляхти, що була тоді в докапіталістичній епосі одинокою предствницею „нації“, о скільки була тоді про це свідомість. Слабкість цієї свідомости, нечисленність цієї верстви і безпосередні вигоди асиміляції привели до загину цієї групи в соціальній будові українського населення. Але наслідком того соціальні відносини між селянством і класом поміщиків на Україні по весь час кріпацтва аж до Великої Революції носили характер національний і українське селянство відчувало їх як національний визиск.

Революція знищила ту площину конфліктів, але капіталістичні відносини створили нову у виді питання аграрного нересолення. І тут боротьба за землю, хочби в формі жидівської колонізації на Україні і Білоруси, виразно зарисовується як національна конкуренція, являючись джерелом успішної націоналістичної агітації проти чужонаціональної влади і за перехід в українські руки права розпоряджати свобідно землею, цєбто компетенції економічної політики.

Групуваням по національним ознакам павстає в границях одної класи; проти себе стають ті самі соціальні групи, а тільки різного наці-

онального складу. Національна конкуренція поширює свій вплив на буржуазні елементи сучасної нації. Буває і навпаки: капіталістичні елементи, фінансові і підприємські круги світового господарства в своїй господарській діяльності є дуже інтернаціоналістичні, хоча не перестають користуватися трішльким знярядям мотиву національної конкуренції в своїй боротьбі за напрям державної економічної і соціальної політики.

Знову безробіття і боротьба за місце праці, імміграційні обмеження в новішій часі, то значить оборона національного ринку праці — все це є приміром одного й того самого порядку, що в'яжуться з міжнародними відносинами працюючих груп суспільства.

Капіталістичний розвиток і упродовження — це явища, які знаходяться у взаємній залежності. Щораз ширші маси сільського, а це значить місцевого національного населення втягаються в промисловість, у торговлю, в транспорт. Ці нові елементи міського населення представляють новий ринок збуту для товарів і періодичних услуг. З них вербуються клієнти для лікарів і адвокатів; вони представляють новий попит на учителів і церковних слуг; вони дають газетного читача для журналіста. Попит викликає подачу, а в національних руках часто подача викликає попит. В боротьбі за той попит, за кишеню і за душу нового споживача капіталістичних дібр, рішуча перевага є на сторожі тих, хто найлегше уміє і може знайти дорогу до серця і душі споживача, хочби його товари і услуги були гіршої якості, тільки щоб вон ине були дорощі. А якість надривається національною закраскою, привичними умовами обороту, рідною мовою обох сторін, а особливо традиційним недовірям до чужих, якими були й остануть чужонаціональні елементи, що сповняли ті функції, на котрі нині претендують нові місцеві національні елементи.

Національна конкуренція від тепер займає всю лінію фронту міжнародних відносин та проникає у всі пори економічного й духового життя. А мотив національного визиску починає займати почесне місце в ідеології національного руху, зокрема в програмах національних соціалістичних течій. Рішавче значіння, яке має участь і активне співчуття двох основних соціальних верств сучасності — пролетаріату і селянства — для успіху всякого суспільного руху, означає також агітаційну і пропагандистичну роль мотиву національного визиску в сучасних національних рухах на сході Європи і в ще в більшій мірі на колоніальних і півколоніальних просторах Азії.

Ксенофобський (ненавидячий „чужинця“), зокрема антижидівський ухил у рядах національного руху на Україні і Білорусі, пояснюється не тільки національною конкуренцією, але в неменшій мірі являється вислідом відчуття соціальних противоріч через національну призму.

Побіда національного руху в умовах капіталістичного господарства не приносить знищення соціальних противенств; у найкращім випадку вона їх тільки ослаблює. Але національно-державна самостійність створює умови для правильного розгортання соціальних і політичних відносин у країні, яких не закаламучує тоді ніяке національне ускладнення. Цим означається також доля вказаного міжкласового співжиття: для

комунізму, ксенофобії і всяких національних антипатій остає щораз менше місця і їм приходиться забиратися за пороги суспільного життя країни. Приміром цього в нас на очах: Туреччина і Китай—у відношенні до комуністів, Фінляндія — у відношенні до Шведів, Лотва — у відношенні до Німців...

III.

Відносини на сході Європи є просякні елементами національного визиску і національної конкуренції, котрих ступінь небогато уступає перед подібним положенням у країнах формально колоніальних. Зокрема це має місце в московсько-українським питанні. Подібний статистично-економічний розбір відносин між Москвою і Україною ще жде на свого дослідника. Але треба сказати, що в міжнаціональних відносинах важні не так самі відносини економічного життя в дійсності, як це, в який спосіб їх відчувають групи населення. Для цього оден-два при-міри.

Залізні дороги в Німеччині були до ваймарської конституції в компетенції окремих німецьких держав. Сьогодні вони в компетенції центрального правительства, а в зв'язку з пляпом Довса ними управляє окреме „товариство державних залізниць”, в котрого адміністраційній раді є представлене центральне правительство кількома членами. Однак на представництво в тій раді заявили своє домагання з початку Пруси, котрі його отримали, а вслід за Прусами зажадали того самого Саксонія і Баден. Тому що центральне правительство з причин державної доцільности відмовило цьому жаданню, то оба місцеві правительства перенесли свої домагання до найвишого державного суду. Тоді центральне правительство, щоб забезпечити для себе існуюче положення в адм. раді залізниць, не чекаючи на рішення суду іменувало на чотири вільні місця своїх членів.

Перед нами типовий конфлікт на ґрунті компетенції федеративної влади, при тім у державі однородного національного складу, де, як здавалосьби, не треба очікувати ніяких пристрастей у площині „визиску”. І ось ми читаємо в протесті саксонського правительства заяви, котрі напевно глибоко обурилиб московських „федералістів”, якби на щось подібне відважилися віропіддані з Харкова у відношенні до панів з Москви. Саксонці являють, що Саксонія відчуває, „що хоча вона й служить для держави джерелом вищих податкових приходів, то її договірні права топчуть ногами”.

СРСР не є однонаціональною Німеччиною. Кожний неприємний факт господарського життя і кожний непопулярний акт економічної політики, що виходить з Москви, відчувають і пояснюють на місцях поза Московщиною під національним кутом погляду. Сепаратизм виховується централістичною політикою.

Дві третини великої трестованої промисловости на Україні управляється з Москви на положенні „всесоюзної”. Грабіжний характер углевого, а зокрема коксового господарства в Донецькім Басейні, названий політикою постатчанія промисловости всього „Союзу” донецьким вуглем, признають навіть рядянські окопомісти. Коли неврожай на Україні — то відпадає можливість вивозу хліба загалом. Вкінці, пряме виташування дібр наслідком нерівномірного розподілу вивозу і привозу: загранична торгівля України є дуже активна, але загранична тор-

говля європейської частини Росії є в меншій мірі пасивна; а коли відрахувати від російського вивозу ще вивіз з Кубані, то торговельний білянс Московщини покажеться ще більш не вигідним. Алеж активне сальдо України покривало і ще сьогодні покриває пасивне сальдо Московщини.

Одно радянське статистичне видання перед двома роками стверджувало, що „відносини між Україною і Радянським Союзом є характеристичні через непригоже відношення цін на хліб, котрий вивозиться з України і цін на промислові товари, котрі до неї привозять з одної сторони, а передачею для Союзу 153 мільонів карб. в порядку активного білянсу з другої”. Щож до податкової політики, то всяка централізована державна податкова політика, коли в границях „спільної” держави існують території з різним ступенем природного багатства и густоти населення, приводить до вищупування дібр одної частини для заспокоєння потреб другої, більше бідної частини. І цю обставину при різнонаціональним характері цих територій не може не почувати населення як національний визиск, навіть якби це було об'єктивним приміненням засади податкової справедливости. Навіть у національнооднородних територіях подібні явища можуть викликати сепаратистичні змагання, обласний патріотизм і загалом настрій до відділення.

Хочби цю політику проводили активно тільки кермучі господарські круги і державна власть, що є на їх услугах: хочби більшість пануючого народу сама підпадала під найтяжчий соціальний визиск в межах свого народного господарства; хочби для нього становище „пануючої нації” звучало лихою насмішкою. — то все таки відносини до другого народу задержують об'єктивно риси національного визиску і їх відчуває як такі той народ, на котрого судбі ця політика відбивається звичайно в односторонности його соціального складу, в скількіснім і якіснім ослабленні його господарсько-кермучих груп та в непомірній пропорції його працюючих клас.

Клясовий визиск відчувається в тих умовах як національний; у господарсько-кермучих клясових груп поневоленої нації появляється свідомість своєї національної окремішности; вони починають домагатися провідної ролі в межах своєї території; вони воляти заняти місце будучих діячів в обсягу господарства. Лінія конфліктів починає пересуватися з області національного визиску в область національної конкуренції: „свій до свого”, ненависть до чужинців, національна кооперація — ідейний провід національним рухом переходить до них. Соціально використувані маси підчиняють цьому рухові свої клясові інтереси в імя національної солідарности в нутрі, а національної оборони на зовні.

Змагання до своєї власної незалежної економічної і податкової політики тепер стає непоборимим і ті економічні елементи ми найдемо завжди під найбільш романтичними надбудовами національного руху. Так само з другої сторони змагання до продовжування володіння предметом вигідного визиску маскується складною — то патріотичною, то інтернаціоналістичною фразеологією*).

С. Гольдельман.

*) Статтю перекладено з „Рев. Рос.” — Ред.

Правда про Сoвітську Росію.

Під цим наголовком можна побачити від 1917 року не одну книжку в Європі, тай не на одній мові. І різні „правди“ містилися в цих книжках. Писали про неї приятелі большевицької дуктатури, писали й запеклі її вороги. В передмовах до таких „правд“ можна завсїгда найти твердження автора, що ця правда, яка міститься в тій книжці, це вже сама найширїша, її останнє слово. І кожний такий автор „правди“ завсїгда присягався, що він ту правду сам, своїми влaмними очима бачив. Нічого не вадило йому, що тільки окравок цієї правди він міг бачити з вікон поспїшого поїзду, яким його всього через кілька днї в возили большевицькі комісарї по країні. Такий автор „Правди про Сoвітську Росію“ за цих кілька днїв відразу — як пророк — пізнавав не тільки ціле життя народів під комуністичною владою, але навіть міг випророчувати, що і як буде там діятися дальше. Людей, які мали змогу довший час побувати на Вел. Україні чи в Росії, до тепер є дуже мало, а ще менше тих, які мали весь час отворені очі і вмїли те, що бачили, пояснити по правді.

Цікавим причинком до цієї літератури є книжка Льва Троцького п. п. „Правда про Сoвітську Росію“. Книжка появилася друком у Берліні, накладом комуністичної німецької опозиції. Хто як хто, але Троцький, довголітній член комуністичного московського правительства, не тільки творець комуністичних програм, але й їх практичний реалізатор мав досить часу і змоги пізнати ґрунтовно „правду про Сoвітську Росію“, якої він є одним з найчільніших творців.

Тому варто познакомити з висновками Троцького наше ширше громадянство. Варто затижити собі кожне його фактичне ствердження, бо це людина, яка творила ту сoвітську країну, яку її восхвалителі в найліпшій випадку бачили тільки з „миякого“ залізничного вагона (як проф. Студинський).

До речі буде зауважити, що Троцький, як і всі проводирі комуністів, коли тільки щось мають сказати європейській публиці, зараз же забувають про „Союз Радянських Республік“, а говорять просто про Сoвітську Росію. Очевидно, що в тїм і Троцький ні на волос не рїжнеться від інших.

Якже представляє Троцький у своїй книжці відносини в „Росії“, як він характеризує владу, життя робітників і селян та загалом якої нової правди він вимагає проти дотеперїшої комуністично-диктаторської? На ці всі питання знайдемо відповідь в книжці Троцького, — на одні докладніше, на другі менш докладно.

Центральний Комітет ВКП., який фактично має в руках усю повноту диктаторської влади в цілїм „Союзї“, характеризує Троцький з яскравим реалізмом так: „Сталінівсько-бухарїнська кліка, котра в тайній тюрмі ДПУ (чрезвичайки, — прим. Ред.) катує відданих і гідних подиву працівників як Нечаєв, Штукгольд, Васїлев, Шмїд, Фїшелєв, — та група урядників, котра насильством, гнобленням партійної думки, знищенням пролетарської боевої аванґарди, — не тільки в Росії, але й у цілїм світі, та наскрізь-опортуністична збиралїна... Безоглядність і нечесність ідуть рука в руку з підлістю“. Якаж програма цієї кліки?

В що вони вірять? На це питання дає Троцький таку відповідь: „Властивим еством нашого (комуністичного) теперішнього проводу, є віра у всемогутність терору — навіть зглядом власної партії. Правляча група думає, що при допомозі терору, осягне все — є це основна помилка. Як бачимо, то Троцький тепер навіть сам відрікся від абсолютної віри в терор — тоді, коли він звернувся проти нього самого і його прихильників. Колиж він був у власті, то проти української революції користав з терору без усяких обмежень, проливаючи море крові селян і робітників. Тоді, коли він стояв на вершку могутності і слави, уважав він терор за виховуючий середник для робітничої кляси. А вже відомий ото висказ з тих часів, що явне голосування при виборах виховує в робітника творить твердість характеру і громадську відвагу.

Сьогодні, по 12 літнім досвіді, Троцький приходить до інших висновків, до ствердження, що через терористичний режім остаточно „диктатура пролетаріату“, з якої проголошенням почали комуністи свою владу, перемінилась на диктатуру над пролетаріатом державної бюрократії.

Про це він пише: „Член тодішньої організації боїться у власнім окруннім сокзі виповідати свою думку; боїться голосувати згідно зі своєю совістю. Наша (комуністична) партія, нібито найдосконаліша форма диктатури пролетаріату є тероризована чороз диктатуру бюрократії“.

Так характеризує Троцький тих, що мають у своїх руках власть, та їх методи правління. А до яких наслідків доводить господарська політика цієї диктатури? Для відповіді встане навести такі ствердження Троцького: „Податки, накладані на село, примінюємо звичайно в цілком фалшивий прогресії: цілим тягарем на найбідніших слабше не сильних, куркулів і селян... »Ножиці«, що представляють різницю цін рільних і промислових продуктів, розхилилися протягом останних 18 місяців ще більше. Селянин отримує за свої продукти ледви $1\frac{1}{4}$ того, що перед війною, а платить за фабричні продукти не менше, чим 2.2 цін передвоєнних. Передплатування через селян готових фабрикатів, котре знову впало на плечі бідніших, винесло в минулім році коло 1 мільярда карбованців. Це є причина постійного конфлікту між рільництвом і промислом та загострює у високій мірі клясові різниці на селі... Надмірно розрослий і упривілеований адміністративний апарат похлонює дуже значну часть зисків з державного промислу і торгівлі. З другої сторони буржуазія, постійно зростаюча, через торговельне посередництво і спекуляцію на нормальній різниці цін у гурті, і деталі, стягає до власної кишені велику частину вартости товарів, витворених через наш державний промисл. Отже надвартість праці і робітника і селянина споживає бюрократія і буржуазія — образ, що нічим не відріжнює царства Сталіна від царства Муссолінія.

Але Троцький не спинюється на цім ствердженні визиску праці. Він, представивши подрібно аграрні відносини в „Союзі“ приходить до ще жажливішого висновку: „Відносини, що витворюються так при пу-

сканні ґрунту в аренду як і при ви́пози́чуванні інвентаря та тяглової худоби рівнаються майже за́биранню людей у неволю. З тою ма́теріальною неволею іде в парі гроше́ва ли́хва...
 А що́ж діється з „радами“, з тим ні́бито „радя́нським устро́єм“, про котрий так ба́гато похва́л ви́писують кому́ністи — в Євро́пі? Про це Троцький говори́ть: „Чи зменшується пропа́сть між правля́чими і правлени́ми? Чи зближуємо́ся до працюю́чих мас сі́л і мі́ст? Як представля́ється справа перепрова́дження заса́д рівно́сти в щоденни́х життєви́х відно́синах? Чи і тут робимо́ поступ? На жа́ль є несумні́вною справо́ю, що не можна да́ти потверджу́ючої відпові́ди на ні́яке з тих пита́нь... Урядни́ки консо́лідується; ви́ростають як кля́са по́над прочим на́селенням і луча́ться зі замо́жнішими сфе́рами в одну ці́лість... У вну́трішнім житті Со́вітів спостеріга́ємо в ю́стайни́х ро́ках ці́лий ряд на́скрізь реакці́йних яви́щ. Со́віти (ради) щора́з менше знача́ть при ви́ршуванні найва́жніших політи́чних, господа́рських і культу́рних пита́нь. Вла́стиве пра́вительство концентру́ється в рука́х президі́ї парті́ї. Вся́кі дискусі́ї на пленарни́х збора́х Со́вітів є в дійсно́сти ці́лком ілюзо́ричні (без значі́ння)».

Не менш ва́жне при́знання Троцького про міжна́ціональні відно́сини в „Сою́зі“: „Бюрокра́тизм (ті́льки він? прим. Ред.) по́псув зівсі́м відно́сини між центро́м і віддалени́ми округа́ми, на границя́х держа́ви; він до́вів до абсурду поняття на́ціонального со́віту, спри́чинив то́ї ста́н рі́чи, що сьогодні со́віти автоно́мічних респу́бллик не ма́ють пра́ва, ані можли́вості ви́ршування спо́рів помі́ж місце́вим і моско́вським на́селенням. А́ж до сьогодні є на́ш держа́вний шпо́вінізм, зо́крема в ті́й формі, як його культу́вувє пра́вительствени́й а́парат, голо́вною пере́шкодою до збли́ження і зедна́ння робі́тників рі́зних на́цій...»

А вну́трішні відно́сини в парті́ї? „Про́мислові робі́тники, котрі скла́нювали́ся до опози́ції, му́сили відпоку́тувати за ви́сказання сво́єї думки втра́тою пра́ці. Звичайни́й чле́н парті́ї абсолю́тно не може говори́ти го́лосно про сво́ї переко́нання... Це чле́ни «дикта́торської» парті́ї. А що́ діється з нещасли́ми «безпарті́йними» робі́тниками і се́лянами, які твора́ть майже 99% відсо́тків усе́ї лю́дності?»

Для то́ї міліоно́вої маси се́лян і робі́тників, без о́гляду на їх на́ціональни́сть, але зведе́них під одну спі́льну назву „безпарті́йних“, не ма́є Троцький за́галом жа́дного сло́ва розра́ди. Для те́ він не вимага́є ані рівно́сти, ані свобо́ди думки. Це́ї свобо́ди вимага́є він ті́льки для кому́ністів: „Му́симо в і́вени ці́лої парті́ї заручи́ти, що робі́тнича демократі́я озна́чує свобо́ду отверго́го ви́повідання сво́їх переко́нань, без о́гляду на те, хто і в я́кій формі бу́де ті́ переко́нання ви́голошувати, як також свобо́ду ви́бори відпові́дальних чле́нів, на керовни́чі ста́новища. Му́симо накла́дати стро́гі ка́ри на ті́ особи, котрі хоті́либи о́граничува́ти чле́нів парті́ї у ви́кониванні тих осно́вних пра́в"... Свобо́ди і пра́ва наві́ть ще тепе́р призна́є і вимага́є Троцький ті́льки для кому́ністів. Для і́нших се́лян і робі́тників, де́бто для більшо́сти — ні! Це ста́новище — шля́хотської кля́си: шля́хта весь ча́с усі́ сили кля́ла на те, аби бу́ла свобо́да і рівни́сть і ви́борни́сть, але ті́льки для шля́хти. Решта́ на́селення — се-

ляне, робітники міщане — це мали тільки предмети панування шляхотської класи. Так і поступ Троцького: він у боротьбі проти теперішньої класи додумався до вотреби свободи і демократії хоч у комуністичній партії. Вже кишеньці цей клич. А відгомін цього клича може бути тільки оден: свободи і права для — всіх!

Ось така правда, яку представляє про „Радянський Союз” недавній його диктатор.

ХРОНІКА.

КОМУНІСТИ НА СЕЛІ.

Диктатура Сталіна рішилась на останній крок: вона адміністраційним порядком, без жадного суду покарала Троцького вічним вигнанням, а його прихильників посаджала до тюрми або заслала на Сибір. Провина: «антирадянські виступи», цебто формальна контрреволюція! Очевидно, що тяжко вияснити робітникам-комуністам, що їх дотеперішній обожаний вождь «революційної армії» Троцький, якого імені ніколи інакше не вимавлялося, як у сполучі з іменем Леніна, — є контрреволюціонером. Аби отже не звертати масі занадто уваги на долю Троцького та спосіб поступування з ним його недавніх товаришів, узялася сталінська диктатура за випробований спосіб: вона підняла алярм про іншу загрозову небезпеску — про «правий ухил» у комуністичній партії.

На команду з московського центру наповнилися всі часописи й журнали статтями й розвідками про правий ухил, а резолюції проти правого комуністич. крила не сходять з порядку казюонних зборів і конференцій. При того рода чергових комуністичних «кампаніях» зраджує комуністична преса не раз такі тайни, яких інакше ніхто не довідавсяб. Так і тепер при боротьбі з правим ухилом виходять на верх річі, про які дотепер можна було тільки догадуватися, але для яких не доставало урядового ствердження. Маємо тут на гадці соціальный склад комуністичної партії на селі. Дотепер помимо куркульської фразеології можна було догадуватися, що дійсним провідним елементом серед комуністів на селі є якраз куркулі. Тепер цей факт признають самі комуністи. Комуністичний статистик В. Дубровін зробив докладний дослід комуністичної організації на селі в Кременчучині. Вислиди своєї праці помістив у «Більшовику України» ч. 2/1929 у статті п. в. «Коріння правого ухилу в сільських парт. організаціях». Вислиди праці В. Ду-

бровіна на стільку цікаві, що варт з ними познакомити й наших читачів.

Ціла комуністична організація Кременчуцької округи начислює всього 18.4% селян. Та організація числиться середною що до складу селян. Дубровін прослідив 85% усіх селянських членів партії і ствердив, що кругло 5% всіх сільських комуністів становлять заможні господарства, набліжені до куркульства. Ті куркулі, комуністи займають у першу чергу всі провідні місця в комуністичній організації на селі, зокрема «виборні» державні посади з доброю платнею. Вони, як каже Дубровін, використовують заробітки, що вони їх одержують у радянських та кооперативних органах на зміцнення свого індивідуального господарства. Ті комуністичні куркулі заробляють у місяць пересічно 25 карб., цебто 100 зол. п., — отже заробіток значний з «виборної» посади, коли зважити, що вони мають добрі доходи ще й зі свого богацького господарства.

Не диво, що при таких соціальных стані провідник комуністів на селі стає неминучим явищем наймана праця в їх господарствах. Близько 10% всіх «селян-комуністів» користується найманою працею, з чого кругло 6% постійно. Отже провідники «пролетаріату» на селі мають самі на наємній праці пролетарів і живють з надвартости їх праці, цебто з визиску і то безпосередного.

Ще менше дивно, коли при таких складі членів комуністи на селі не дають найменшого приміру в змаганні до усупільнення свого господарства. Дубровін з жалем стверджує, що всього 33.5% сільських комуністів усупільнили своє господарство. Але той досить показний на око відсоток змаліє до незначної цифри, коли відняти такі елементарні форми усупільнення, як машинно-тракторні товариства. Тільки близько 6% комуністів пішло у комуни, а прочі ніяким чином не хочуть бути на ділі комуністами! Оче-

видно, що ні оден проводир комуністів на селі не пішов у комуни, бо вони як куркулі волять індивідуальне господарство. Є між ними і такі, що платять по 556 карбованців податку — цебто понад 2.000 золотих! Ясно, що про будь яке пролетарське поступування такого бача-комуніста не може бути мови. Бувають і такі дивогляди, що такі комуністичні вожаки користуються просто паншизняною даремщиною від других селян. Так ствердив Дубровін, що в одного

предсідника т-ва спільного обробітку землі та його родини мусять други селяне весь час даремно працювати.

Так виглядає провід комуністичної партії на селі. Хіба це не нова дійсна шляхта? Хіба всяка політика проти «куркулів» на селі не носить виразних прикмет грабіжницької політики, а не класовий, коли цю політику ведуть якраз самі куркулі проти трудового села? Цифри зібрані самим комуністом, говорять, що так.

ЗАМІТКИ.

»ОДИНОКА« ПРЕСА.

»Діло«, »Свобода«, »Новий Час« вічно підчеркують, що вони — одинока українська національна преса. Ті одинокі часописи інформують своїх читачів у дійсно одинокий на світі спосіб: на прим. в »одинокім« щоденнику »Ділі« можна знайти найдокладніші дурниці з польського, французького, німецького життя, можна навіть побачити забиті цілі газетні стовпці вістями про те, чю собаку переїхав трамвай у Львові, але дуже рідко можна знайти вичерпуючі вісти про українське громадське життя. Все, що робиться поза УНДО-м — не існує. Вистане згадати, що »Діло« є в спроможности зреферувати докладно промови всіх польських, жидівських і німецьких послів, але за те навіть не згадає про сам факт такого чи іншого виступу послів з УСРП Репрезентації.

Але на тім не кінець того одинокого способу інформації цієї частини преси. Вона потрапить ще й таке, що подасть якусь вигадку на своїх політ. противників за польською чи московською пресою, а потім, коли що вигадку спростується, вона ніколи цього факту навіть не зареєструє. Приміром цього може служити поведінка цієї преси підчас перебування т. Мирослава Січинського на Великій Україні. Ця »одинока« преса подала за комуністичною пресою провокаційну вигадку, буцімто т. Січинський виступив у Києві з похвалами для комуністичної влади і до того ще додано многозначну замітку, що т. Січинський є членом »Оборони України«, яка співпрацює з УСРП. Колиж тов. Січинський повернув назад в Америку й у публичних відчитях спростував ці

вигадки, то та »одинока« преса не уважала за потрібне спростувати свої »вістки«.

В ПАРИЖІ НЕ ЗРОБЛЯТЬ З ВІВСА РИЖУ!

Товкся п. Назарук уже по ріжних кутках світу. Ів хліб можна сказати безпечно, з усіх печей. Був визнацем уже не одної віри, на це, щоби незабаром в імя нової віри на стару кидати найпоганішим болотом. Тепер, побувши в Америці, навернувся він на клерикальну і монархістичну віру. Чи дійсно він у неї вірить, чи тільки прикидається — це знову також справа віри, бо в нічю душу і совість влізи не можливо. Це може тільки оден бог і — Назарук, який з тупотливою вартістю згори відсуджує непомильно кожного свого противника від совісти, чести і віри.

Так він між іншим пускає в однім з останніх чисел »Нової Зорі« статтю, в котрій закидує неправдність поданої через секретаря УСРП інформації, що УСРП зараз обедує в собі поверх 8 тисяч організованих членів. Пан Назарук »управляє« цю цифру до 800, бо на його думку більше членів УСРП немає. Видно, п. Назарук в основі лишився таки тим самим, яким був. Він думає, що всі соціялісти-радикали є такі самі, яким він був колись, коли поза несмачною демагогією проти попів, не визнавав іншої позитивної праці, зокрема організаційної серед народу. Тимчасом такими не були й не є соціялісти-радикали, чого доказом »відрізання« Назарука з цієї організації і його присутність там, де одиноке місце пустим демагогам.

Був він навіть в Америці. Але вернув таким, яким був.

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ!

ПОШИРЮЙТЕ!

Громадський Голос

СОЦІАЛІСТИЧНО - РАДИКАЛЬНИЙ ЧАСОПИС УКРАїнСЬКОГО
ПРАЦЮЮЧОГО НАРОДУ.

»Громадський Голос« виходить раз у тиждень. Від початку 1929 року в збільшенім форматі. Містить крім великого політичного відділу, також відділи професійний і господарський. Що місячний літ. додаток »Плуг і Гарг« та »Молоді Каменярі«.

Передплата в рік 12 зол., піврічно 6 зол., чвертьрічно 3 зол.

Адреса Редакції і Адміністрації:

ЛЬВІВ, ВУЛ. КОПЕРНИКА 28, II-ГИЙ ПОВЕРХ.

Телефон ч. 53—48.

Приймається передплата на 1929 р. на журнал

„ПРОТИ ХВИЛЬ“

місячник політики і громадського життя

виходить, починаючи з місяця квітня 1929 року, як теоретичний орган української соціалістичної думки в розмірі 1—2 аркушів друку

Завдання журналу: згуртувати біля себе усіх, кому не вистарчає духовна пожива, що дається українській громаді існуючою українською журналістикою.

Мета журналу: привчати читача до самостійного думання, піддаючи критичній аналізі всі явища громадського життя. Спеціальною його метою є вести боротьбу з усіма нездоровими течіями, які ослаблюють наш національний організм всякого рода орієнтаціями на чужі сили.

Принципи журналу: можлива об'єктивність в оцінці громадських явищ та безкомпромісність в обстоюванні думок, визаних раз правильними. Журнал виходитиме із основних вимог народності і свободи думки, з яких черпало свої життєві сили усе новітнє українство.

Адреса Редакції й Адміністрації:

Львів, вулиця КОПЕРНИКА ч. 29. II поверх.

Телефон ч. 53-48.

ПЕРЕДПЛАТА ВІНОСИТЬ: За рік 5.50 зол., окремі числа по 50 гр. За границю: рівновартість 70 ам. центів.

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ. Відповідальний редактор: Др. Матвій Стахів.
ВИДАЄ: Українська Видавнича С-ка «Громада» кооп. з обм. пор.

З друкарні А. Гольдмана, Львів, вул. Сикстуська 19. Тел. 8-74.

В П О П И С

Ж У Р Н А Л

Ч. 4.

Рік видання II.

КВІТЕНЬ 1929.

ЦІНА 50 гр.

Зміст:

М. ОБІДНИЙ: Фрагменти (із поеми «Боян»).

А. ГРИМ: Темні вулички. Весняні настрої.

Б. НЕМАЙКОВСЬКИЙ: Ми проти хвиль.

АРК. ЖИВОТКО: Відгуки колоніальної політики в культ.-освітньому житті на Бел. Україні. I. Трудова школа. II. Няця професійна освіта.

І. Л-Н: Депо про соціалізм і родину.

І. ВЛАСОВСЬКИЙ: На тему одної з проблем «скальського кордону».

С. ЖУК: Перспективи просвітної праці. (Часть перша).

МІЖ ВЛАСТЬ ІМУЩИМИ.

ЗАМІТКИ.

До всіх передплатників!

Всі передплатники, що заливають з передплатою, дістають це число «Проти Хвиль» в останне, коли негайно не вирівнають своєї залежності. Втім випадку висилка слідуючого числа буде для них безумовно здержана, бо видавництво не є в спроможности вислати журнал на кредит.

Отже просимо негайно вирівняти залежність, а крім цього для піддержання журналу придбати доконче нових передплатників.

Адміністрація.

МИХАЙЛО ОБІДНИЙ.

Фрагменти.

(Із поеми »Бояна«).

I.

Бояна, ранок, сонце й я —
В далеких ритмі — дзвоні.
А ні відкликать, ні рознять
В солодкім перегоні.

Здрімнеться сонцеві на мить,
Холодний сум — опали.
Над ранком в танкові громи.
Осипались корали...

А ми, а ми... пливем, цвітем
В далеких ритмі — дзвоні.
А ні відкликать, ні рознять
В солодкім перегоні.

А ми пливем... світи уяв.
(У серцеві Бояна).
О, ще стихії наші сплять
В акордах океана!

II.

Шалений лет, віки — як день.
Блисне і ніби нині.
О, казко, казко, де ти, де
Герої і святині?

О, казко, казко! Сонце — сон,
Блисне і заніміє.
Поблеклий космосу хитон
Не грів, не вогніє!

Лілеї білі — в чорний креп.
Не вернешся, Мессіє!
О, казко, твій грімучий степ
У сиз-дим попеліє.

Упав, зів'яв, закам'янів
Півусміх виноградний.
Зійшлися міртові хрести
В плакучі кольонади...

III.

А тільки ритми й — світ уяв...
Лише, лише Бояна.
Корали, арфи миготять
У соняшних купавах.

Розбрига сонце у горі
Жоржини, співи, дзвони.
Дніпро — в засоняшні бори,
А сонце — в хвилі грона.

І вже в бубни гуде, гремить
В землі й понад землею.
Повстали, вбрались — зацвіли
У соняшні киреї.

Гойдають гори гимн фанфар.
В долинах — кармацьйола.
О, груди, груди сірі — в жар!
О, сонце, — в наші кола!

І цілий космос — як пеан
Всміхнувся і не руха.
Зцвілася воля в океан,
Народ — у ритми духа.

Погасло, впало, одцвіло...
(Навік завечеріє).
Де золото в космосі цвіло —
Вуглина туманів.

Тривожать ночі луни скарг.
А деж, а де Бояна?
Кому той темний саркофаг?
Про що — той чорний натовп? ~

Мов пекло край — огонь і дим.
Снується тїнь крилата.
Стогрімно вдарить, закурить
Остання гармата.

Стрільці, стрільці... о, славна мить!
Турніри... сонце... пісне!...
Розбитись, впасти, зацвісти
В акордах первозвісних.

АНДРІЙ ГРИМ.

Темні вулички.

Сизий туман напливає,
Сумують хатки.
Буря свистом наповняє
Темні вулички...

Вони тужать за тим сонцем,
Що десь у світах...
Мабуть сонцю бути тісно
На тих вуличках...

І шаліє грізко буря:
»...Горе вуличкам!...
Скільки на них відігралось
Трагедій і драм!...

IV.

Чого ті шоломи мигтять?
Чого ті тужать стріли?
І хто жоржинами обняв
На цих ось грудях білих?

»Забили« ...гомін. »Ні, о, ні!
Вклонились гори в доли.
Не гнуться лози, — кам'яні
Й не зігнуться ніколи!

V.

А там ізнов встає, гремить.
Гуцули... грози... борвій...
В червоні рожі запалився
На сході синій обрій.

Чорні духи в заверюху
Блукають по них, —
Ті, що сонця не пускають
До хаток курних...»

Та все-ж таки продираєсь
Сонце до хаток,
Освічаючи промінням
Іх темний світло.

Сталось чудо: оживають
Курні хатинки
Й віри гимнами лунають
Темні вулички!

З весняних настроїв.

Як грім заграє в негоді —
Танцюють, сміючись, лискавки:
Як гнів закохавсь у народі —
Родяться великі думки...

Як небо в похмурій погоді —
 На хмарах цвітуть веселки:
 Як серце в сумній насолоді, —
 Злітаються мрії — ластівки...

БОГДАН НИЖАНКОВСЬКИЙ.

Ми проти хвиль.

Ми проти хвиль —
 Ми проти тих,
 Що в нашу грудь
 Ставляють штих!

Не спинить нас
 Ні гроза — страх,
 Ні месть чужа,
 Ні смерті жах!

А наш розгон
 Мов орла лет
 За небосклін
 Ген по блакит!

Ми проти хвиль —
 В новій борні
 Ми кинем в тьму
 Нові вогні!

Відгуки кольтоніяльної політики в культ.-просвітному житті на Україні.

I. УЧИТЕЛЬСТВО ТРУДОВИХ ШКІЛ.

Ми вже розглянули стан всенародної школи на Великій Україні*). Тепер лишається нам спинитися ще на двох цікавих питаннях, а саме — на учительському персоналі та методі (способі) навчання.

Щодо учителів у труд. школах, то статистика має про це дуже скупи відомости, але й ті відомости яскраво освітлюють це питання.

Ми вже згадували, що одним з поважних чинників, який гальмує й загрожує шкільній справі є брак учителів. Ось вам комісаріят освіти вираховував, що на рік 1929/30 треба 7.500 нових учительських сил. Педагогічні технікуми («семинарі») можуть дати лише 2.500 нових сил, хоч є сумнів, чи всі ті сили підуть учителювати на село. Дотеперішня практика каже про щось інше. Але колиб вони і пішли на село, то й тоді бракувало б ще 5.000 учительських сил. Очевидно, що учителі булиб, якби державна власть більш давала коштів на народну освіту, чим на утримання і вивчення партійних комуністичних секретарів.

Ми вже згадали про те, що вихованці педагогічних шкіл не дуже квапляться йти на село. Пояснюється це тими тяжкими матеріальними і моральними умовами, при яких доводиться учителеві на селі жити й працювати. Досить згадати бодай такий факт, що подає його на одній з нарад Ради Нар. Комісарів Чубар. Він каже, що пересічний заробіток учителя не досягає 50 рублів у місяць, а в тойже час службовці крамниць УКРДЕРЖСПРТУ (горілчаного монополю) всі дістають найменше 50 руб. І це в той час, коли учитель на селі мусить вико-

*) Гляди «Проти Хвиль» ч. 3. за 1929 р.

увати побіч зі шкільною працею ще чимало праці громадського характеру. До всього того треба тямити, що 40% сільських шкіл не мають обслуги — шкільних сторожів. Отже учитель мусить бути разом і сторожем, мусить виконувати і свої вчительські обов'язки та позашкільну працю.

Важно було б ще знати, яку участь бере це учительство в партійнім комуністичнім житті.

На 1. I. 1927 р. належало до комуністичної партії 5,5% всього учительства, отже 94,5% учительства було поза партією*).

Цікаво це порівняти з участю учительства в партійнім комуністичнім житті в інших країнах «Союзу». Так на прим. в Р. С. Ф. С. Р. (Московщина) було серед учителів 10,8% комуністів, на Закавказзі — 14,1%, в Туркменській Республіці навіть аж 28,6%. Виходить, що на Україні їх найменше, хоча бути членом комуністичної партії загалом річ дуже лакома з огляду на всілякі матеріяльні користи.

На прикінці цього огляду трудових шкіл слід ще згадати про метод (спосіб) навчання в цих школах. Отже тут навчання ведеться комплексовим методом. Цей метод полягає в тім, що учеників учить учитель не після певних областей знання (на прим. історія, географія і т. д.), але після цілих груп знання, що їх об'єднується в одну цілість (комплекс) з огляду на їх зв'язок з певним явищем. Це найкраще вияснить такий примір: Щоби дати поняття про воду, то рівночасно береться цілий ланцюг знання, зв'язаного з водою — про хемічний склад води, форми скупчення води (джерела, ріки, озера, моря), використання води, економічне її значіння, форми праці, зв'язані з водою, географія країни в зв'язку з розміщенням води і т. п.

Такий спосіб навчання дуже добре розвиває світогляд дитини і підлітка, але за те не заокруглює і не зміцнює знання окремих наук, не дає підстави до глибшої аналізи явищ і абстрактного думання. Це відбивається сильно при переході з трудової школи до професійної, де вже навчання іде іншим способом, — предметовим.

II. НИЖЧА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА.

Переходячи до професійної освіти, мусимо зазначити, що професійно-освітні установи поділяються на установи нижчої освіти і на вищі школи (ВУЗ-и). До нижчої освіти належать — профшколи**), школи ФЗУ (фабр. завод. учеництва або школи роб. молоді) та курси — довготермінові й короткотермінові.

Спинимось на нижчій проф. освіті. Розвиток мережі (сітки) установ нижчої проф. освіти бачимо з такої таблички*):

*, Ц. С. У. «Статистика України», «Народня Освіта України» на 1. I. 1927 р. Харків 1928.

***) Професійні школи це є школи, в яких побирається нижчу фахову освіту (промислово, рільничу і т. д.). Щоби дістатися до професійної школи треба скінчити повну семирічну трудову школу.

Роки	Проф. школи	школи ФЗУ	Курси
1. 1. 1923	401	120	140
1. 1. 1924	363	219	172
1. 1. 1925	348	217	181
1. 1. 1927	517	230	320

Отже всього установ нижчої проф. освіти на рік 1927/28 було — 1.067. Коли ми звернемо увагу на те, що вся Україна має — 609 районів, то побачимо, що на оден район, який охоплює пересічно до сто сіл, припадає не цілі дві установи (1.7).

Зрозуміла річ, що цих 1—2 установи нижчої проф. освіти містяться головним чином в містах чи містечках та фабричних місцевостях. Це до певної міри відбивається і на соціальному складі учнів. Соціальний склад учнів в установах нижчої проф. освіти бачимо з такої таблички на 1925/26 рік.*).

Типи установ	Роб.	Сел.	Служб.	Ремісн.	Торг.-пром.	Вільні проф.	Інших
Проф. школи	19,3	27,2	37,2	4,1	3,1	1,5	7,6
Школи ФЗУ	82,3	5,0	9,6	1,2	0,4	0,1	1,4
Проф. курси	39,7	12,7	35,1	2,7	1,9	1,5	6,4

Отже селянство в проф. школах складає менше третини, а на проф. курсах ледве восьму часть (12,7) і це в той час, коли селянство на Україні з загальної кількості населення в 29.994.742 осіб складає 23.633.632 або 82,1%. Таким чином найбільша група населення України і при тому група, що має в своїй складі, як ми то вже згадували, українського елементу 87, 7% — ця група є найменше забезпечена проф. освітою.

В поодиноких містах соціальний склад учнів в цих установах ще гірший для селянства. На прим. у Харкові в проф. школах селян усього 4, 5%, а самих службовців 60,3%.

Не менш цікавим є питання, який є склад учнів по національності і який є процент тої національності зі загального числа населення На це питання знайдемо відповідь у такій табличці за 1927 р.**). (Гл. 78 ст.)

Як бачимо в установах нижчої проф. освіти найбільш забезпеченими є національності московська і жидівська, а найменше — українська.

Не ліпше справа стоїть і щодо українського характеру шкіл, отже,

*) Стат. Бюлетень. Харків, ч. 7. ЦСУ.

**) «Статистика України» ч. 110.

щодо шкіл з українською викладовою мовою. Так напр. 1926 рік дає нам такі красномовні — цифри*).

Національність	% до заг. числа населення	Кількість учнів	
		%	в абсол. числах
Українська	80,01	47,1	41.271
Московська	9,23	24,7	22.394
Жидівська	5,4	24,4	20.823
Інші	3,5	3,6	3.136

На 409 усіх проф. шкіл було з українською викладовою мовою всього 158, надто менше, чим третина. На всіх 195 курсів було українських ледви 5! Решта московські, жидівські, німецькі, польські і т. д., або утраквістичні, що на практиці все одно, що московські. Але не менш яскраві є і слідуючі цифри: Всеї укр. молоді у віці 15—19 років, то є в тім віці, що припадає на проф. школу, було 1,344.714, з того побірали проф. освіту 40.171. Тимчасом в тім самім віці було московськoї молоді всього 149.093, з того побірало проф. освіту 22.074 учнів. Таким чином українських учнів до загальної кількості молоді було не цілих 3%!

Колиж ми сопоставимо дані про викладову мову з даними про національний склад учнів в установах нищої просвіти, то ми побачимо велике упослідження Українців у професійній освіті. Про це може свідчити слідуюча таблиця:

Національність	Кількість учнів.	% до зазначеної кільк. уч.	Викладова мова	% учнів
Українці	87.624	47,1	Укр.	18,5
Москалі		24,7	Моск.	36,5

Отже (приблизно) на 41.271 україн. учнів лише 16.210 учнів користуються при студіях українською викладовою мовою. Решта в кількості 25.060 укр. учнів примушені, або побирати науку на чужій мові, або на «мішаній» і до того перебувати під виховним впливом чужинців.

Отже сухі, незбиті цифри говорять яскравою мовою про важкий стан української шкільної справи також в установах професійної освіти. В окремих районах цей стан ще гірший. Так напр. в головному центрі, яким є Харків, забезпечення учнів — Українців українською мовою в проф. школах було таке:

* «Статистика України» ч. 110.

Національність	% до заг. кількості учнів.	% забезпечених відпо-відною викладовою мовою
Українська	32,4	11,1
Московська	30,6	55,6
Жидівська	34,6	—
Інші	2,4	—

Укр-московської викладової мови 33, 3.

Це в десяту річницю УСРР.

Тимчасом інколи навіть некомуністична преса підчеркує великий поступ відмосковщення українського шкільництва. Це правда, що число українських шкіл збільшується, однак рівночасно збільшується також і число шкіл московських.

Так напр. в р. 1927 зріст шкіл з викладовою московською мовою виказує зріст з 35% на 40%.

Лишається ще спинитися в кількох словах на якості освітньо-педагогічної праці тих шкіл. Коротко кажучи, всі школи нищої проф. освіти дають слабу підготовку своїм учням для переходу до вищої проф. освіти — отже до ВУЗ-ів. Цей факт підтверджує преса. Про це говорять на її сторінках члени іспитових комісій. Не можна обминути досить характерного слова одного з членів іспитової комісії, що до загального розвитку учнів проф. шкіл: »Молодь, що йде до ВУЗ-ів, — каже він, — майже не читає преси. Багато з них не мають жадного уявлення проте, що робиться в Китаї. На запитання, що було на Україні у 1918 р., половина іспитованих відповідає мовчанкою*).

Такий загальний характер установ нищої профосвіти, така якість розвитку та підготовки учнів до вищої освіти, до ВУЗ-ів.

*), Пролетарій. 1928 р. ч. 211. »М

Арк. Животко.

Дещо про соціалізм і родину.

Пересічні противники соціалізму звичайно трактують його, як рух головню господарської природи, що веде боротьбу проти матеріального визиску працюючих людей. Якщо приписується йому ще й культурну роль, то звичайно зводиться її до питання богослуження та молитви, охрещуючи той рух, як протирелігійний.

На жаль той вузький погляд на соціалізм є досить поширений навіть і між багатьма тими людьми, що зачисляють себе до прихильників соціалізму. Це пояснити можна тим, що працююча кляса знаходиться завжди в тяжкій господарській положенні і найбільше прийшлося їй відчувати власний матеріальний визиск капіталізму, що змушувало її видивити на перший план боротьбу за поліпшення матеріального положення визискуваних та залишити мимоволі позаду питання культури соціалістичного духа.

Для свідомого соціаліста мусить бути аксіомою (засадом, яка не потребує доказів), що ідея соціалізму, яка захопила вже мільйони людей, зможе лише тоді перебудувати старий світ, світ жорстокого визиску й кривди, а на його місці поставити новий лад — справедливий та гуманний, коли не тільки деякі, відірвані думки соціалізму будуть вщиплюватися в масах, але цілий такий збір соціяльних ідей заволодіє і захопить душі працюючих людей, коли кожній людині соціалізм відповість на всі вимоги не тільки тіла, але й духа, не тільки на питання економіки, але й — філософії та етики.

Пекучим завданням кожного свідомого соціаліста є не забувати ідеологічної сторінки соціялістичного світогляду. Треба ширити серед мас його зміст, вияснювати не тільки господарську сторінку соціалізму, але також його ідеологію, що охоплює ціле людське духове життя.

Але одна тільки пропаганда соціалізму без примінювання його до життя, без діл (а передовсім самих його проповідників) не приносить багато користі. Про побідний трюмф соціалізму можна говорити лише тоді, коли він фігурує не тільки на зборах, вічах та в газетах, але вкорінюється в буденнім житті родини, громади, організації!

Першою базою для творчого соціалізму повинна бути р о д и н а.

Родина була, є і буде, так би мовити, клітиною цілого суспільства. Вона має дуже довгу й цікаву історію. Вона зуміла пережити всякі суспільні устрої: остаючи в основі однаковою, а міняючись тільки в дечому, часи рабства, феодалізму, панщини, буржуазної «свободи» та гура-комунізму і всюди зберегла вона своє існування, як цілоти. Первень своєрідного соціалізму завжди був її постійною прикметою.

Як що хоче працююча кляса заволодіти державою, то перше мусить вщипити svojого творчого духа соціалізму в найменшій клітині суспільства, — родині, а щойно від неї посуватися до складніших утворів — громади й держави.

Якіж досягнення має соціалізм в області родини? На превеликий жаль — дуже ще незадовольняючі!

Об'єктивний спостерігач життя сучасних соціалістів приходить до сумного висновку, що багато-багато з них і то навіть т. зв. провідників, що займаються ширенням соціялістичних ідей серед мас та фігурують там, як апостоли соціалізму, не можуть зрештою — й не стараються „освідомити” своє найблище оточення — власну родину. Тут ви можете надібати такі куріози: жінка-мати, вихована в старосвітському клерикальному забобонному дусі, не розуміє й зеленого поняття не має про світогляд svojого чоловіка-соціаліста. Спитаєте — чому? Бо чоловік не старається освідомити свою дружину! Вона хіба найбільше знає, що чоловік ходить по якихсь зборах, в найкращому випадку вона ще довідається, з ким то він свариться, хто його вороги, але глибше їх розмова не сягає. Жінка є тут нічим іншим, як маловартісною прищипкою чоловіка. Подумайте — того чоловіка, що на публичних зборах виголошує нераз огнисті промови про кривду поневоленої жінки, про потребу її визволення та урівноправнення! На зборах одним вигуком „визволяє” мільйони жінок, а у себе в хаті — не знайде хвили часу до освідомлення своєї дружини!

Не легко собі уявити, яких молодих „соціалістів” виховає оця нещасна мати! — Як хтось хотівби прикладів з життя, то прошу уважніше приглянутися оточенню. Знайдете масу різних образів просто з різними контрастами — напр.: батько — „лівий” соціаліст, мати з донькою клерикалки, а сини — фашисти!

Ця родинна дисгармонія є між іншим найвірнішим показником нещирости, або слабости та плиткости соціалістичного світогляду батька, а вже в найліпшій випадку виховної неспосібности даного »провідника”: бо якже такий провідник-батько може виховати на свідомих соціалістів других людей, коли він не в силі виховати до того — своїх дітей?

Отже праця соціаліста мусить мати також свою методику, як що вона дійсно має бути творча й корисна. Її перший початок — родина і найблище оточення, а відтак може сягати вона поза її рамки аж до дальших великих колективів.

Поанскати дружину-матір для соціалізму, і створити для нього в своїй родині тривкий ґрунт — це перший основний обов'язок соціаліста.

До соціалізму горнутья звичайно ті, що є упосліджені в суспільнім житті. Умови праці фабричного робітника чи робітника-селянина, як також і робітника-інтелігента є все такі тяжкі, що час праці є для нього здебільшого не тільки фізичною, але й моральною мукою. І щасливий той робітник, що по тяжкім труді може знайти душевну підтримку та моральний відпочинок у своїй родині — родині, що розуміє його кожний погляд, яка з ним творить одну гармонійну духову цілість.

Спільність світогляду та життєвих ідеалів чоловіка й жінки є найміцнішим фундаментом родинного щастя. На одній молодості, красі й весняній любові ризиковно будувати родинне життя, бо ці блага скоро улетять і остане тоді — пуста!

Батько й мати-соціалісти в силі виховати молоде й здорове соціалістичне покоління. Соціалізм, що виходитиме з родини, дасть нову могутню силу для боротьби за краще завтра!

І. Л—н.

На тему одної з проблем „сокальського кордону“.

Від того часу, як на долю західних і північно-західних українських земель випало знайтися в межах польської держави, не сходять зі сторінок української преси, а значить, є актуальним в самому житті питання т. зв. »сокальського кордону«, кордону поміж Українцями Східної Галичини з одного боку, а з другого — Волині, Полісся, Холмщини і Підляшшя.

»Ломімо сокальський кордон« — клич і заклик, що його чуємо на різних з'їздах, святах, конференціях і конгресах, де збираються Українці з західних і північно-західних українських земель. Те »ломання кордону« розуміють як взаємне пізнання і порозуміння, пізнання особливостей психіки і побуту, витворених півтораковим в різних держа-

вах роздільним життям, головню порозуміння в спільнім творенні духових і матеріальних цінностей українського народу. В таких загальних словах можнаби означити проблему «сокальського кордону», пригадавши при цьому ще те, що польська адміністрація, а особливо на Волині, як перед травневим переворотом, так і після нього, однаково силкується той природний процес ломання «сокальського кордону» спинити і надалі його затримати.

Та загальні означення певних проблем дуже часто потребують ще подрібних вияснень, щоби не виникло, буває, тяжких непорозумінь, а особливо, коли є тенденція ту чи іншу проблему і викликати нею гасло підняти на ступінь «святощів» і догм, виступлення проти котрих рахується гріхом проти нації, кляси і т. п. Ломання «сокальського кордону» стає вже одною з таких догм в українському житті під Польщею і стає слушно; тим більше вже час тоді на те, щоби не тільки загально, а в подробицях та історична задача в житті народа була продумана та щоби переведення її набрало плянової ясности.

Не претендуємо на обняття даної проблеми в цілості; рахуємо, що її всебічне вияснення може бути зроблене тільки збірною працею одиниць з громадянства по той і другий бік «сокальського кордону». Зі свого боку хочемо тут поділитися думками з приводу одної тільки з проблем «сокальського кордону», котра в останній час виплила на замітне місце в нашому житті. Розумію «сокальський кордон», такби мовити «релігійний».

Як що брати масово, то Українці західних земель є греко-католиками (уніятами), Українці північно-західних земель — православними. Повстає питання: Чи ця різниця приналежности Українців до різних типів християнських церков — західної і східної — також входить у проблему «сокальського кордону» в розумінні знищення тої різниці і як що так, то в який спосіб?

У часі дебати в соймі над бюджетом міністерства віроісповідань і освіти на засіданні 7 лютого б. р. забрав голос від соймового клубу УНДО посол о. В. Пеллех і в своїй промові дав відповідь на вище поставлене питання. Наведемо головніші місця: «Український нарід православної віри, хоча різниться в певних догмах від римо-католицької церкви, глибоко вірить в Бога, має чисту душу і охоче віддається молитві. На унію дивився той нарід не як на свого ворога, але як на пророка, котрий може принести правду і визволення від царських пут, від пастирів-вовків в овечій шкурі, від русифікаційної політики в церкві і за допомогою церкви. Царського вязня-митрополита Шептицького Київ вітав в 1917 році як брата, як батька; київська міська рада подарувала площу під будову уніятської католицької церкви і т. д. Після ризького трактату 3 мільйони православних Українців опинилося під польським пануванням. І в релігійному відношенні ожили давні традиції і думки, як оживають образи минулих часів у братів, котрі після довгої розлуки знаходяться разом злучені спільними болями. Наказом правди було лишити питання українському кл'єрові, якщо та найсвятіша зі святих правд — релігія і віра — не мала стати предметом політичного торгу. Якже віднісся до неї польський уряд? Сокальський кордон став для уніятів кордоном просто неможливим до переступлення»...

Нема ніяких підстав рахувати цей виступ о. Пелліха за якийсь партизанський, а тому погляди висловлені ним з соймової трибуни маємо право рахувати за погляд цілого ундівського клубу і партії УНДО, цебто: «сокальський релігійний кордон» треба знести в той спосіб, щоби за давними «традиціями» повернути православних Українців північно-західних земель на унію. Таке означення думки УНДО підтверджує далі і стаття видного посла з клубу УНДО Барана, уміщена в «Ділі» (ч. 51 б. р.) з приводу відомих подій у Жабчі на Волині. В тій статті під заголовком «Історія повторюється» п. Баран пише: «Заборонено доступ на північно-західні наші області греко-католицькому духовенству з Галичини, що могло там відограти велику творчу і організаційну роль серед українського населення, в якого ще не затерлися традиції унії. Заборону видано з політично-національних причин».

Правда, чув я також і то як раз відворотний погляд на дане питання, вже від православних ундистів, котрі, виходячи, очевидно з того положення, що Українці знаходяться не тільки під Польщею, а голозна маса їх належить до православної церкви, стоять на тому, що «унійна національно-релігійна ідея» повинна знайти розрішення в переході галицьких Українців на православя, очищене від московських впливів і повернене до своїх давніх українських традицій. Однак після декларативного виступу на соймовій трибуні о. Пелліха, треба думати, що думка православних ундистів є в ундівській партії партизанською, хоча й вона була висловлена навіть на засіданнях Митрополитальної Ради при православної митрополії.

Та з нашого погляду однаково, як перше, так і друге розрішення проблеми «сокальського релігійного кордону» є перестаріле принайменше на яких півсотні літ. Не можна при тім поминути аргументації уніоністичних думок о. Пелліха. Хіба тільки правилами гомілетики (науки про проповідництво) можна пояснити такі його стилістичні звороти, як: «український нарід дивився на унію, як на пророка, котрий може принести правду і визволення від царських пут, від пастирів-вовків в овечій шкурі» і т. д. Або: «ожили давні традиції і думки, як оживають образи часів минулих у братів...» Очевидно, що о. Пелліх в своїй ненависті до «схизми» забавгато собі дозволив, коли все православне духовенство на Україні назвав «пастирями-вовками в овечій шкурі»; розуміється, що таких «пастирів» є скрізь досить, але слід би о. Пелліхові знати, що православне духовенство, як певний стан на Україні, не все було русифікатором, а видало, напевно не менш галицького духовенства, діячів і то поступовіших, українського відродження і культури. Щож до ролі унії, як «пророка» і до унійних «традицій», котрі ожили під польським берлом у трьох мільйонів православних Українців, то наведемо тут слідуючі слова історика: «Викликана політичною й релігійною інтригою, унія позбавлена була життєвої сили від дня свого народження... Будучи зненавидженою православним населенням річипосполитої, як знамя кровавого гноблення, знаходячись у призрацтві в католиків, як підставлена напівміра як уступка «схизмі», релігійна унія пережила сумну свою історичну долю. Там, де вона зникла, позістала в пам'яті населення тільки спогади про минулу тяжку біду, на тихже небагатьох об-

ластях, де вона дожила до нашого часу, продовжує боротися з католицтвом за своє існування, знаходячись разом з тим в повному підпорядкуванні і в формальній зовнішній згоді з супротивником, котрий її глотає».

Так пише історик*), проф. київського університету В. Антонович, імя котрого славними літерами вписано в історії українського народу.

Щодо уніятофільських настроїв Києва, про що твердить о. Пелліх, то Київ міг в 1917 р. подарувати площу під будову уніятської церкви, як дарував і всяким іншим віроісповданням, але не змінив жадного зі своїх соборів чи церков на катедрі уніятську, найстаршуж укр. релігійну святиню, Софійський Собор, з рук московської гієрархії передав укр. автокефальній церкві. Над цим фактом слідби таки більше задуматися. Та «велика унійна ідея», за котрою так сумує в «Ділі» Баран, чужа українським масам і на Вел. Україні і на Волині. Всі винадки переходу на новотвір «унію східнього обряду», а їх на Волині можна перелічити на пальцях однієї руки, не були подиктовані жадною ідеєю, а являлись наслідком або шкурних інтересів духовенства (с. Озеро, с. Цегів), або ігнорування митр. Денисом і його консисторією слухних бажань і домагань парохій (с. Жабче, с. Дубечко, с. Крутнів), а який то був «перехід на унію», показує останній приклад Жабча.

Переходжу до позитивного висловлення своїх думок на тему «релігійного сокальського кордону». Думаю, що в національних інтересах слідби з проблеми «сокальського кордону» цілковито усунути ріжничі релігійні чи церковні, котрі на протязі історії повстали між українським народом. Бо, на мою думку, нема чого їх помити і приволити всіх до «єдиного стада і єдиного пастиря», чи то в сторону православя чи унії. Не знаю о скільки галиц. народним масам прищеплено почуття релігійної відрубности чи вищости, але смію твердити за православних Українців північно-західних земель, що для них приналежність, скажім, українського селянина Галичини до греко-католицької церкви не творить жадної перешкоди, щоби бачити в ньому брата зі спільними болями і спільними інтересами. Тверджу далі, що ломання сокальського кордону по рецепті посла о. Пелліха і УНДО булоб якраз надзвичайно шкідливим поглибленням того кордонного рову. Бо в супереч мріям о. Пелліха про унію, як про «пророка-збавителя», пропаганда унії привела до тяжкої релігійної боротьби і ворожнечі по українських селах, котра перенеслаб нас в добу нашого середньовіччя, на Волині чи Поліссі не одно булоб Жабче, а сотні.

Теперішня пропаганда православя в Галичині, що її підпірає польська адміністрація, так само сіє ворожнечу серед українського народу і розрахована на його розбиття. Скажуть, — це православя московське, з варшавської митрополії, але я думаю, що булоб воно і українське, то воно викличе на уніятських теренах в Галичині і запеклу боротьбу і ворожнечу перш за все з боку тогож уніятського клєру. Бо тут входять в гру далеко не чисті релігійні цілі і мотиви. Дозволю собі трохи докладніш на цім застановитись. О. Пелліх в своїх промові в соймі сказав: «Бачимо велике релігійне торжище, на котрому купуються і продаються

*) «Монографія по історії...», Кпів 1895, ст. 412.

українські душі». Слушно сказано, але тільки до купців на тому торжищі слід було залічити і власні інтереси. Польща є одною з тих держав, де церква відіграв ролю далеку від чисто релігійної. Клерикалізм у Польщі є однаково сильний як за Грабського, так і за Пілсудського. Промова о. Пелліха теж проінята духом наступаючого клерикалізму, котрий одягається тільки в національні ризи і у великій жалобі роздирає їх перед закритим сокальським кордоном. Бож не можна припустити, що о. Пелліхові, а тим більше ундівському клубу невідомо, що на Волині й Поліссі не від сьогоднішнього дня йде в православній церкві власний національно-український рух, котрий не має нічого спільного з українською уніятською церквою в Галичині, а початок свій має в церковнім українським русі, спільнім усім тій частині України, що була під властю Росії. Він повстав з революцією 1917 року і на Великій Україні допровадив р. 1921 до утворення української автокефальної церкви. Цей народньоукраїнський рух в православній церкві під Польщею раз потрачений був польською владою неутрально, а саме в літі 1927 року, коли не був заборонений владою, всупереч забороні митр. Дениса, український церковний зїзд в Луцьку 5—6 червня. Мотивами того дозволу були не арт. 111 польської конституції, а політичні міркування звязані з підготовкою до соймових виборів. Як тільки виявилось, що ті міркування завели, відношення влади до українського церковного руху стало таким, яким було за мін. Грабського, і Український Церковний Комітет виділений зїздом був розв'язаний (Розп. волинського возвідства від 5. X. 1927 р. ч. 17.292). Зараз митр. Денис, як ніколи, має зі своїм українжерським апаратом більшу руку ділання в напрямку проти українському, бо такий напрямок відповідає і церковній політиці влади.

Чому ж о. Пелліх, котрий на вступі своїй промові сказав, що має освітити політику польського уряду в церковній області, ані слівцем не згадав в тій промові про український церковний рух на Волині й Поліссі і про відношення до того руху польського уряду? Ясно, тому що... ворон воронові ока не виклює. Церковний рух серед православних Українців на Волині борючись за живу народню мову в богослуженні, має не тільки характер визвольний від ворожого його відродженню московського духовенства, зараз ніби угодово польського, але і характер виразно антиклерикальний. Він веде боротьбу за уклад в церкві соборний і демократичний, як поворот до давніх українських церковно-республіканських традицій; відразу єпископату до тих традицій породила в кінці XVI. стол. саму унію. (Див. мою статтю в «Проти хвиль» 1928 р. ч. 3). Тому зрозуміла мовчанка о. Пелліха про цей рух, у відношенні до котрого спільна мова знайдеться у нього скоріш з митр. Денисом, як «князем церкви», аніж з Українцями Волині й Полісся.

Та не вже клерикальні впливи так опанували і цілу партію УНДО, що представник її міг зайти в релігійній проблемі українського народу таку чисто клерикальну позицію? Мабуть, що так, бо очевидно в уніятським клері УНДО почуває свою силу, а посунення його на північно-західні українські землі означало б посунення і впливів УНДО, або, як пише пос. Баран, «греко-католицьке духовенство могло б відіграти (на північно-зах. землях) велику творчу і організаційну ролю серед укра-

Інського населення, у якого ще не затерлися традиції унії». Що цей клерикальний уніяцький рух з Галичини для свого успіху повинен би здусити модерний живий український церковно-республіканський рух в православній церкві на Волині й Поліссі (на цей раз на спілку з варшавсько-московською митрополією), це, видно, провідників УНДО не турбує. Бо якже інакше утворити «єдиний» національний фронт, як не підпорядкувавши всіх Українців ідеології УНДО? Та всі познаки на небі й землі вказують, що цього не дасться зробити. Тому, вертаючись до проблеми «релігійного сокальського кордону», думаю, що добро української справи наказує Українцям під Польщею стати на модернім погляді культурного світу, що релігія є діло особистої совісті людини, а церква, як установа релігійна, не повинна взагалі політикувати, а тим більше бути зняряддям політичного чи соціального назадництва і поневолення, повинна бути відділена від держави. При засвоєнні таких поглядів не може бути жадних релігійних кордонів і релігійні ріжниці не можуть бути перешкодою до порозуміння і спільної праці над культурним всебічним піднесенням і розвитком українського народу по той і цей бік б. сокальського кордону.

I. Власовський.

Трохи світла.

Події на цьогорічних Заг. Зборах «Просвіти», коли «брат пішов на брата», не є буденним фактом, над яким можнаби легко перейти до дальших справ. Вони розкрили очі неодному, що досі не здавав собі рахунку з тих психологічних процесів, які відбуваються в західно-українському громадянстві.

Перш за все треба ствердити, що закінчення зборів кровавою бійкою не було і не могло бути несподіванкою для нікого, хто уважно слідував останніми часами за розвитком громадських настроїв. Бійка сама по собі, хоч як жалюгідна і осоромлююча інституцію якраз у 60-ліття її існування, прийшла, бо мусіла прийти. Те, що роками підготовлювалося з двох сторін одночасно — з боку воюючого комунізму і не менше войовничо настроєного клерикалізму — мусіло довести до цього рода епізодів і ще не раз доводитиме. І ні одна ні друга сторона не має морального права до нарікання і обурення. Не мають цього права селъробн, бо ж примінення до них аргументації палкою йде зовсім по лінії «радянської» тактики. Не мають такого права і ті з противної сторони, яким може теж, хоч і менше, дісталося у цей вечір, просто тому, що вони були «наступаючою стороною» і вся вина за фінал забави паде таки на них. Нічого тут не можуть крокодильячі сльози «Діла» чи інших органів з цього боку. Та не про самий акт бійки нам розходитьсѧ, а про щось глибше і важніше.

Річ у тім, що день 21. березня являється днем, коли на терені «Просвіти», так би мовити символізовано зміну тактики в «освітній» роботі. На місце аргументації, яка звертається до розуму — має прийти аргументація п а с и л ь с т в о м. Заповів цю «нову еру» офіційно голова

»Просвіти«, перші спроби цієї нової тактики зроблено таки на тих-же зборах. І в цьому якраз »переломовий« характер зборів в 21. березня, та їх ширше громадянське значіння. Дрібний у суті річи епізод на зборах фактично завмираючої організації є в дійсності символом далеко більшого суспільного явища — походу соціально-культурної реакції на західно-українських землях та загострення тактики клерикальних кругів.

Нам можуть закинути, що не зовсім правильно оцінюємо події. Можуть сказати, що факт побиття гуртка селярбівської молоді ундівцями свідчить про загострення відносин не по лінії культурній і соціяльній, тільки по лінії національній; що били, мовляв, не релігійних і соціяльних противників, а прислужників Москви. Така аргументація не видержує критики, бо чогож би тоді серед проводу »більшости« на зборах знаходилися люде, що по всім правилам політичної штуки пропропагують замиріння з московським режімом на Бел. Україні. Правда, ці люде були зпоміж реакційного табору — різні радники, професори, меценаси. Ні, тут лінія надто ясна, рука клерикальних кругів надто видна: розходилося не про прислужників Москви. Пішов ясний приказ »бити« усе, що не приклонило колін перед гр. катол. церквою; »елімінувати« усе, що моглоб піднести голос протесту прим. проти іменування почесними членами Просвіти гр. католицьких ерархів, що моглоб домагатися від Просвіти, освідомлюючої роботи наприм. у таких справах, як клясовий визиск, як залежність церкви від держави, як відношення науки до віри і т. д.

Ні, нема можливості виправдати тактику більшости на зборах Просвіти мотивами національної політики. Чого-ж би, др. Брик і сен. Галуциньський мали чутися подразненими на самий згук слів »селянсько-робітничі делегати«, якби не те, що вони станули на виразну позицію протиселянську і протиробітничу?

Власне в тім і лежить ціла гіпокризія і фарисейство наших доморослих реакціонерів і клерикалів, що вони самі в своїй політиці готові йти з комуністичною Москвою чи фашистівською Варшавою в найліпшій згоді, щоби рівночасно в краю, прикривати свою реакційно-угодову політику тріскучими націоналістичними чи самостійницькими фразами. В тім вони мають добрий приміру чужонародніх реакціонерів (німецьких, італійських, турецьких). Що це не припущення, а факти, про те можуть свідчити оплескування через тих самих людеїв большевицького консуля при кожній появі його серед тої »суспільности«. Мало того, серед тих, що так обурювалися на »провокацію« через селярбів національних »почувань«, були навіть ті самі тузи, що за ними не замикаються двері в конзуля Лапчинського — для переговорів у справі большевиствующих, сміновіховських видань*). Але це, »висока політика«. Дійснаж їх політика не знає не тільки жадного »паньканія« з робітником чи селянином, але навіть з самою думкою про можливість праці »всенародної« уста-

*) На зборах »більшість« страшно »обурювалася« проти селярбів, що вони політичні раби большевицької влади. Що це було роблене обурення видно з того, що рівночасно та сама »більшість« вибрала почесним членом одного з відомих, постійних »гостей« у Лапчинського.

нови в інтересі поступу серед більшості народу — селянства і робітництва.

Наша соціальна і культурна реакція, як видно з усього, рішила перейти до наступу. Сприяє її намірам загально-європейська ситуація, яка характеризується зростом реакційних сил, наймаркатніше репрезентованих міжнародним фашизмом (останній союз Мусоліні з римським папою).

Похід реакції не обмежується якоюсь одною ділянкою, він йде усіма шляхами суспільного життя. Побіч реакції політичної (боротьби з демократією) йде реакція соціальна (спинювання аграрних реформ, розбивання і ослаблення професійного і кооперативного руху, як головних бовжих засобів працюючих груп населення, потурання капіталістичній кооперації, етатизм у руках капіталістичної держави); її доповнює як необхідне звено — реакція культурна (союз капіталістичної держави з офіційною церквою, переслідування інших вірувань, переслідування безвірників і вільнодумців, офіційне втягання шкільної молоді у клерикальні брацтва і товариства і т. д.) В наших умовах до цього долучується спеціальне протегування клерикально-угодовських кругів, а національний рух серед Українців намагаються паралізувати національно індиферентним інтернаціональним католицизмом. Вважаючи, що «Просвіта» і школа, як глибоко в селянстві вкорінені організації, можуть бути тим ключем, яким клерикальна думка відчинить собі вхід до душі села, клерикалізм, як видно з усього, рішив за всяку ціну задержати рішальний вплив на ці дві виховаччі організації. Почуття над душами було завжди і буде першим завданням клерикального світа, бо через «душу» можна володіти і «тілом» — усіма економічними і політичними організаціями.

Наша реакція розпочала отже живішу «акцію». По всьому тому, якими способами вона послугується, видно, що її тактика передумана і обчислена на дальшу мету. Вистарчить згадати цю живу видавничу діяльність, яку розвинули останніми роками клерикальні круги (саме видавництво «Добра Книжка» видало уже біля 250 назв різних книжок і брошур). Спеціальні часописи і журнали, призначені для різних груп населення, розносять по всіх усядах ідь ненависти до поступу, раціоналізму, демократизму і соціалізму; не атакуючи суспільного «ладу» і майже не торкаючись політичних питань, ця течія має з цього боку забезпечену фланку і з тим більшою лютістю кидається на «лівих». Як свідчать останні факти, від цих «мирних» методів боротьби клерикалізм переходить уже до воєнничих засобів, до явного насильства.

Очевидно, можна всіляко з морального боку оцінювати геройські подвиги клерикального світа проти «лівих». Безсторонного глядача, хоч трохи зараженого лібералізмом, мусить брати огида на вид, кулачної розправи хочби з комуністами при мовчазнім захованні паньств. поліції. Цього рода «героїзм» не імпонує нікому. Як свідчать факти з УСС і листопада 1918, головні герої 21. березня ц. р. не проявили цього героїзму тоді, коли на це був свій час.

Справжній демократ ніколи не погодиться з тим, щоб у спра-

вах освіти і науки могла щось важити палка. Демократ знає, що в освітніх справах найвищим суддею є розум і тільки розум людини. Ієлерикальний світ, прибігаючи до насильства, поступає по своєму послідовно (бож він не визнає авторитету розуму!), але й зовсім помилково. Послідовно тому, бо він вимагав від людини не зрозуміння своїх догм, тільки сліпої віри в них, без їх критичного розбору; хтож вірити не хоче, того треба до того примусити силою. Так поступали усі релігійні фанатики усіх часів: Льюїоля, Торквемада, Петро Скарґа. Помилковою є ця тактика тому, що віра держиться в цьому випадку тільки так довго, поки її піддержує насильство палки, котра — як здавна відомо — має два кінці і скоро обертається в другий бік. Хто палкою воює, той від палки гине!...

Треба бажати, щоби такі випадки як на зборах «Просвіти», (а таких може тепер бути чимраз більше), розкрили очі найбільшому числу людей на те, що дійсно робиться. Не можна допустити, щоби спосіб ширення освіти і науки палкарським способом став популярним в народі, що так потребує правдивої освіти, як український. Останні події нехай приспішать тісне згуртування тих людей, які найвищим авторитетом у справах освіти і науки визнають розум і тільки розум людини.

М. Максимович.

Перспективи просвітної праці.

I.

Останніх три роки помічається боротьба різних світоглядів за напрямні просвітної роботи; а що Головний Виділ «Просвіти» у Львові є не тільки адміністраційно-керуючим, а й ідеологічним осередком просвітнього життя на всіх західно-українських землях, то цілком природно, що критика сучасних просвітних відносин перенеслася на львівську центральну «Просвіту». Ці критичні наставлення до діяльності Гол. Виділу не є явищем випадковим, а свідчать безсумніву, проте, що ревізіоністичні наміри опозиції є наслідком ускладнення й поглиблення перемін самого життя. Ця критика направлена головним чином на те, щоби позашкільну освіту примінено до вимог сучасного життя.

Але раніше ніж підійти до оцінки цих змагань за напрям діяльності «Просвіти», що точиться вже ряд літ, розглянемо погляди на зміст просвітної роботи з передреволюційних часів до сьогодні; це може нам розібратись в тих напрямних, по яким дійсно новинна провадиться просвітна робота, крім того, в світлі історичної зміни поглядів на зміст позашкільної освіти стануть яснішими недомогання сучасної просвітної роботи.

Російський професор Е. Н. Мединський говорить, що завданням позашкільної освіти «є стремління до всебічного розвитку людини (або колективу), її морального, естетичного, соціального та фізичного розвитку». Цей погляд проф. Мединського на позашкільну освіту говорить

про аполітичність позашкільництва. погляд, який здебільшого панував у діячів позашкільної освіти, приналежних до ліберальних кол російського громадянства. В умовах російської дійсності питання позашкільної освіти не набрало ознак національної, чи політичної освіти (мова йде про позашкільну освіту серед Москалів, для яких національної проблеми не було, бо вони мали свою державу, що забезпечувала їм свободу національно-культурного розвитку). Натомість характер українських позашкільних організацій різко відрізняється формою і змістом від подібного типу російських організацій. «Просвіти», що повстали на Великій Україні за галицьким зразком, мали на увазі в першу чергу розбудження національної свідомости та підвищення культурного рівня взагалі. Цей власне національний характер «Просвіти» вистарчав царським сатрапам, щоб уважати їх організаціями політичними і через те їх переслідувати.

«Просвіти» до революційного періоду були організаціями загальнонаціональними й надкласовими. Революція 1917 року, що покликала до державного життя й будівництва український народ, розширює також рамки праці «Просвіти», надаючи їй певний політичний зміст. В порадникові для діячів позашкільної освіти і дошкільного виховання Міністерства Народної Освіти УНР вміщено зразковий статут «Просвіти», в котрому говориться, що завданням Тов. «Просвіти» «...є помогти здобути членам свої громадські й національні права і кращу долю». Статут цей, як бачимо з наведеного уступу, визнає певну політичну роль за українським позашкільництвом. Але «Просвіта» часів революції, як і до неї, має характер надкласової культурно-освітньої організації. В дальшому розвитку позашкільна освіта на В. Україні переходить від національної і надкласової до освіти з виразним політичним і класовим змістом. Цього класового політичного характеру набрала позашкільна освіта з часу закріплення на Україні комуністичної влади. «Просвіту» ліквідовано, а на її місце запроваджено «політосвіту», що свою діяльність зосереджує в сельбудах і хатах-читальнях на селах та в робклубах по містах. Метою політосвітних організацій є пропаганда комунізму. Але це не значить, що під політосвітою треба розуміти тільки політичну роботу. «Політосвіта, як тип позашкільної освітньої установи, охоплює всі галузі потреб і запитів дорослої людини, починаючи від прагнення до освіти й кінчаючи бажанням простої розваги. Але задовольняючи всі ці найрізноманітніші потреби та запити, політосвіта скеровує їх до єдиної мети — комунізму*»).

Зі сказаного видно, як «Просвіта» на Вел. Україні в своїх трьох фазах історичного розвитку розвинулася від аполітичної і надкласової до організації з виразним політичним і класово-партійним змістом.

II.

Перед війною «Просвіта» в Галичині так само, як і на Вел. Україні, опиралась на надкласовій основі*). Вже в перших початках існування

*) М. С. Волобуев. Система політосвіти. стор. 19.

*) Так проголошувало весь час офіційно. В практиці, з цієї «надкласовости» і «загальнонаціональності» довгий час не оставало нічого крім пустих слів, а навпаки панував виразний буржуазно-класовий і партійний принцип, як доказує «виелімінування» з т-ва всіх соціалістів-радикалів і поступовців у 90-х роках (Павлика, Франка і їх товаришів). Щойно пізніше стала «Просвіта» загально-національною установою. Прим. Ред.

»Просвіти« виразно окреслені завдання її відозвою з дня 2. II. 1969 року, в якій говориться про потребу «цілий нарід, масу простого люду, котрий нещасливою долею більше як у інших народів підупав, дивинути й до пізнання привести і на тім люді, котрий вже дав докази свої твердості, заложити будучність нашої народности».

Цю свою працю для народа і разом з ним »Просвіта« за 60 літ свого існування виконувала з більшим або меншим успіхом. *).

Світова війна знищила майже пілковито цей доробок нації. Унормування й налагодження просвітнього життя в Галичині починається з 1920—22 р.р., цебто з часу опанування Галичини й решти північно-українських земель (по рижському договору) Польщею.

Метою цього нарису не є розповідати, в яких умовах провадилась ця віднова просвітнього життя, і тому я свідомо оминаю ті безконечні шквани й перешкоди з боку пол. адм., що ставились (і ставляться) просвітньому життю в Галичині, де воно мало за собою довголітню традицію, як рівнож і на Волині, де організація просвітнього життя щойно розпочалася.

Завданням цієї статті є вказати, які етапи розвитку переходило просвітне життя в Галичині (і по часті на Волині) на протязі останнього 10-ліття.

В перші роки своєї повозної праці Головний Виділ звернув особливу увагу на відновлення зруйнованих в часі воєнного лихоліття й горожанської війни філій і читалень. Цю працю закінчено в 1926 році. Очевидно, розбудова просвітнього життя в ширину виконується й далі, але це вже становить одно з завдань, що входить до наміченого щорічного плану праці. В томуж періоді (починаючи приблизно з року 1923—4) Гол. Виділ, спинається над питанням поглиблення змісту просвітньої роботи й доцільною її організацією на місцях. Цій меті мали служити »Народна Просвіта«, »Бібліотечний Порадник« та »Аматорський Театр«. Але вже з кінцем 1926 року переривається видавництво »Бібліот. Порадника«, а в 1927 році перестали виходити »Народна Просвіта« й »Аматорський Театр«. Причина ліквідації цих журналів, як стверджує Гол. Виділ, було те, що читальні їх не передплачували**). Таким чином спроба обслужити низові просвітні організації в напрямку поглиблення просвітньої роботи та скерувати її найбільш доцільними методичними способами на нові шляхи невдалася. Вину поносять за це філії й читальні, але певну частину вини, на мою думку, поносять і Гол. Виділ, через те, що не зумів видавати згадані журнали так, щоб вони могли найти доступ до низового просвітнього робітника. Журнал »Народна Просвіта«, так потрібний для кожного просвітнього діяча, був редактований за важко і в цьому треба шукати причини його непопулярности.

Крім видання згаданих часописів з метою поглибити розуміння просвітньої роботи та скерувати її найбільш доцільними методичними шляхами, Гол. Виділ в томуж періоді уряджує анкети, наради то що, роблячи рівночасно спробу ревізії поглядів на зміст просвітньої роботи***). Погляд, що позашкільна освіта повинна дбати лише про нагромадження знань, уступає місця сучасному поглядові на завдання позашкільної

*.) Про незаперечені досягнення »Просвіти« я не маю наміру зараз говорити, — хоч визнаю їх, але це не є предметом цієї статті. (Автор).

**.) Дивись звіт Т-ва »Просвіта« за 1928 рік.

***.) Народна Просвіта. Ч. 7—8, 1927 рік; До самоосвіти; М. Грушевський.

освіти, а саме: позашкільні освітні організації є організаціями самоосвітніми і самовиховними і свою працю спирають на самодіяльності індивідуума (чи колектива), що тої освіти прагне. Одним словом, «Просвіта», перейшовши організаційний період свого життя в повсякденні часи, взялася з певною енергією за розробку ідеологічних і методичних питань просвітної праці. Хотілося вірити, що «Просвіта» втримається на висоті свого завдання, промощуючи шлях до кращого завтра...

На цей час (приблизно р.р. 1924—27) припадає навязання відносин львівською «Просвітою» з «Просвітами» на Волині, Холмщині, Поліссі й Підляшші.

III.

Клич про знищення сокальського кордону приймають всі просвітні діячі Волині з ентузіазмом. Львівська «Просвіта» для Волиняків-неофітів на полі просвітної роботи дійсно стає Матір'ю. В ці часи Волинь, як і решта північно-українських земель ставили перші кроки своєї культурно-національної та громадсько-політичної роботи і кожне слово, кинене представниками львівської «Просвіти», приймалося як незаперечена істина. До голосу Гол. Виділу всі Волиняки дуже чутко прислухались, бо звідкиж було черпати досвід, знання, як не від тої організації, що має за собою 60 літ праці!

Моральний контакт між Головною «Просвітою» і волинськими встановився дружній і, здавалось, тривалий. (Формально — волинські «Просвіти» не могли й не можуть належати до львівської «Просвіти» з огляду на те, що статут, не передбачає поширення діяльності Гол. Т-ва на всі квітково українські землі). Визнання авторитету Гол. Т-ва, признання його за єдиний керуючий і об'єднуючий осередок просвітної життя на всі західно-українські землі — було щире й цілковите. Роки 1924—1927 це роки дійсно близького духового єднання волинських просвітних організацій і Головної «Просвіти».

Це єднання виявлялось: в спільних культурно-освітніх з'їздах, що їх відбувала Волинь, в участі представників Волині на нарадах і анкетах, що організувались у Львові за ініціативою Головного Виділу, в участі на річних загальних зборах і т. ін. Ця співпраця, без сумніву, додатно впливала на просвітну працю на Волині, багато чого використалося в щоденній роботі з досвіду львівської «Просвіти».

Може тут до речі буде зазначити, що 1920 р. ділить просвітне життя Волині на два періоди: з 1917 по 1920 рік період революційний, період — творення української державности (до 2-ої половини 1919 року) з усіма страхіттями горожанської війни (большевики, Поляки). Цей час я назвав би агітаційним; бо тоді «Просвіти» хоч і ставили певні культурно-освітні завдання, але з огляду на час і умови праці пляново й систематично провадити не могли і енергію здебільшого витрачали на агітацію за українську національно-визвольну ідею. З цього періоду свого життя «Просвіти» вийшли дуже ослабленими, морально розбитими, а матеріально — майже цілковито знищеними.

Від 1920 року починається другий період існування «Просвіт» на Волині. (В тому часі майже всі існуючі на Волині «Просвіти» наново мусіли себе легалізувати).

Тому-то цілком природно, що волинські «Просвіти», знайшовшись під польською владою, будучи цілком молодими й мало досвідченими в роботі, потягнулись до львівської «Просвіти», шукаючи в неї морального оперття для своїх змагань.

Тепер це єднання дало «щілину».

Два останні роки відчувається охолодження відносин з боку львівської «Просвіти» до волинських «Просвіт». Воно виявляється в таких конкретних фактах: майже цілком устала переписка Гол. Виділу з поодинокими волинськими «Просвітами» (маю на увазі надсилку різних рефератів, доповідей, — переважно на теми змісту й способів просвітної роботи), анкети просвітні відбуваються без участі волинських «Просвіт»; цього року волинські «Просвіти» не одержали навіть запрошення на загальні збори (минулого року таке запрошення мали як гості). Зміна цих відносин йде не з Волині, а від львівської «Просвіти». Причиною зміни цих взаємовідносин є нова тактика Гол. Виділу, яка виникає з нового курсу просвітянської політики. Цей курс в свою чергу спрямовує ціле просвітне життя на новий шлях — класової освіти. С. Жук.

Між власть імущими.

«ДНО ОКА АБО МІРКУВАННЯ ХОРОЇ ЛЮДИНИ ПРО БЮДЖЕТОВУ СЕСІЮ СОЙМУ».

Бюджетова сесія польського союму скінчилась моральною перемогою опозиції. Соймова більшість вийшла з цього стану боротьби проти правительства не тільки з авреолою оборонця законности, але передовсім насущних інтересів громадян — їх кишені перед податковими езекуторами та державного скарбу перед позабюджетовими видатками. Сміливість донедавна затурканої і закританої польської опозиції дійшла до того, що вона поважилася поставити перед державний трибунал міністра скарбу Чеховіча, не оглядаючись на те, що цей міністр-довіренник маршала Пилсудского, якого довгий час не важилася опозиція отверто заціпати. Помимо неперемірливої демагогії правительственной преси та її наклепів на польську опозицію та на сойм загалом, громадська польська думка станула очевидно по стороні сойму. Де розходиться о гроші і то грубі гроші, які пішли на видатки, непередбачені бюджетом, там громадська думка не знає і не хоче знати для нікого ніяких сентиментів. І коли правительственная «одинка» в пресі і з соймової трибуни боронила переступлення бюджету на пів мільярда золотих без законодатного затвердження сойму, вказуючи на великі історичні заслуги мін. Чеховіча що до упорядкування польського державного скарбу, то у відповідь на це крилате слово Лібермана, як представника опозиції,

було напевно взяте з уст усеї маси польського суспільства: «Ці гроші не є грішми історії, а нашими, і ми маємо право жадати з них рахунку і контролі!»

Моральне скріплення опозиції не було і не могло бути приемним правительству та цим кругам, що від нього залежна вся їхня теперішня суспільна позиція. Тому зараз по ухваленні обкроеного бюджету, в яким міністри в уриваних справах цілком скреслено диспозиційний фонд, а міністри військових справ Пилсудскому сильно обмежено, правительство замкнуло соймову сесію. Санацийна преса могла тепер без перешкоди ще більш розперезано накинутися на опозицію, знаючи, що опозиції тепер тяжко відповідати — через цензуру. Але голоси санацийної преси вже на нікого не роблять вражіння. Треба було сильнішого голосу, який мігби заважити на публичній опінії.

І виступив марш. Пилсудскі з сензацийною статтею проти цілої соймової опозиції. Ця стаття аж роється від прізвищ для послів загалом, а для провідників зокрема. Вислів «зафайданий» здобув собі через цю статтю остаточно місце в польській публицистиці. Поза ріжного рода прізвищами виразно проглядає зі статті погроза нового державного замаху, коли опозиція не злякнеться і не змінить своєїго поступування.

Наголовок статті: «Дно ока або міркування хорої людини про бюджетову сесію сойму».

ВРАЖІННЯ І НАСЛІДКИ З ВИСТУПУ ПІЛСУДСКОГО.

Виступ Пилсудского у так нечувано гострій формі ще більше викопав пропасть

між опозицією і правительственими кругами. Правительственими кругами, від консервативістів-монархістів до т. зв. санаційних полковників вдарили зразу в побідні бубни та почали отверто висловлювати радість, що стаття Пілсудського є знаком, що «розіграна» — цебто новий державний замах уже станеться в найближчих днях.

Опозиція — передовсім провідна її партія ППС — не входячи в полеміку з выводами статті Пілсудського, заявляє, що вона погрозу державного замаху не боїться, але що в обороні парламентарної демократії виступить з цілою силою. Орган ППС «Роботник» стверджує, що теперішні положення Польщі — це не Італія перед переворотом фашистів. Тепер державний замах у Польщі довіди неминучо до революції.

Гостра і образлива форма виступу Пілсудського очевидно прірвала всякі мости між правительственною групою, а між опозицією. Навіть такий компромісовець, як маршал сойму Дашиньскі, що весь час дуже зручно не допускав надто гострих конфліктів сойму з правительством, мусів остаточно зрозуміти всю дотеперішню свою фальшиву ситуацію. Він виступив з неменш гострою статтею, чим Пілсудскі, проти цілої дотеперішньої правительственної політики, а навіть проти самого Пілсудського. Коли зважити, що Дашиньскі був весь час великим прихильником Пілсудського, то стане нам ясним значіння гострого виступу Дашиньського: Пілсудскі стратив на лівіці останні свої симпатії. Не завадить навести тут кілька характеристичних місць зі статті Дашиньського (яка між іншим писана в формі отвертого листа до Бартеля):

«Сталося звичаєм у Польщі, що по урядовім замкненні кожної сесії сойму, розгулюється над головами сойму і всіх послів якась оргіастична буря обид, ірзвищ, погроз і порівнань найбільш диких у своїй жорстокості. «Пімстою роскошується на холодно». Замовляється всі газети, щобні зневажували, зневажували і зневажували послів як зрадників, як повій, гебесів, ідіотів, гірших від злочинців і т. д.

«Ніякий дозорець тюрми, де сидять злочинці, не зумівби такими обидами трактувати нещасних в'язнів, як трактується щороку на моральний переляк Поляків і чужинців послів польського сойму.

«Має це бути нині основою виховання польського парламенту: обиди, за котрою має прийти дрючок, копання, биття... Ці обиди мають бути найвищим верхком патріотичної любови до народу, котрий — завсігди для його добра — називають публично «народом ідіотів», «чужих агентів» і т. п. назвами.

«Історія та психологія знають таку любов». Я особисто небогато мавби сказати в цій справі з огляду на праці вечних професорів, Ваших (Бартеля) товаришів не в політехніці, а в інших наукових виділах. Не гадаю теж спорити з виявами такої любови, але Вас питаю: Чи виховалиби Ви вже не свого сина, але на прим. свою собаку такими засобами?»

Отже мости між опозицією і правительством зірвані. Щож буде далі?

Правительство ще вправді розпоряджає фізичною силою. Алеж опозиція перенесла вже давно свою агітацію в маси і там шукає собі морального опертя. Курс політики правительства проти сойму загорівся, як це видно зі зміни міністрів і прем'єра: Пішли ті люде, які на дальше заогнення відносин не мали відваги, боячися господарської руїни держави. Сучасне важке положення господарства Польщі відповідальних людей з поміж правительственної групи до нових державних внутрішних боротьб не захоочує.

Бартель уступив з місця прем'єра, як занадто угодовий у сторону сойму.

Приходить нове правительство Світальського, як вислів загостреного курсу проти сойму. Аж п'ять військових у правительстві...

Але чи й те правительство зважиться скоро на «розіграну» з соймом і на евенуальне накиннення нової конституції? На такі питання з польської політики трудно відповісти: тут і найбільші несподіванки не є несподіванками, коли про державні справи головню рішає одна людина — Пілсудскі.

Замітки.

«СВОЯ СВОІХ».

Український Театр, що звичайно дає свої вистави в салі Лисенка, ці оден раз не здобувся на таку «побутову» кар-

тину, яку можна було оглядати на ювілейних зборах Головного Т-ва «Просвіти» в тій самій салі. Це був дійсно «просвітянський театр», як його тепер пропугують клерикальні реакціонери.

Але не про це ми хотіли писати «за-

мітку». Ходить нам о записання для будучого історика ще одного факту на доказ, що хто мечем воює, той від меча гине: При палкарській бійці, яку зчинила унівська боївка, побито до крови коломийського фашиста п. Микитюка. Кажуть, що не боліло його так це побиття, якби не те, що побили його таки «свої» фашисти, не пізнавши його і беручи його за комуніста.

Хто палкою воює...

СВЯТЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ОБУРЕННЯ.

Присутні на ювілейних зборах духовники і клерикали роздирали свої ризи з «обурення», що сельроби почали були співати інтернаціональний гімн. Це була провокація національних почувань».

Чи правдиве було це обурення чи штучне й фарисейське? На це хай дасть відповідь факт, що ті самі духовники з князем церкви на чолі відправляють ніким не примушувани богослуження з приводу 3-го мая і при тім вносять дружні «многочлітствія». Тут — очевидно ніхто з них не має задрасненого національного почування...

ФАЛЬШВНИКИ.

«Національна» преса, оправдуючи палкарський виступ на зборах «Просвіти», допускалася свідомого баламуцтва, представляючи справу так, будьтоби на тих зборах хтось почав співати комуністичний гімн. Тимчасом там співано (зрештою фальшиво) гімн інтернаціональний, який співають усі соціалісти на земній кулі і який співано тоді, коли ще комуністичних партій не було.

Але чому не сфальшувати нашим моралістам якогось факту, коли це потрібно для виправдання себе?

ЗЛІ ЖАРТИ.

Жарт є добра річ: половина здоров'я! Але цей жарт мусить бути добрий. Добрий жарт полягає на розбіжності між дійсністю і тим, що говориться.

Це забуває дуже часто «Новий Час» і пускає своїм читачам найгіршої сорти — злі жарти. Таким був жарт на «Грима Апріліс» (на 1. квітня) про те, нібито наступило «обеднання» всіх партій від комуністів до УНДА. З того приводу висловлював «Новий Час» свою велику радість і врожив для такого «обеднання» великі успіхи в політичній праці.

По 1. квітня «Новий Час» далі копався в злих жартах. І так посипає попілом

свою голову п. Паліїв, що таке «обеднання» є можливе тільки в жарті.

Тимчасом таке «обеднання» вже є давно — в УНДО: Є там і червоно-білі (як сенатор Децикевич, що радив на паньствоває свято вивісити на українських інституціях святочні хоругви, або посол Баран з Тернополя); є там і жовто-блакитні (чи блакитно-жовті, як означує національний прапор «національне» УНДО) — от хочби сам п. Паліїв; не бракує там і білих («Укр. Голос» з монархістичною братією); вкінці є поважне число червоних (як основники і співробітники «Нових Шляхів»).

Отже пощо творити якість «обеднання» — коли воно існує прямо в клясичній формі?

І як може бути «жарт», що створено якість «обеднання», коли воно існує? Хіба злий жарт!

«РЕГУЛЯТОР».

Не маємо тут наміру писати про фірму «Регулятор», що продає убрання на сплати. Але і наш «регулятор» має дуже багато спільного з костюмами, — хоч тільки театральними.

Про що річ — питаєте? А ось про що: «Горе народові... Доки не буде в народі регулятора, загальнопризнаного і тим авторитетного, доти добра серед нас не буде». Так пише п. Паліїв у «Говім Часі» з 10/4 ц. р.

Видно — слово «диктатор» вже сильно скомпромітоване, коли п. Паліїв уживає делікатнішого слову «регулятор». Він прибирає позу «вопіючого во пустині» і кличе за признанням такого авторитетного регулятора, бо інакше — горе народові. Тому однак, що для ратунку народу він не називає імені того, хто саме має бути тим загально-признаним авторитетним регулятором, то очевидно, що робить це тільки з регуляторської скромності, бо зі всієї статті виходить недвозначно, що тим регулятором має бути сам п. Паліїв.

Тільки що дотеперішні його регуляторські подвиги (хочби підчас Денікініади) чого як чого, але «авторитету» йому не здобудуть, хочби він удався навіть до фірми «Регулятор» по відповідний регуляторський костюм.

ФАЙДАН І ФАЙДОН.

(Із соціології фільологічних розважань).

По останній енуціяції маршала Пілсудського, відомій головню тим, що вона збогатила польську мову двома новими сло-

вами («файданітис» і «файдан»), зверненими проти союму і послів — в таборі санації спершу була констернація (збенетження). Очевидно, органи санації самі були приголоснені новим виступом маршала і вижидали, хто перший «вирветься» з похвалою чи оправданням.

Але від чого є краківський «Куререк»? Він очевидно відразу почувся «у сосі» тону енуціяції маршала, вона йому була очевидно по традиції найменше чудною. Притім «Куререк» має все на замовлення «спеціалістів наукових дослідувачів» для аргументації. (Ці-ж самі його спеціалісти доказали читачам в 1918 р., що у Сх. Галичині є більшість Поляків). Отже читаємо у «Курерку» слідоучу наукову розвідку: Слово «файдан» фактично не є нічим неестетичним, бо-ж відомий грецький поет звався Файдон (не Федон, як фальшиво писав Міцкевіч). Самий-же вираз файд... „jest pochodzenia paśladowczo-dźwiękowego, tak samo, jak chlupać od chlup! chlup!, chlupać od chlup! chlup... Dźwięku fajt! używa sam Mickiewicz w opowiadaniu rejenta: zając fajt w lewo, psy za nim fajt na lewo...“

З яким естетичним вдовіллям учений дослідник розкошується красою своєї мови! Як образиво вона віддає слухово-образові уявлення:

«Файт в ліво!

Файт в право!

Файд... в ліво!

Файд... в право!» і т. д.

„Ten czasownik w formie fajtać, chyba nie razi nikogo. Dlaczegożby więc miał nas razić w formie ze spółgłoską dzwięczną jako fajdać?... A choćby kogo raził, to i tak zostanie w historii języka polskiego. Okazuje on nadto taką żywotność, że wydaje trzy rzeczowniki: „fajdan” zamiast dotychczasowego „fajdacz” (lud go zwie także gizdem i kidem), fajdanizm i fajdanitis... (i t. d.)“.

Наукова розвідка тягнеться ще далі, розкошуючись очевидно, звуком нових язикових придбань, та ми на цьому вриваємо її передрук, не поділяючи патріотичного захоплення краківського «фай...на».

І чого то не зможе лакейство. Коли прикажуть, такий ф...н полізе навіть у кльоаку і бабратиметься у ній в пересвідченні, що виконує «державнотворчу» і «антидемоліберальну» роботу...

О безсмертний Гоголю! Чому не встанеш з гробу! Тільки сюжетів, тільки типів чекає на твое перо!

Така okazія, Гоголю, трапляється раз на сто літ (і тільки тому ми рішилися присвятити «Л. Куреркові» аж тільки так дорогого місця у «Проти Хвилья!»).

»РОЗБУДОВА НАЦІ«.

Дня 1. березня відбулися у Львові конституючі збори українських дідачів і попів — землевласників, в цілі, як пише «Нова Зоря» ч. 18. заснування своєї клясової хлоторобської організації. Як пише далі ця газета, ініціатива для заснування такої професійної організації вийшла рівночасно з кругів дідачів і священства. Збори отворив Мирон Луцький (брат посла УНДО О. Луцького). На його думку «в здоровім національнім організмі всі верстви народу мусять бути зорганізовані й заступлені». У президії засідали м. і. директор «Сільського Господара» (інж. Е. Храпливий) та урядовець цієїж установи інж. Герасимович. В дискусії брали участь президент «С. Г.» інж. Ю. Павликовський та віцепрезидент посол О. Луцький. Як бачимо отже, «Сільський Господар», організація, що хоче поширюватися між селянством, приляг цілою душею до організації — поміщицтва.

З дискусії, що була переведена на зборах, виходить, що ніяких агрикультурних завдань організація на себе не бере (бо на віщо тоді «Сільського Господаря?»). Також не буде вона вести торговельних операцій, що виразно стверджує й «Нова Зоря». Отже для чого засновано організацію, і то окремо від інших хлоторобських організацій? Відповідь насовується сама собою: для оборони «прав» укр. великої власности.

Між цимн «правами» на першій місці стоїть очевидно право на землю, оборона цієї землі перед всякими аграрними реформами і перед парцеляцією. Коли взяти на увагу, що організацію засновано в часі, коли пішла мова про парцеляцію церковних ґрунтів, то дійсний характер і справжнє завдання нової організації будуть усім вповні ясні. Це є один з проявів соціальної реакції, яка йде повною парою також в українському народі. Принцип клясовости бере верх над баламутним кличем «надклясовості», яким воювало УНДО до цього часу.

Очевидно, ми можемо тільки привітати появу «нової організації». Вона отворить очі неодному на дійсний характер деяких «надклясових» організацій і приспішить вияснення боєвих ліній.

До протиселянського фронту польського і жидівського дідачівства, до «Związku Ziemian» і других цього рода організації доскакує новостворений «Союз Укр. Хлоторобів» з аналогічними протиселянськими цілями.

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ!

ПОШИРЮЙТЕ!

Громадський Голос

СОЦІАЛІСТИЧНО - РАДИКАЛЬНИЙ ЧАСОПИС УКРАЇНСЬКОГО
ПРАЦЮЮЧОГО НАРОДУ.

»Громадський Голос« виходить раз у тиждень. Від початку 1929 року, в збільшенім форматі. Містить крім великого політичного відділу, також відділи професійний і господарський. Що місячний літ. додаток »Плут і Гарк« та »Молоді Каменярі«.

Передплата в рік 12 зол., піврічно 6 зол., чвертьрічно 3 зол.

Адреса Редакції і Адміністрації:

ЛЬВІВ, ВУЛ. КОПЕРНИКА 28, II-ГИЙ ПОВЕРХ.

Телефон ч. 53—48.

Приймається передплата на 1929 р. на журнал

„ПРОТИ ХВИЛЬ“

місячник політики і громадського життя

виходить, починаючи з місяця квітня 1929 року, як теоретичний орган української соціалістичної думки в розмірі 1—2 аркушів друку

Завдання журналу: згуртувати біля себе усіх, кому не вистарчає духовна пожива, що дається українській громаді існуючою українською журналістикою.

Мета журналу: привчати читача до самостійного думання, піддаючи критичній аналізі всі явища громадського життя. Спеціальною його метою є вести боротьбу з усіма нездоровими течіями, які ослаблюють наш національний організм всякого рода орієнтаціями на чужі сили.

Принципи журналу: можлива об'єктивність в оцінці громадських явищ та безкомпромісність в обстоюванні думок, визнаних раз правильними. Журнал виходитиме із основних заłoженнь народолюбства і свободи думки, з яких черпало свої життєві сили усе новітнє українство.

Адреса Редакції й Адміністрації:

Львів, вулиця КОПЕРНИКА ч. 28. II поверх.

Телефон ч. 53-49.

ПЕРЕДПЛАТА ВІНОСИТЬ: За рік 5.50 зол., окремі числа по 50 гр. За границю: рівновартість 70 ам. центів.

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ. Відповідальний редактор: Др. Матвій Стахів.

ВИДАЄ: Українська Видавнича С-ка «Громада» кооп. з обм. пор.

З друкарні А. Гольдмана, Львів, вул. Сикстуська 19. Тел. 8-74.